

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

ГРОШІ *Та* КРЕДИТ

Практикум

для нефінансових
спеціальностей

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

ГРОШІ ТА КРЕДИТ: практикум (для нефінансових спеціальностей)

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора,
академіка АЕНУ *С.А. Кузнецової*

Дніпропетровськ
2014

УДК 336.74:336.77
ББК 65.261:65.262
Г 86

Рецензент:

В.Є. Момот, доктор економічних наук, професор.

Навчальний посібник «Гроші та кредит: практикум (для нефінансових спеціальностей)» спрямовано на формування у студентів практичних навичок з теорії грошей та кредиту, засвоєння закономірностей їх функціонування та розвитку.

Навчальний посібник побудований відповідно до програми навчальної дисципліни «Гроші та кредит» для економічних напрямів підготовки (за винятком напрямку «Фінанси і кредит») та складається з 9 практичних занять і 1 індивідуального завдання як елементів індивідуальної самостійної роботи студентів. Кожне практичне заняття містить теоретичний матеріал з теми, питання для обговорення, тести, практичні завдання та приклади їх розв'язання, контрольні питання та завдання для самостійного розв'язання.

Використання в навчальному процесі посібника «Гроші та кредит: практикум (для нефінансових спеціальностей)» буде сприяти опануванню та ефективному застосуванню студентами набутих знань та професійних компетенцій у сфері грошового обігу та кредиту.

- © С.А. Кузнецова, О.А. Євтушенко,
З.С. Пестовська, О.Д. Штанько, 2014
- © Дніпропетровський університет
імені Альфреда Нобеля,
оформлення, 2014

ISBN 978-966-434-282-4

ЗМІСТ

Передмова	4
Тематичний план навчальної дисципліни	
«Гроші та кредит»	6
Практичне заняття 1. Сутність і функції грошей.	
Грошовий обіг і грошова маса	9
Практичне заняття 2. Грошовий ринок.	
Грошові системи	21
Практичне заняття 3. Інфляція і грошові реформи	31
Практичне заняття 4. Валютний ринок	
і валютні системи	43
Практичне заняття 5. Теорії грошей.....	51
Практичне заняття 6. Кредит у ринковій економіці.....	64
Практичне заняття 7. Фінансові посередники	
грошового ринку. Центральні банки.....	74
Практичне заняття 8. Комерційні банки	98
Практичне заняття 9. Міжнародні валютно-кредитні	
установи та форми їх співробітництва з Україною...	118
Індивідуальне завдання.....	124
Орієнтовний перелік питань підсумкового контролю	127
Ключі до завдань для самостійного розв'язання.....	129
Література	134

ПЕРЕДМОВА

Навчальний курс «Гроші та кредит» є нормативною дисципліною галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» ОРК «Бакалавр».

Мета вивчення дисципліни «Гроші та кредит» полягає в опануванні теоретико-методологічних засад і організаційно-правового механізму функціонування в ринковій економіці грошового та кредитного сегмента економічних відносин. Вивчення дисципліни дозволяє набути знань та вмінь щодо грошової і банківської систем як центральних ланок інфраструктури грошового ринку

Завдання вивчення дисципліни «Гроші та кредит» полягають у з'ясуванні сутності, функцій та ролі грошей і кредиту; механізму функціонування грошової системи в ринковій економіці; закономірностей функціонування валютного ринку і валютної системи, грошового ринку; засвоєнні ролі, специфіки та практики використання грошово-кредитної політики центрального банку, напрямів діяльності банків та небанківських фінансових інститутів щодо грошово-кредитного обслуговування суб'єктів господарювання та населення в Україні.

У практикумі висвітлено всі теми згідно з навчальною програмою дисципліни «Гроші та кредит». У навчальному посібнику розглянуто природу і сутність грошей, грошовий обіг і грошову масу, грошовий ринок, валютний ринок і валютні системи, грошові системи, інфляцію та грошові реформи, основні теорії грошей, кредит у ринковій економіці, фінансових посередників грошового ринку, центральні банки, комерційні банки, міжнародні фінансові інституції.

У результаті вивчення дисципліни студенти мають знати: сутність, функції та роль грошей і кредиту в ринковій економіці; інституційні утворення, що здійснюють свою діяльність у межах грошового і валютного ринків, грошової, банківської і валютної системи; механізм функціонування грошової системи в ринковій економіці; структуру грошового обігу і його кількісні характеристики; цілі, типи та інструменти грошово-кредитної політики; сутність і структуру банківської системи України; міжнародні валютно-кредитні установи та форми їх співробітництва з Україною.

Також результатом вивчення дисципліни має стати набуття таких практичних навичок: проводити безготівкові розрахунки; аналізувати поточні інфляційні показники і прогнозувати річні темпи інфляції; аналізувати валютні операції та їх вплив на економіку країни; розраховувати грошові агрегати; аналізувати грошово-кредитну політику держави; аналізувати діяльність банків та небанківських фінансових інститутів щодо грошово-кредитного обслуговування суб'єктів господарювання та населення в Україні.

Навчальна дисципліна «Гроші та кредит» структурована за змістом, логікою викладання та формою і, відповідно, складається з двох логічно пов'язаних модулів: змістовий модуль 1. «Гроші і грошові системи»; змістовий модуль 2. «Кредит і банки». Структура посібника сприяє ефективній діяльності і викладачів, і студентів на заняттях з вивчення дисципліни «Гроші та кредит» за рахунок відповідності навчальному плану та розробленому змісту.

Навчальний посібник включає 9 практичних занять та індивідуальне завдання як елемент індивідуальної самостійної роботи студентів. Кожне практичне заняття містить питання для обговорення, тести, практичні завдання та приклади їх розв'язання, питання для самоконтролю та завдання для самостійного виконання.

Навчальний посібник «Гроші та кредит: практикум (для нефінансових спеціальностей)» розроблено викладачами кафедри міжнародних фінансів та банківської справи Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля під керівництвом завідувача кафедри, академіка АЕНУ, доктора економічних наук С.А. Кузнецової.

Використання в навчальному процесі навчального посібника «Гроші та кредит: практикум (для нефінансових спеціальностей)» буде сприяти опануванню та ефективному використанню набутих знань і професійних компетенцій у сфері грошового обігу та кредиту.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ ТА КРЕДИТ»

Змістовий модуль 1. Гроші і грошові системи

Тема 1. Природа і сутність грошей

Походження грошей. Необхідність та сутність грошей. Функції грошей. Форми грошей та їх еволюція.

Тема 2. Грошовий обіг і грошова маса

Поняття грошового обігу та його структура. Модель сукупного грошового обігу та грошові потоки. Маса грошей в обігу. Грошові агрегати. Швидкість обігу грошей. Монетизація економіки. Закон грошового обігу.

Тема 3. Грошовий ринок

Сутність та особливості функціонування грошового ринку. Інституційна модель грошового ринку. Структура та види грошового ринку. Загальна характеристика фінансових інструментів. Попит на гроші. Пропозиція грошей. Рівновага на грошовому ринку і позичковий процент.

Тема 4. Грошові системи

Поняття та елементи грошової системи. Основні типи грошових систем, їх еволюція. Паперово-кредитна система грошей. Грошова система України.

Тема 5. Валютний ринок і валютні системи

Поняття та види валюти. Валютні системи. Валютний курс. Валютний ринок: суть та основи функціонування. Валютна політика та її інструменти. Платіжний баланс та золотовалютні резерви. Загальна характеристика та структура валютного ринку. Котирування валют. Операції на валютному ринку.

Тема 6. Інфляція та грошові реформи

Теоретичні концепції інфляції. Суть та види інфляції. Причини та форми інфляції. Методи регулювання інфляції.

Сутність та класифікація грошових реформ. Моделі грошових реформ. Грошова реформа в Україні (1996 р.).

Тема 7. Основні теорії грошей

Напрями розвитку теорії грошей. Класична кількісна теорія грошей, її основні постулати. Неокласичний варіант розвитку кількісної теорії грошей. Внесок Дж. Кейнса у розвиток кількісної теорії грошей. Сучасний монетаризм як альтернативний напрям кількісної теорії. Сучасний кейнсіансько-монетаристський синтез у теорії грошей. Грошово-кредитна політика України в перехідний період у світі сучасних монетаристських теорій.

Змістовий модуль 2. Кредит і банки

Тема 8. Кредит у ринковій економіці

Сутність кредиту. Теорії кредиту. Функції та роль кредиту. Позичковий процент.

Тема 9. Фінансові посередники грошового ринку

Сутність та призначення фінансового посередництва. Банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва. Функції банків. Поняття банківської системи. Становлення та розвиток банківської системи України. Небанківські фінансово-кредитні установи, їх відмінності від банків, економічне призначення, види, функції, роль.

Тема 10. Центральні банки

Походження та організація діяльності центрального банку. Функції центрального банку. Становлення та особливості функціонування Національного банку України.

Тема 11. Комерційні банки

Поняття, призначення та види комерційних банків. Основи організації та управління комерційним банком. Характерис-

тика банківських операцій. Стабільність банків і механізм її забезпечення.

Тема 12. Міжнародні фінансові інституції

Міжнародний валютний фонд (МВФ) у системі валютно-кредитних відносин. Світовий банк та його складові інституції. Регіональні міжнародні кредитно-фінансові інститути.

Орієнтовна структура залікових кредитів дисципліни

№ з/п	Тема	Кількість годин				
		Усього	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Змістовий модуль 1. Гроші і грошові системи						
1	Сутність і функції грошей	10	2	1	6	1
2	Грошовий обіг і грошова маса	12	4	1	6	1
3	Грошовий ринок	13	4	1	6	2
4	Грошові системи	13	4	1	6	2
5	Валютний ринок і валютні системи	11	4	2	6	1
6	Інфляція і грошові реформи	14	2	2	7	1
7	Кількісна теорія грошей і сучасний монетаризм	12	2	2	7	1
Змістовий модуль 2. Кредит і банки						
8	Кредит у ринковій економіці	14	4	2	7	1
9	Фінансові посередники грошового ринку	11	2	1	7	1
10	Центральні банки	11	2	1	7	1
11	Комерційні банки	12	2	2	7	1
12	Міжнародні фінансові інституції	11	2	1	7	1
	Всього	144	34	17	79	14

Практичне заняття 1

СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ. ГРОШОВИЙ ОБІГ І ГРОШОВА МАСА

Теоретична частина

Гроші – це:

– товар-товарів, що безпосередньо обмінюється на всі інші товари;

– загальний еквівалент для інших товарів, який є засобом вираження вартості товару;

– специфічний товар, що виконує роль загального еквівалента.

Концепції походження грошей:

1. Раціоналістична – гроші виникли як результат певної раціональної угоди між людьми через необхідність виділення специфічного інструмента для обслуговування сфери товарного обігу і підвищення ефективності її функціонування;

2. Еволюційна – гроші виділяються із загальної товарної маси у результаті розвитку товарного виробництва та обміну.

Функції грошей:

1. Міра вартості – це функція, в якій гроші забезпечують вираження і вимірювання вартості товарів, надаючи їй форми ціни.

2. Засіб обігу – це функція, в якій гроші є посередником в обміні товарів, що забезпечує їх обіг.

3. Засіб платежу – це функція, в якій гроші обслуговують погашення різноманітних боргових зобов'язань між суб'єктами економічних відносин, що виникають у процесі розширеного відтворення.

4. Засіб нагромадження – це функція, в якій гроші обслуговують нагромадження вартості в її загальній абстрактній формі в процесі розширеного відтворення.

5. Світові гроші – це функція, в якій гроші обслуговують рух вартості в міжнародному економічному обігу і забезпечують реалізацію взаємовідносин між країнами.

Грошовий обіг – процес безперервного руху грошей між суб'єктами економічних відносин у суспільному відтворенні.

Грошовий потік – сукупність платежів, які обслуговують окремий етап процесу розширеного відтворення.

Грошова маса – сукупність запасів грошових коштів у всіх їх формах, які перебувають у розпорядженні суб'єктів грошового обігу в певний момент.

Грошовий агрегат – специфічний показник грошової маси, що характеризує певний набір її елементів залежно від їх ліквідності.

Розрахунок грошових агрегатів:

1. Агрегат M_0 відображає масу готівки, яка перебуває поза банками, тобто на руках у фізичних осіб і в касах юридичних осіб. Готівка в касах банків сюди не входить.

2. Агрегат M_1 включає гроші в агрегаті M_0 + вклади в банках, які можуть бути використані власниками негайно, без попередження банків, тобто запаси коштів на поточних рахунках та на ощадних рахунках до запитання.

3. Агрегат M_2 – це гроші в агрегаті M_1 + кошти на всіх видах строкових рахунків, кошти на рахунках капітальних вкладень та інших спеціальних рахунках.

4. Агрегат M_3 охоплює гроші в агрегаті M_2 + кошти, вкладені в цінні папери та сертифікати.

Швидкість обігу грошей – частота переходу грошей від одного суб'єкта грошових відносин до іншого при обслуговуванні процесу реалізації товарів та послуг за певний період.

Формула закону грошового обігу, розроблена **К. Марксом**:

$$KG = \frac{\sum C - K + P - ВП}{O}, \quad (1.1)$$

де KG – кількість грошей, необхідних для обігу товарів протягом певного часу;

$\sum C$ – сума цін товарів, що підлягають реалізації за певний відрізок часу, наприклад за рік;

O – швидкість обігу однойменної грошової одиниці за рік;

K – сума цін товарів, проданих у кредит з оплатою їх за межами конкретного періоду;

P – сума цін товарів, що були продані в кредит раніше і за якими настав термін платежу;

$ВП$ – платежі, що взаємопогашаються.

Формула закону грошового обігу, розроблена **І. Фішером** (рівняння обміну):

$$MV = PQ, \quad (1.2)$$

де M (money) – середня кількість грошей, що перебувають в обігу в певному суспільстві протягом року;

V (velocity) – середня кількість обігів грошей у їхньому обміні на блага;

P (price) – середня продажна ціна кожного окремого товару, що купується в певному суспільстві;

Q (quantity) – сукупна кількість товарів (реальний національний продукт).

Показник монетизації економіки:

$$K_m = \frac{M_0}{ВВП} \cdot 100, \quad (1.3)$$

де K_m – коефіцієнт монетизації;

M_0 – грошовий агрегат;

$ВВП$ – валовий внутрішній продукт.

Збільшення цього показника вказує на посилення мобільності економіки, яка досягається зростанням ступеня варіативності в поведінці господарюючих суб'єктів.

Грошово-кредитний мультиплікатор – процес створення безготівкових грошей при кредитуванні банками клієнтури на основі вільних резервів. Що надійшли до банку ззовні.

Вільний резерв – сукупність грошових коштів комерційних банків, які в певний момент є в розпорядженні банку і можуть бути використані ним для активних операцій.

Розрахунок грошової маси, враховуючи грошовий мультиплікатор:

Грошовий мультиплікатор – коефіцієнт, що визначається способом поділу 100 на норму обов'язкових резервів.

$$ГМ = m \cdot ГБ, \quad (1.4)$$

де $ГМ$ – грошова маса;

m – грошовий мультиплікатор;

$ГБ$ – грошова база.

$$m = \frac{1}{НОР} \cdot 100, \quad (1.5)$$

де m – грошовий мультиплікатор;

$НОР$ – норма обов'язкового резервування.

Більш точно грошовий мультиплікатор розраховується за формулою:

$$m = \frac{1 + K_q}{K_p + K_q}, \quad (1.6)$$

де m – грошовий мультиплікатор,

K_q – це співвідношення готівки (M_0) і депозитів;

K_p – норма ефективного резервування, яка визначається як співвідношення резервів і депозитів.

Розрахований таким чином мультиплікатор, помножений на грошову базу, дає нам величину грошової маси.

Ефект кредитного мультиплікатора:

$$\Delta M = E \cdot m = E \cdot \frac{1}{HOP} \cdot 100, \quad (1.7)$$

де ΔM – максимальна кількість нових кредитних грошей;
 E – наднормативні резерви;
 m – грошовий мультиплікатор;
 HOP – норма обов'язкового резервування.

Питання для обговорення

1. Походження грошей.
2. Суть грошей. Форми грошей та їх еволюція.
3. Вартість грошей.
4. Функції грошей.
5. Поняття грошового обігу як процесу руху грошей.
6. Грошові потоки. Структура грошового обігу.
7. Маса грошей, що обслуговує грошовий обіг, її склад та фактори, що визначають її зміну.
8. Закон кількості грошей, необхідних для обігу, його суть вимоги та наслідки порушення вимог.
9. Механізм поповнення маси грошей в обігу.
10. Сучасні засоби платежу, які обслуговують грошовий обіг.

Практичні завдання

Завдання 1.1

Співвіднести властивості грошей з їх характеристикою. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Властивості грошей	Характеристика властивостей грошей
1. Портативність	А. Гроші повинні мати довгий строк існування у тій формі, в якій вони були емітовані
2. Легкоподільність	Б. Гроші не мають втрачати своїх властивостей у процесі обігу
3. Довговічність	В. Гроші мають протягом тривалого періоду зберігати однакову купівельну силу
4. Однорідність	Г. Як засіб обігу гроші мають бути зручними для транспортування та обігу
5. Ідентифікованість	Д. Як засіб обігу гроші мають бути зручними під час розрахунків за придбані товари

Властивості грошей	Характеристика властивостей грошей
6. Загальновизначеність	Е. Гроші мають легко і швидко ідентифікуватись у процесі обігу
7. Стабільність	Є. Гроші є законним платіжним засобом на території країни

Завдання 1.2

Співвіднести форми та види грошей. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру. Одній цифрі відповідає кілька літер.

Форми грошей	Види грошей
1. Повноцінні гроші	А. Злитки металу
	Б. Чек
	В. Білонна монета
	Г. Золота монета
2. Неповноцінні гроші	Д. Банкнота
	Е. Традиційні депозити
	Є. Електронні депозити
	Ж. Вексель

Завдання 1.3

Співвіднести функції грошей з їх характеристикою. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Функція грошей	Характеристика
1. Міра вартості	А. Функція, в якій гроші обслуговують рух вартості в міжнародному економічному обігу та забезпечують реалізацію взаємовідносин між країнами
2. Засіб обігу	Б. Функція, в якій гроші обслуговують погашення різноманітних боргових зобов'язань між суб'єктами економічних відносин
3. Засіб платежу	В. Функція, в якій гроші забезпечують вираження і вимірювання вартості товарів, надаючи їй форми ціни
4. Засіб нагромадження	Г. Функція, в якій гроші виступають як посередник в обміні товарів і забезпечують їх обіг
5. Світові гроші	Д. Функція, в якій гроші обслуговують нагромадження вартості в її загальній абстрактній формі

Завдання 1.4

Співвіднести грошові агрегати з їх характеристикою. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Грошові агрегати	Характеристика
1. M_0	А. Готівка поза банками, депозити до запитання та строкові депозити
2. M_1	Б. Готівка поза банками, депозити до запитання, строкові депозити та кошти на вкладах за трасовими операціями
3. M_2	В. Готівка поза банками та депозити до запитання
4. M_3	Г. Готівка поза банками

Завдання 1.5

Співвіднести сучасні засоби платежу з їх характеристикою. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Поняття	Характеристика
1. Неповноцінні гроші	А. Неповноцінні знаки вартості, які не мають речового вираження й існують лише у вигляді певних сум на рахунках у банках
2. Кредитні гроші	Б. Простий вексель емісійного банку
3. Депозитні гроші	В. Неповноцінні знаки вартості, які виникають і функціонують в обігу на основі кредитних відносин
4. Готівкові гроші	Г. Розмінна монета з дрібною вартістю, яка карбується не з дорогоцінного металу
5. Електронні гроші	Д. Гроші (знаки вартості), які виготовлені не з дорогоцінного металу (гроші, в яких номінальна вартість перевищує реальну)
6. Банкнота	Е. Письмове боргове зобов'язання, яке дає його власнику (векселедержателю) незаперечне право вимагати від боржника (векседавця акцептанта) вказану в ньому суму платежу після закінчення встановленого строку
7. Чек	Є. Неповноцінні знаки вартості у вигляді купюр та розмінної монети різного номіналу, які використовуються економічними суб'єктами як засіб обігу та платежу
8. Вексель	Ж. Письмовий наказ банку власника поточного рахунка про виплату певній особі вказаної в ньому суми грошей
9. «Квазі» гроші	З. Різновид депозитних грошей, які означають, що переказ грошових сум за рахунками в банках здійснюється автоматично з допомогою ЕОМ за безпосереднім розпорядженням власників поточних рахунків

Поняття	Характеристика
10. Білонна монета	И. Специфічні грошові форми, в яких грошова суть істотно послаблена і відхиляється від загальноприйнятих норм

Завдання 1.6

Знайти правильні відповіді.

1. Яка з форм вартості характеризується тим, що із загальної маси товарів виділяється один, який виконує роль загального еквівалента?

- а) проста;
- б) повна;
- в) загальна;
- г) грошова.

2. Для якої форми грошей їх вартість визначалася вартістю товару, який виконував роль грошей?

- а) повноцінні гроші;
- б) неповноцінні гроші;
- в) товарні гроші.

3. Функція, за якою гроші обслуговують погашення різноманітних боргових зобов'язань між суб'єктами економічних відносин – це:

- а) міра вартості;
- б) засіб обігу;
- в) засіб платежу;
- г) засіб нагромадження;
- д) світові гроші.

4. Як називається сукупність грошових коштів комерційних банків, які в певний момент є в розпорядженні банку і можуть бути використані ним для активних операцій?

- а) грошовий потік;
- б) грошовий обіг;
- в) швидкість обігу грошей;
- г) вільний резерв.

5. Як називається частина грошового обігу, що відображає певні платежі формуванням та використанням фінансових ресурсів держави тощо?

- а) грошовий потік;

- б) грошовий обіг;
- в) швидкість обігу грошей;
- г) вільний резерв.

6. Як називається сукупність грошових коштів у будь-якій їх формі, яка є в розпорядженні економічних суб'єктів у певний момент?

- а) грошовий мультиплікатор;
- б) грошовий агрегат;
- в) грошова база;
- г) грошова маса.

7. Як називається коефіцієнт, який відображає співвідношення між первинною емісією грошей і кінцевим збільшенням грошової маси в результаті цієї емісії?

- а) грошовий мультиплікатор;
- б) грошовий агрегат;
- в) грошова база;
- г) грошова маса.

8. Як називається процес створення нових банківських депозитів під час кредитування банками клієнтів на основі вільних резервів, що надійшли в банк ззовні?

- а) грошовий мультиплікатор;
- б) грошовий агрегат;
- в) грошова база;
- г) грошово-кредитний мультиплікатор.

9. Якщо об'єктивно необхідна маса грошей в обігу більша за фактичну масу грошей, то в обігу знаходиться:

- а) необхідна маса грошей;
- б) зайві гроші;
- в) нестача грошей.

10. Чому дорівнює швидкість обігу грошей, якщо сума ВВП – 20 млрд грн, грошовий агрегат M_3 – 10 млрд грн?

- а) 0,5;
- б) 2;
- в) 4;
- г) 200.

Завдання 1.7

Вихідні дані

Визначити агрегати M_0 , M_1 , M_2 та M_3 , маючи такі дані (млрд грн):

- 1) чекові депозити – 3,7;
- 2) заощаджувані вклади – 4,8;
- 3) гроші в обігу – 16,6;
- 4) строкові депозити – 4,0;
- 5) депозитні сертифікати – 7,2;
- 6) вклади до запитання – 5,2;
- 7) інвестиційні сертифікати – 3,5;
- 8) облігації державної позички – 2,0.

Порядок розв'язання

M_0 = гроші в обігу:

$M_0 = 16,6$ (млрд грн).

$M_1 = M_0 +$ чекові депозити + вклади до запитання:

$M_1 = 16,6 + 3,7 + 5,2 = 25,5$ (млрд грн).

$M_2 = M_1 +$ заощаджувані вклади + строкові депозити:

$M_2 = 25,5 + 4,0 + 4,8 = 34,3$ (млрд грн).

$M_3 = M_2 +$ депозитні сертифікати + інвестиційні сертифікати + облігації державної позички:

$M_3 = 34,3 + 7,2 + 3,5 + 2 = 47$ (млрд грн).

Розв'язок: $M_0 = 16,6$ млрд грн, $M_1 = 25,5$ млрд грн, $M_2 = 34,3$ млрд грн, $M_3 = 47$ млрд грн.

Завдання 1.8

Вихідні дані

Якщо в обігу знаходиться 7,0 млн грн, сума цін товарів, проданих у кредит – 6, сума платежів за борговими зобов'язаннями – 10, сума цін реалізованих товарів та послуг – 22, а сума взаємопогашуваних платежів – 4 млн грн, то яка швидкість обігу грошей?

Як вплине зменшення суми цін реалізованих товарів та послуг до 18 млн грн на швидкість грошей в обігу за інших рівних умов?

Порядок розв'язання

Формула закону грошового обігу, розроблена К. Марксом, має вигляд:

$$KG = \frac{\sum C - K + П - ВП}{O}. \quad (1.8)$$

Тоді швидкість обігу грошей розраховується:

$$O = \frac{\sum Ц - К + П - ВП}{К}. \quad (1.9)$$

Отже:

$$O = \frac{22 - 6 + 10 - 4}{7} = 3,14 (\text{оберту}).$$

При зменшенні суми цін реалізованих товарів та послуг до 18 млн грн, швидкість грошей в обігу зменшиться:

$$O = \frac{18 - 6 + 10 - 4}{7} = 2,57 (\text{оберту}).$$

Розв'язок: Швидкість обігу грошей 3,14 обертів, а при зменшенні суми цін реалізованих товарів та послуг до 18 млн грн – зменшиться до 2,57 оберту.

Завдання 1.9

Вихідні дані

В національній економіці швидкість обігу грошей дорівнює 4. Реальний національний продукт – 1500 млрд грн. Визначити грошову масу в обігу та номінальний національний продукт, якщо відомо, що за рік ціни виросли на 5%.

Порядок розв'язання

Формула закону грошового обігу, розроблена І. Фішером:

$$MV = PQ. \quad (1.10)$$

Отже, грошова маса в обігу розраховується:

$$M = \frac{PQ}{V}. \quad (1.11)$$

$$M = \frac{1500 \cdot 1,05}{4} = 393,75 (\text{млрд грн}).$$

Середньозважений рівень цін можна виразити через співвідношення номінального ВВП і реального:

$$P = \frac{ВВП_{ном}}{ВВП_{реал}}. \quad (1.12)$$

З цієї формули виходить, що ВВП номінальний можна розрахувати як реальний ВВП помножений на рівень цін:

$$ВВП_{ном} = ВВП_{реал} \cdot P; \quad (1.13)$$

$$ВВП_{ном} = 1500 \cdot 1,05 = 1575 (\text{млрд грн}).$$

Розв'язок: Грошова маса в обігу дорівнює 393,75 млрд грн, а номінальний національний продукт – 1575 млрд грн.

Контрольні питання

1. Дайте характеристику основних етапів розвитку форм вартості.
2. Дайте визначення економічної категорії «гроші».
3. Охарактеризуйте основні концепції виникнення грошей.
4. Охарактеризуйте основні етапи розвитку грошей.
5. Охарактеризуйте функції грошей.
6. Дайте визначення грошового обігу.
7. Що таке грошовий потік?
8. В чому особливості грошового обігу на макро- та мікроекономічному рівні?
9. Дайте визначення понять «грошова маса», «грошовий агрегат», «грошова база».
10. Скільки грошових агрегатів визначає НБУ? Дайте їх характеристику.
11. Що таке швидкість обігу грошей?
12. Як визначити швидкість обігу грошей?
13. Які фактори впливають на швидкість обігу грошей?
14. В чому полягає сутність закону грошового обігу?
15. Що таке емісія? В чому відмінності первинної та вторинної емісії грошей?
16. Що таке грошово-кредитний мультиплікатор? Поясніть механізм його дії.

Завдання для самостійного розв'язання

Завдання 1.10

Визначити агрегати M_0 , M_1 , M_2 та M_3 , маючи такі дані (млрд грн):

- 1) чекові депозити – 3,8;
- 2) гроші в обігу – 16,7;
- 3) строкові депозити – 4,3;
- 4) облігації державної позички – 1,5;
- 5) вклади до запитання – 6,2;
- 6) депозитні сертифікати – 3,9;
- 7) заощаджувальні вклади – 5,1;
- 8) інвестиційні сертифікати – 3,7.

Завдання 1.11

Визначити кількість грошей, необхідних для обігу, якщо сума цін реалізованих товарів та послуг – 220 млрд грн; при цьо-

му сума цін товарів, проданих у кредит, дорівнює 12 млрд грн; платежі за кредитами – 4 млрд. грн. Швидкість обігу грошової одиниці – 2,4 місяця.

Завдання 1.12

Визначити кількість грошей, необхідних як засіб обігу протягом року, якщо відомо, що сума цін за реалізовані товари (послуги, роботи) становить 3500 млрд грн. Сума цін товарів (послуг; робіт), які продані протягом року з відтермінуванням платежу, термін оплати яких не настав, – 30 млрд грн. Сума платежів за довгостроковими зобов'язаннями, терміни яких настали – 182 млрд грн. Сума взаємопогашуваних платежів протягом звітного періоду – 400 млрд грн. Середня кількість обігів грошей за рік – 10.

Практичне заняття 2

ГРОШОВИЙ РИНОК. ГРОШОВІ СИСТЕМИ

Теоретична частина

Грошовий ринок — особливий сектор ринку, на якому здійснюється купівля та продаж грошей як специфічного товару, формуються попит, пропозиція та ціна на цей товар.

Продаж грошей виступає у формі передавання цих грошей їх власниками своїм контрагентам у тимчасове користування в обмін на фінансові інструменти, які надають їм можливість зберегти право власності на ці гроші, відновити право розпоряджатися ними та одержати процентний дохід.

Купівля грошей є формою одержання суб'єктами ринку у своє розпорядження певної суми грошей в обмін на фінансові інструменти.

Фінансові інструменти — зобов'язання покупців грошей перед продавцями грошей.

Грошова система — це форма організації грошового обігу в країні, встановлена загальнодержавними законами.

Елементи грошової системи: найменування грошової одиниці; масштаб цін; види та купюрність грошових знаків, які мають статус законного платіжного засобу; регламентація безготівкових грошових розрахунків; регламентація готівкового грошового обігу; регламентація режиму валютного курсу та операцій з валютними цінностями; регламентація режиму банківського процесу; державні органи, які здійснюють регулювання грошового обігу та контроль за дотриманням чинного законодавства.

Біметалізм — це грошова система, в якій роль загального еквівалента законодавчо закріплюється за двома металами — золотом і сріблом; монети з цих металів карбувалися та оберталися на рівних засадах, банкноти підлягали розміну на обидва ці метали.

Монометалізм — грошова система, за якої роль загального еквівалента виконує один метал: золото (золотий монометалізм) або срібло (срібний монометалізм), при цьому в обігу функціонують монети та знаки вартості, розмінні на грошовий метал.

Системи паперово-кредитного обігу являють собою грошові системи, за яких обіг обслуговують грошові знаки (паперові або металеві), що не мають внутрішньої вартості.

Грошово-кредитна політика — комплекс взаємопов'язаних, скоординованих на досягнення заздалегідь визначених суспіль-

них цілей, заходів щодо регулювання грошового обігу, які здійснює держава через центральний банк.

Монетизація бюджетного дефіциту полягає в пошуку грошових коштів, достатніх для покриття (фінансування) перевищення бюджетних витрат над бюджетними доходами.

Питання для обговорення

1. Суть грошового ринку.
2. Інституційна модель грошового ринку.
3. Економічна структура грошового ринку.
4. Суть грошової системи, її призначення та місце в економічній системі країни.
5. Основні типи грошових систем, їх еволюція.
6. Національна грошова система України.
7. Державне регулювання грошового обігу.
8. Грошово-кредитна політика, її цілі, типи, інструменти.
9. Монетизація бюджетного дефіциту та ВВП.

Практичні завдання

Завдання 2.1

Співвіднести поняття з їх характеристикою. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Поняття	Характеристика
1. Валютний ринок	А. Процент, установлений як плата за здійснювані банком операції
2. Опосередковане фінансування	Б. Процент, установлений як плата за кредити, що надаються центральним банком комерційним банкам
3. Міжбанківський процент	В. Ставка процента, за якої попит та пропозиція на грошовому ринку досягають рівноваги
4. Грошовий ринок	Г. Форма одержання суб'єктами ринку у своє розпорядження певної суми грошей в обмін на фінансові інструменти
5. Пряме фінансування	Д. Процент за кредитами, що видаються одним комерційним банком іншому
6. Ставка рівноваги	Е. Переміщення грошей між суб'єктами ринку через фінансових посередників
7. Маржа	Є. Ставка процента, що виплачується позичальником банку за користування позичкою

Поняття	Характеристика
8. Облікова ставка	Ж. Сегмент грошового ринку, який охоплює відносини між економічними суб'єктами із приводу купівлі-продажу валюти на основі попиту та пропозиції
9. Позичковий процент	З. Переміщення грошей ринковими каналами безпосередньо від власників до позичальників
10. Банківський процент	И. Різниця між ставками позичкового та депозитного процента, що являє собою прибуток банку
11. Купівля грошей	І. Сектор ринку, на якому здійснюється купівля та продаж грошей як специфічного товару, формується попит, пропозиція та ціна на гроші

Завдання 2.2

Співвіднести класифікаційні ознаки структуризації грошового ринку і сегменти грошового ринку. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру. Одній цифрі відповідає кілька літер.

Класифікаційні ознаки структуризації грошового ринку	Сегменти грошового ринку
1. За економічним призначенням ресурсів	А. Ринок банківських кредитів
	Б. Валютний ринок
	В. Ринок послуг НФКУ
2. За інституційними ознаками	Г. Ринок капіталу
	Д. Ринок цінних паперів
3. За видом фінансових інструментів	Е. Фондовий ринок
	Є. Ринок позичкових зобов'язань
	Ж. Ринок грошей

Завдання 2.3

Співвіднести фінансові інструменти і їх види. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру. Одній цифрі відповідає кілька літер.

Види фінансових інструментів	Фінансові інструменти
1. Неборгові фінансові інструменти	А. Акции
	Б. Ощадні сертифікати
	В. Кредитні угоди
2. Боргові фінансові інструменти	Г. Страхові угоди
	Д. Облігації
	Е. Векселі
	Є. Деривативні інструменти

Завдання 2.4

Поділити фактори впливу на попит грошей на фактори прямого впливу і фактори оберненого впливу. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру. Одній цифрі відповідає кілька букв.

Фактори впливу на попит грошей	
1. Фактори прямого впливу	А. Норма доходу
	Б. Обсяг товарів та послуг
	В. Обсяг багатства
2. Фактори оберненого впливу	Г. Рівень інфляції
	Д. Середній рівень цін
	Е. Очікування зміни ринкової кон'юнктури

Завдання 2.5

Співвіднести елементи грошової системи з їх характеристикою. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Елементи грошової системи	Характеристика
1. Грошова одиниця	А. Матеріалізована в певному типі загального еквівалента мінова вартість, яка забезпечує товарообіг і є стабільним платіжним засобом. Визначається відповідними юридичними актами країни
2. Масштаб цін	Б. Організація грошового обігу покладається головним чинним законодавством на банки, проте вимагає державного нагляду і контролю над банками
3. Види і купюрність грошових знаків	В. Визначення сфер готівкових та безготівкових розрахунків, режим використання грошей на банківських рахунках, форми розрахунків та порядок платежів
4. Регламентація готівкового та безготівкового грошового обігу	Г. Грошова одиниця уособлює вартість загальної маси товарів та послуг, що знаходяться в обігу
5. Валютний курс	Д. Встановлюється законодавством країни з урахуванням соціально-економічних та історичних закономірностей її розвитку та слугує для вимірювання цін товарів та послуг
6. Державні інститути, що здійснюють регулювання грошового обігу	Е. Співвідношення між грошовими одиницями різних країн, яке використовується для обміну валют під час здійснення валютних операцій. Виступає як ціна валюти однієї країни, виражена у валюті іншої країни

Завдання 2.6

Співвіднести поняття з їх характеристикою. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Поняття	Характеристика
1. Грошова система	А. Зміни обсягів купівель та продажів державних цінних паперів ЦБ
2. Грошова одиниця	Б. Пошук грошових коштів, достатніх для покриття (фінансування) перевищення бюджетних витрат над бюджетними доходами
3. Системи металевого обігу	В. Грошові системи, в яких регулювання грошового обігу здійснюється шляхом використання економічних методів впливу на грошову масу
4. Системи паперово-кредитного обігу	Г. Грошові системи, в яких втручання держави у регулювання валютних відносин всередині країни є мінімальним, що виражається у повній конвертованості валюти і ринковому механізмі регулювання валютного ринку
5. Ринкові грошові системи	Д. ЦБ встановлює для всіх банків норму обов'язкового зберігання залучених коштів на кореспондентських рахунках без права їх використання і без виплати відсотків за ними
6. Неринкові грошові системи	Е. Грошові системи, в яких передбачається використання валютних обмежень завдяки ізоляції національної економіки від світової
7. Відкриті грошові системи	Є. Грошові системи, за яких обіг обслуговують грошові знаки, що не мають внутрішньої вартості
8. Закриті грошові системи	Ж. Форма організації грошового обігу в країні, що визначена загальнодержавними законами
9. Національна грошова система	З. Грошові системи, за яких в обігу знаходяться повноцінні монети, що виконують усі функції грошей, а неповноцінні гроші мають вільно обмінюватись на метал
10. Політика відкритого ринку	И. ЦБ встановлює ставки процентів за позичками, які він надає комерційним банкам у порядку їх рефінансування
11. Політика обов'язкових резервів	І. Доведення маси грошей в обігу до рівня, достатнього для успішної реалізації всього обсягу вироблених товарів та послуг і погашення боргових зобов'язань
12. Облікова політика	К. Встановлена державою форма організації грошового обігу в країні, закріплена національним законодавством
13. Монетизація бюджетного дефіциту	Л. Грошові системи, для яких характерні певні обмеження щодо вільного функціонування грошей (талони, картки), а регулювання грошового обігу здійснюється адміністративними методами
14. Монетизація ВВП	М. Встановлюється законодавством країни з урахуванням соціально-економічних та історичних закономірностей її розвитку і слугує для вимірювання цін товарів та послуг

Завдання 2.7

Співвіднести класифікаційні ознаки з відповідними типами грошових систем. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру. Одній цифрі відповідає кілька літер.

Класифікаційні ознаки типів грошових систем	Типи грошових систем
1. Залежно від форми, в якій функціонують гроші	А. Відкриті грошові системи
	Б. Неринкові
2. За характером економічної системи	В. Системи металевого обігу
	Г. Закриті
3. За характером регулювання валютних відносин	Д. Ринкові
	Е. Системи паперово-кредитного обігу

Завдання 2.8

Співвіднести складові економічної політики з їх характеристикою. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Поняття	Характеристика
1. Структурна політика	А. Заходи, спрямовані на забезпечення соціальної рівності та забезпеченості всіх членів суспільства, шляхом часткового перерозподілу доходів
2. Політика конкуренції	Б. Регулятивний вплив держави на співвідношення сукупного попиту та сукупної пропозиції на ринках
3. Соціальна політика	В. Надання субсидій чи інших стимулів активізації розвитку відсталих регіонів чи певних галузей або секторів виробництва+
4. Кон'юнктурна політика	Г. Заходи антимонопольного характеру, вільного ціноутворення, доступу на ринки всім підприємницьким структурам

Завдання 2.9

Знайти правильні відповіді.

1. Як називається сегмент грошового ринку, на якому здійснюється акумуляція заощаджень і розміщення їх у доходні активи?

- а) ринок грошей;
- б) ринок капіталів;
- в) ринок банківських кредитів;
- г) ринок послуг НФКУ;
- д) ринок позичкових зобов'язань.

2. За інституційними ознаками грошовий ринок поділяється на:

- а) ринок грошей та ринок капіталу;

б) ринок банківських кредитів, ринок послуг НФКУ, фондовий ринок;

в) ринок позичкових зобов'язань, валютний ринок, ринок цінних паперів.

3. Який з факторів впливу на попит грошей належить до факторів прямого впливу?

а) норма доходу;

б) рівень інфляції;

в) обсяг багатства;

г) очікування зміни ринкової кон'юнктури.

4. Який з факторів впливу на попит грошей належить до факторів оберненого впливу?

а) обсяг товарів та послуг;

б) рівень інфляції;

в) середній рівень цін;

г) обсяг багатства.

5. Як називається зобов'язання покупців перед продавцями грошей?

а) пряме фінансування;

б) опосередковане фінансування;

в) фінансовий інструмент;

г) фінансовий посередник.

6. Як називається потреба суб'єктів економіки в певній сумі грошових коштів?

а) грошовий ринок;

б) продаж грошей;

в) купівля грошей;

г) попит на гроші;

д) пропозиція грошей.

7. Доведення маси грошей в обігу до рівня, достатнього для успішної реалізації всього обсягу вироблених товарів та послуг і погашення боргових зобов'язань, – це:

а) грошово-кредитна політика;

б) політика відкритого ринку;

в) монетизація ВВП;

г) монетизація бюджетного дефіциту.

8. Елемент грошової системи, який встановлюється законодавством країни з урахуванням соціально-економічних та історичних закономірностей її розвитку та слугує для вимірювання цін товарів та послуг, – це:

- а) грошова одиниця;
- б) масштаб цін;
- в) валютний курс;
- г) види і купюрність грошових знаків.

9. Як називаються конкретні заходи і дії ЦБ, спрямовані на зміну маси грошей та рівня процентної ставки?

- а) грошово-кредитна політика;
- б) інструменти грошово-кредитної політики;
- в) цілі грошово-кредитної політики.

10. Як зміниться рівень монетизації ВВП при зростанні ВВП більш високими темпами ніж грошовий агрегат M_3 ?

- а) збільшиться;
- б) зменшиться;
- в) не зміниться.

Завдання 2.10

Вихідні дані

Припустимо, що величина попиту на гроші (M_d , млрд грн) залежить від *ВВП* (млрд грн) та рівня процентної ставки (i , %), що виражається таким рівнянням:

$$M_d = 0,4 \cdot \text{ВВП} - 2i.$$

Визначити величину попиту на гроші та з'ясувати, чи збереглася рівновага на грошовому ринку, якщо грошова пропозиція (M_s) становить 30 млрд грн, а *ВВП* – 115 млрд грн, рівень процентної ставки $i = 7\%$.

Визначити швидкість обігу грошової одиниці та рівноважну відсоткову ставку.

Порядок розв'язання

Враховуючи дані задачі, попит на гроші становить:

$$M_d = 0,4 \cdot 115 \text{ млрд грн} - 2 \cdot 7\% = 32 \text{ млрд грн}.$$

Рівновага на грошовому ринку означає, що грошова пропозиція (M_s) дорівнює попиту на гроші (M_d). У нашому випадку: $M_s < M_d$ ($M_s = 30$ млрд грн, $M_d = 32$ млрд грн).

З рівняння попиту на гроші виразимо рівноважну відсоткову ставку:

$$i = \frac{0,4 \cdot ВВП - M_d}{2}. \quad (2.1)$$

Рівновага на грошовому ринку збереглася би за умови, що грошова пропозиція (M_s) дорівнює попиту на гроші (M_d) і становить 30 млрд грн. Отже:

$$i = \frac{0,4 \cdot 115 - 30}{2} = 8\%.$$

Для виробництва ВВП на суму 115 млрд грн за рік, грошова маса в 30 млрд грн має зробити 3,83 обороту ($\frac{115 \text{ млрд грн}}{30 \text{ млрд грн}}$), отже, швидкість обігу грошової одиниці дорівнює 3,83 обороту на рік.

Розв'язок: величина попиту на гроші дорівнює 32 млрд грн, рівноважна відсоткова ставка – 8%, а швидкість обігу грошової одиниці – 3,83 обороту на рік.

Завдання 2.11

Вихідні дані

Додаткова емісія Національного банку України становить 7 млрд грн, норма обов'язкового резервування 10%. Яку додаткову кількість грошей може утворити банківська система?

Порядок розв'язання

Додаткова кількість грошей, яку може утворити банківська система, розраховується за допомогою ефекта кредитного мультиплікатора:

$$\Delta M = E \cdot m = E \cdot \frac{1}{НОР} \cdot 100, \quad (2.2)$$

$$\Delta M = 7 \cdot \frac{1}{10} \cdot 100 = 70 \text{ (млрд грн)}.$$

Розв'язок: банківська система може утворити додатково 70 млрд грн.

Контрольні питання

1. Що таке грошовий ринок?
2. Охарактеризуйте об'єкт і суб'єктів грошового ринку.
3. Дайте характеристику неборгових фінансових інструментів.
4. Дайте характеристику боргових фінансових інструментів.
5. Визначте специфічні особливості грошового ринку.

6. Опишіть механізм купівлі-продажу грошей у секторі прямого і опосередкованого фінансування.

7. Визначте структуру грошового ринку за економічним призначенням ресурсів.

8. Охарактеризуйте структуру грошового ринку за інституційними ознаками.

9. Проаналізуйте структуру грошового ринку за видами фінансових інструментів.

10. Що таке попит на гроші? В чому цілі накопичення грошей та мотиви попиту на гроші?

11. Опишіть фактори впливу на попит грошей.

12. Що таке пропозиція грошей?

13. Проаналізуйте механізм впливу факторів на пропозицію грошей.

Завдання для самостійного розв'язання

Завдання 2.12

Припустимо, що величина попиту на гроші (M_d , млрд грн) залежить від *ВВП* (млрд грн) та рівня процентної ставки (i , %), що виражається таким рівнянням:

$$M_d = 0,35 \cdot \text{ВВП} - 1,4i;$$

Визначити величину попиту на гроші та з'ясувати, чи збереглася рівновага на грошовому ринку, якщо грошова пропозиція (M_s) становить 120 млрд грн, а *ВВП* – 380 млрд грн, рівень процентної ставки i – 14%. Визначити швидкість обігу грошової одиниці.

Завдання 2.13

Додаткова емісія Національного банку України становить 10 млрд грн, норма обов'язкового резервування – 6%. Яку додаткову кількість грошей може утворити банківська система?

Практичне заняття 3

ІНФЛЯЦІЯ І ГРОШОВІ РЕФОРМИ

Теоретична частина

Інфляція – це процес знецінення грошей та загальне підвищення цін на товари і послуги внаслідок надмірної емісії та переповнення каналів обігу грошовою масою, яка виявилась не забезпеченою економічними благами.

Таблиця 3.1

Класифікація видів інфляції

За формами прояву	Види інфляції
	Цінова інфляція
	Інфляція заощаджень
	Девальвація
Залежно від середньорічних темпів зростання (приросту) цін	Повзуча: зростання маси грошей в обігу до 5–10% на рік
	Помірна: зростання цін на 5–20% за рік
	Галопуюча: зростання цін на 20–50%, а інколи на 100% за рік
	Гіперінфляція: зростання цін більш як на 100% за рік
Залежно від причин, які призводять до інфляційних процесів	Супергіперінфляція: зростання цін до 1000% за рік і більше
	Інфляція попиту: наявність великої кількості грошей за малої кількості товарів
	Інфляція витрат виробництва (зростання витрат на заробітну плату)

Показники вимірювання інфляції:

- рівень інфляції;
 - індекс споживчих цін (ІСЦ);
 - індекс цін на засоби виробництва (цін виробника) (ІЦВ);
- індекс цін ВВП, або дефлятор ВВП; темп інфляції;
- «Правило-70».

Рівень інфляції (P) визначається як темп приросту цін:

$$P = \frac{P_1 - P_0}{P_0}, \quad (3.1)$$

де P_1 – середній рівень цін поточного року;

P_0 – середній рівень цін базового року.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) (індекс Ласпейреса) визначають за формулою:

$$I_L = \frac{\sum_{i=1}^n P_i^1 \cdot Q_i^0}{\sum_{i=1}^n P_i^0 \cdot Q_i^0}, \quad (3.2)$$

де P_i^0 і P_i^1 – рівень цін i -го блага, відповідно, у базовому (0) та поточному (1) роках;

Q_i^0 – кількість i -го блага у базовому періоді.

Дефлятор ВВП (індекс Пааше) визначається за формулою:

$$I_P = \frac{\sum_{i=1}^n P_i^1 \cdot Q_i^1}{\sum_{i=1}^n P_i^0 \cdot Q_i^1}, \quad (3.3)$$

де Q_i^1 – кількість i -го блага, спожитого в поточному періоді.

Або за формулою:

$$D_{ВВП} = \frac{ВВП_H}{ВВП_P}, \quad (3.4)$$

де $D_{ВВП}$ – дефлятор ВВП;

$ВВП_H$ – номінальний ВВП;

$ВВП_P$ – реальний ВВП.

Індекс Фішера визначається за формулою

$$I_F = \sqrt{I_L I_P}, \quad (3.5)$$

де I_F – індекс Фішера;

I_L – індекс Ласпейреса;

I_P – індекс Пааше.

Темп інфляції показує, на скільки відсотків ціни поточного року (місяця) вищі від цін попереднього.

«Правило-70».

Для прогнозного визначення кількості років, що за допомогою щорічного індексу інфляції здатні подвоїти ціни, застосовують так зване «Правило-70»:

$$N = 70 / \Pi, \quad (3.6)$$

де N – кількість років, необхідних для подвоєння рівня цін;

Π – темп інфляції.

Грошова реформа — повне або часткове перетворення грошової системи, що здійснює держава з метою впорядкування та налагодження грошового обігу.

Антиінфляційна політика — комплекс заходів державного регулювання економіки, спрямований на боротьбу з інфляцією	
Дефляційна політика	Політика доходів

Рис. 3.1. Напрями антиінфляційної політики

Методи проведення грошових реформ

Нуліфікація — оголошення державою знецінених паперових грошових знаків недійсними.

Девальвація — офіційне зниження державою металевого вмісту та курсу (або тільки курсу) національних грошей щодо іноземних валют або міжнародних розрахункових одиниць.

Ревальвація — це офіційне підвищення державою золотого вмісту та валютного курсу або тільки валютного курсу національної валюти країни.

Деномінація — укрупнення грошової одиниці без зміни її найменування, що проводиться з метою забезпечення грошовою обігу і надання більшої повноцінності грошам.

Типи (моделі) грошових реформ за способом проведення	
Формального типу	Часткові реформи
Конфіскаційного типу («шокові»)	Неконфіскаційні реформи
Паралельного (консервативного) типу	Одномоментні реформи

Рис. 3.2. Типи (моделі) грошових реформ за способом проведення

Питання для обговорення

1. Суть грошової системи.
2. Основні типи грошових систем, їх еволюція.
3. Національна грошова система України.
4. Державне регулювання грошового обігу.
5. Грошово-кредитна політика, її цілі, типи, інструменти.
6. Монетизація бюджетного дефіциту та ВВП.
7. Сутність, види та закономірності розвитку інфляції.
8. Причини інфляції.
9. Економічні та соціальні наслідки інфляції.
10. Державне регулювання інфляції.

Практичні завдання

Завдання 3.1

Співвіднести причини інфляції і їх наслідки. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру. Одній цифрі відповідає кілька літер.

Причини інфляції	Наслідки
1. Зовнішні	А. Скорочення надходжень від зовнішньої торгівлі
	Б. Деформація економіки
2. Внутрішні	В. Від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу
	Г. Монопольне становище великих виробників і їх диктат цін на ринках
	Д. Непомірно високі податки або процентні ставки
	Е. Монополія держави на грошову емісію
	Є. Зростання цін на світових ринках
	Ж. Монополія профспілок на ринку праці та їх можливість впливу на рівень оплати праці

Завдання 3.2

Для кожного типу інфляції залежно від характеру інфляційного процесу знайти відповідну характеристику. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Тип інфляції	Характеристика
1. Повзуча інфляція	А. Вона викликає щорічний темп зростання цін на 10–15%, а інколи й до 100%
2. Галопуюча інфляція	Б. Властиве стрибкоподібне зростання цін понад 100% у рік та збільшення їх відриву від заробітної плати і руйнування добробуту, що охоплює навіть забезпечені прошарки населення
3. Гіперінфляція	В. Зростання цін, що перевищує темп у 50% щомісячно
4. Супергіперінфляція	Г. Характерна ознака плавне щорічне зростання цін в межах до 10%.

Завдання 3.3

Для кожного типу інфляції знайти відповідну характеристику. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Вид інфляції	Характеристика
1. Збалансована інфляція	А. Визначається зміною цін різних товарів у відношенні один до одного в різних пропорціях

Вид інфляції	Характеристика
2. Незбалансована інфляція	Б. Має місце в рамках окремих країн
3. Очікувана інфляція	В. Прогнозоване зростання інфляції
4. Неочікувана інфляція	Г. Охоплює групу країн або цілі регіони
5. Інфляція попиту	Д. Інфляція, яка викликана підвищенням цін під впливом зростання витрат виробництва
6. Локальна інфляція	Е. Непрогнозоване зростання інфляції
7. Інфляція витрат	Є. Інфляція, яка викликана підвищенням цін під впливом сукупного попиту
8. Світова інфляція	Ж. Визначається пропорційною зміною цін на різні товари

Завдання 3.4

Співвіднести економічні та соціальні наслідки інфляції з їх характеристикою. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру. Одній цифрі відповідає кілька літер.

Наслідки інфляції	Характеристика
1. Соціальні	А. Зменшення доходів у тих верств населення, що живуть за рахунок бюджетних коштів
	Б. Скорочення обсягів виробництва товарів та послуг, посилення диспропорційності розвитку економіки
	В. Скорочення платоспроможного попиту населення
	Г. Здійснення неконтрольованої емісії грошей
	Д. Зменшення доходів у пенсіонерів
	Е. Зменшення реальної вартості державних доходів
	Є. Зменшення доходів у осіб, що живуть за рахунок виплат по соціальному страхуванню (інваліди)
	Ж. Загострення соціальних суперечностей у суспільстві
	З. Зниження обсягів інвестицій, скорочення нових капіталовкладень, спад науково-технічного прогресу; розбалансування банківської системи (зменшення обсягів депозитів та подорожчання банківських позичок)
И. Зниження життєвого рівня населення із фіксованими доходами	
2. Економічні	І. Скорочення обсягів міжгосподарського кредитування
	К. Поширення бартерних операцій
	Л. Знецінення заощаджень
	М. Девальвація національної валюти

Наслідки інфляції	Характеристика
	Н. Невпевненість працівників щодо працевлаштування;
	О. Невпевненість підприємців щодо перспектив свого економічного становища
	П. Дезорганізація зовнішньоекономічних зв'язків, стримання припливу іноземного капіталу, погіршення платіжного балансу країни

Завдання 3.5

Знайти правильні відповіді.

1. При зниженні темпу інфляції до 5% за місяць інфляція стане:

- а) помірною;
- б) галопуючою;
- в) гіперінфляцією.

2. Ревальвація – це:

- а) зниження курсу національних грошей щодо іноземних валют;
- б) збільшення курсу національних грошей щодо іноземних валют;
- в) укрупнення національної грошової одиниці без зміни її найменування;

3. Нуліфікація – це:

- а) оголошення державою знецінених паперових грошей не-дійсними;
- б) проведення спеціальних антиінфляційних і стабілізацій-них заходів у країні без вилучення з обігу грошової одиниці;
- в) укрупнення національної грошової одиниці без зміни її найменування.

4. Які з методів найчастіше застосовується для вимірювання ін-фляції?

- а) індекс цін споживчих товарів, індекс цін ВВП;
- б) індекс цін споживчих товарів, індекс цін на засоби вироб-ництва, індекс цін ВВП;
- в) індекс цін на засоби виробництва, індекс цін ВВП.

5. Як називається показник, що характеризує зміну в часі загально-го рівня цін на всі товари і послуги, які реалізовані кінцевим споживачем?

- а) індекс цін на засоби виробництва;

- б) індекс споживчих цін;
- в) дефлятор ВВП.

6. Повзуча інфляція має таку характеристику:

- а) щорічний темп зростання цін на 10–15%, інколи до 100%;
- б) зростання цін понад 100% за рік та збільшення їх відриву від заробітної плати і руйнування добробуту, що охоплює навіть забезпечені прошарки населення;
- в) зростання цін, що перевищує темп у 50% щомісячно;
- г) щорічне зростання цін в межах до 10%.

7. Як називається стан економіки країни, що характеризується загальним застоєм виробництва і високим рівнем безробіття та одночасним підвищенням цін та інших ознак розвитку інфляційного процесу?

- а) гіперінфляцією;
- б) галопуючою інфляцією;
- в) стагфляцією;
- г) супергіперінфляцією.

8. Як називається комплекс заходів щодо державного регулювання економіки, який спрямований на боротьбу з інфляцією?

- а) грошова реформа;
- б) дефляційна політика;
- в) політика витрат.

9. Які існують грошові реформи за глибиною реформаційних заходів?

- а) структурного та часткового типу;
- б) формального та паралельного типу;
- в) паралельного та часткового типу.

10. Як називаються грошові реформи за характером обміну старих грошей на нові?

- а) конфіскаційні та неконфіскаційні;
- б) одномонетні та деномінаційні;
- в) часткового та паралельного типу;

11. Вид реформи, що передбачає впровадження в обіг нової грошової одиниці, а також структурну перебудову в економіці, державних фінансах, банківській і валютній системах?

- а) формальна;

- б) часткового типу;
- в) структурна.

12. Як називається реформа, за якою зміна запасів грошей, доходів і цін для всіх економічних суб'єктів здійснюється за єдиним співвідношенням?

- а) конфіскаційна;
- б) неконфіскаційна;
- в) деномінаційна.

Завдання 3.6

Вихідні дані

Розрахувати базисні та ланцюгові індекси інфляції за звітний рік (щомісяця), якщо вартість споживчого кошика змінилася так: грудень попереднього року – 530 грн, січень – 540, лютий – 550, березень – 540, квітень – 630, травень – 600, червень – 590, липень – 600, серпень – 680, вересень – 710, жовтень – 730, листопад – 730, грудень – 740 грн.

Яким буде базисний індекс інфляції у річному вимірі?

Порядок розв'язання

Розрахунок базисних та ланцюгових індексів інфляції наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Базисні та ланцюгові індекси інфляції, од.

№ з/п	Назва місяця	Індекс інфляції, од.	
		Базисний	Ланцюговий
1	Січень	$540 / 530 = 1,02$	$540 / 530 = 1,02$
2	Лютий	$550 / 530 = 1,038$	$550 / 540 = 1,02$
3	Березень	$540 / 530 = 1,02$	$540 / 550 = 0,98$
4	Квітень	$630 / 530 = 1,19$	$630 / 540 = 1,17$
5	Травень	$600 / 530 = 1,13$	$600 / 590 = 1,02$
6	Червень	$590 / 530 = 1,11$	$590 / 600 = 0,98$
7	Липень	$600 / 530 = 1,13$	$600 / 590 = 1,02$
8	Серпень	$670 / 530 = 1,26$	$680 / 600 = 1,13$
9	Вересень	$710 / 530 = 1,34$	$710 / 680 = 1,04$
10	Жовтень	$730 / 530 = 1,38$	$730 / 710 = 1,03$
11	Листопад	$730 / 530 = 1,38$	$730 / 730 = 1,00$
12	Грудень	$740 / 530 = 1,396$	$740 / 730 = 1,01$

Розв'язок: у річному вимірі базисний індекс інфляції становить 1,396.

Завдання 3.7

Вихідні дані

Визначити очікуваний темп цінової інфляції звітного року, якщо в попередньому році середня маса грошей в обігу становила 760 млрд грн, при чому вона здійснила 1,5 обороту, фізичний обсяг ВВП становив 900 млрд од.

Протягом звітного року грошова маса зросла на 65%, її оборотність знизилась на 0,2 обігу, фізичний обсяг ВВП порівняно з попереднім роком зріс на 13%.

Порядок розв'язання

Зростання цін спостерігається внаслідок порушення закону грошового обігу в бік перевищення обсягу фактичної грошової маси над об'єктивно необхідним:

$$M_{\phi} > M_n$$

Виходячи з рівняння І. Фішера:

$$M_n = \frac{P \cdot Q}{V}. \quad (3.7)$$

Якщо рівновага порушується внаслідок перевищення темпів зростання грошової маси в обігу над темпами зростання ВВП, то зростають ціни для її відновлення.

Темп інфляції розраховуємо за формулою:

$$T_{инф} = \left[\frac{P_{зв}}{P_{б}} - 1 \right] \cdot 100\%, \quad (3.8)$$

де $P_{зв}$ – рівень цін звітного періоду;

$P_{б}$ – рівень цін базового періоду.

З рівняння І. Фішера знаходимо середній рівень цін звітного та базового (попереднього) років:

$$P_{б} = \frac{M_{б} \cdot V_{б}}{Q_{б}} = \frac{760 \cdot 1,5}{900} = 1,26;$$

$$P_{зв} = \frac{M_{зв} \cdot V_{зв}}{Q_{зв}} = \frac{(760 + 760 \cdot 0,65) \cdot (1,5 - 0,2)}{900 + 900 \cdot 0,13} = 1,61;$$

$$T_{инф} = \left[\frac{1,61}{1,26} - 1 \right] \cdot 100\% = 27,78\%.$$

Розв'язок: очікуваний темп цінової інфляції – 27,78%.

Завдання 3.8

Вихідні дані

Розрахувати темп інфляції, якщо порівняно з минулим роком грошова маса зросла на 35%, швидкість обігу грошей сповільнилася на 21%, а приріст фізичного обсягу ВВП становив 8%.

Порядок розв'язання

Приймаємо показники попереднього року за одиницю, тоді:

$$M_{зв} = 1 + \frac{35\%}{100\%} = 1,35;$$

$$V_{зв} = 1 - \frac{21\%}{100\%} = 0,79;$$

$$Q_{зв} = 1 + \frac{8\%}{100\%} = 1,08.$$

З рівняння І. Фішера знаходимо середній рівень цін звітного року:

$$P_{зв} = \frac{M_{зв} \cdot V_{зв}}{Q_{зв}} = \frac{1,35 \cdot 0,79}{1,08} = 0,99;$$

$$T_{инф} = \left[\frac{P_{зв}}{P_б} - 1 \right] \cdot 100\% = \left[\frac{0,99}{1} - 1 \right] \cdot 100\% = -1\%.$$

Розв'язок: темп інфляції склав -1% .

Завдання 3.9

Вихідні дані

Розрахувати темп інфляції у другому році за таких умов:

Номинальний ВВП у першому році – 1200, у другому – 1400 тис. грн, реальний ВВП у першому році – 1100, у другому – 1200 тис. грн.

Порядок розв'язання

Рівень індексу цін розраховується за формулою:

$$I = \frac{ВВП_{ном}}{ВВП_{реал}}. \quad (3.9)$$

Індекс цін у першому році дорівнює: $I_1 = \frac{1200}{1100} = 1,09$.

Індекс цін у другому році: $I_2 = \frac{1400}{1200} = 1,17$.

Темп інфляції складає:

$$I_p = \frac{I_2 - I_1}{I_1} \cdot 100\% = \frac{1,17 - 1,09}{1,09} \cdot 100\% = 7,3\%.$$

Розв'язок: темп інфляції у другому році склав $7,3\%$.

Контрольні питання

1. Що таке грошова система?
2. Охарактеризуйте елементи грошової системи.
3. Які типи грошових систем можна виділити залежно від форми, в якій функціонують гроші?
4. Які типи грошових систем можна виділити за характером економічної системи?
5. Які типи грошових систем можна виділити за характером валютних відносин?
6. Охарактеризуйте елементи національної грошової системи України.
7. Охарактеризуйте складові економічної політики.
8. Охарактеризуйте об'єкти грошово-кредитної політики.
9. Визначте суб'єктів грошово-кредитної політики.
10. У чому полягають цілі грошово-кредитної політики?
11. Дайте характеристику інструментів грошово-кредитної політики.
12. Дайте характеристику способів мобілізації грошових коштів для монетизації бюджетного дефіциту.
13. Що таке монетизація ВВП?
14. Проаналізуйте причини, що впливають на рівень монетизації ВВП.
15. Які основні причини інфляції?
16. Охарактеризуйте види інфляції за різними критеріями класифікації.
17. Дайте визначення мети і форм антиінфляційної політики.
18. Основні наслідки інфляції?

Завдання для самостійного розв'язання

Завдання 3.10

Визначте темп інфляції, якщо обсяг грошової маси порівняно з минулим роком зріс на 75%, швидкість обігу грошей зросла на 15%, а приріст товарної маси становив 20%.

Завдання 3.11

У табл. 3.3 наведено індекси цін за роками. Розрахувати темп інфляції для кожного року. Використовуючи «Правило-70», визначити кількість років, необхідних для подвоєння рівня цін.

Розрахунок рівня інфляції на основі індексу цін

Рік	Індекс цін	Рівень інфляції, %
2006	100,00	?
2007	108,2	?
2008	112,3	?
2009	110,3	?
2010	111,6	?
2011	116,6	?

Завдання 3.12

Визначити очікуваний темп цінової інфляції звітного року, якщо в попередньому році середня маса грошей в обігу становила 548 млрд грн, при чому вона здійснила 2,7 обороту, фізичний обсяг ВВП становив 791 млрд од.

Протягом звітного року грошова маса зросла на 43%, її оборотність знизилася на 0,31 обороту, фізичний обсяг ВВП порівняно з попереднім роком зріс на 11,11%.

Завдання 3.13

Середній споживач у загальних витратах на задоволення своїх потреб 60% витрачає на придбання продовольства, 20 – на інші товари та 20% на послуги. Відомо, що за рік ціни на продовольство знизилися на 5%, ціни на інші товари зросли на 10 та ціни на послуги зросли на 30%. Розрахуйте індекс інфляції для середнього споживача.

Завдання 3.14

Розрахувати індекс цін поточного року та величину реального ВВП, якщо величина номінального ВВП становить 550 млрд грн, а споживчий кошик становить: продукти – 10 ум. од., промтовари – 15 ум. од., книжки – 3 шт., ліки – 3 ум. од. Ціни за умовну одиницю складових споживчого кошика поточного та базового року, відповідно, становлять: продукти – 25 і 27 грн, промтовари – 15 та 16 грн, книжки – 6 та 8 грн, ліки – 12 та 8 грн. Зробити висновок про зміну купівельної спроможності грошей.

Практичне заняття 4

ВАЛЮТНИЙ РИНОК І ВАЛЮТНІ СИСТЕМИ

Теоретична частина

Валютний ринок – це ринок, на якому здійснюється купівля-продаж іноземної валюти за національну валюту країни. Об'єкт купівлі-продажу на валютному ринку – іноземна валюта окремих країн (американський долар, англійський фунт стерлінгів, японська єна тощо) або колективні валюти (євро, СДР), різні платіжні засоби (чеки, векселі, сертифікати і т. ін.) і цінні папери (акції, облігації), які деноміновані в іноземній валюті.

Об'єкт купівлі-продажу на валютному ринку – валютні цінності.

Суб'єкти валютного ринку – будь-які економічні агенти (юридичні та фізичні особи, резиденти і нерезиденти) та посередники (банки, брокерські компанії, валютні біржі).

Класифікація валютного ринку:

1. За характером операцій: ринок конверсійних операцій і депозитно-кредитних операцій.

2. За територіальним розміщенням: європейський, північно-американський, азійський та ін.

3. За видами конверсійних операцій: ринок ф'ючерсів, форвардів, опціонів та ін.

4. За формою валюти, яка торгується: ринок безготівкових операцій, ринок готівки.

Типи валютних операцій: операції СПОТ і форвардні операції.

Операція СПОТ – касова операція, яка здійснюється на короткостроковій основі. Термін реалізації не перевищує 48 годин. Цей час необхідний суб'єктам угоди, щоб звірити документи і здійснити поставку валюти. Курс, за яким здійснюється ця операція, має назву СПОТ-курс.

Форвардні операції – строкові операції, за якими їх учасники домовляються про купівлю-продаж валюти на певну дату за курсом, визначеним у форвардній угоді. Ці угоди, і це є важливим принциповим моментом, обов'язкові для виконання. Курс валюти за форвардною угодою відрізнятиметься від СПОТ-курсу, який, як правило, стає певною базою для укладання форвардної угоди. При цьому форвардний курс може бути як вищим від СПОТ-курсу (у цьому разі йдеться про продаж з пре-

мією), так і нижчим — тоді йдеться про продаж валюти з дисконтом.

Міжнародна валютна система — це закріплена угодами організація міжнародних валютних відносин. Ця система формувалася історично, і метою її створення стало забезпечення розрахункових операцій між країнами та функціонування міжнародних валютних інструментів.

Організація міжнародної валютної системи базується на певних механізмах, які й забезпечують її функціонування, зокрема:

- установлення певних форм міжнародних засобів платежу (це може бути золото, національна валюта окремих країн, міжнародні валютні одиниці на зразок СДР, ЄВРО);
- формування механізму встановлення і підтримки валютних курсів;
- визначення правил розрахунків між суб'єктами міжнародних економічних відносин;
- розробка механізму балансування обсягів торгівлі, співвідношення експорту та імпорту;
- формування механізму балансування міжнародних платежів;
- утворення і функціонування міжнародних валютно-фінансових установ на зразок Міжнародного валютного фонду (МВФ) або Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР).

Таблиця 4.1

Етапи розвитку світової валютної системи

Етап	Період	Назва	Зміст
Перший	Кінець XIX ст. — 1980-ті рр.	Золотий стандарт (Паризька валютна система)	Валюти певних країн вільно обмінювалися на золото Країни встановлювали золотий вміст своєї грошової одиниці, який залишався незмінним Підтримувалося жорстке співвідношення між запасом золота в країні і внутрішньою пропозицією грошей
Другий	1944—1975 рр.	Бреттон-Вудська валютна система	Створення Міжнародного валютного фонду (МВФ) Кожна країна — член МВФ встановлювала золотий вміст своєї грошової одиниці, що визначало номінальний паритет валют і валютний курс Кожна країна — член МВФ зобов'язана була дотримуватися незмінного валютного курсу Роль валютних резервів відігравали золото і долар США

Етап	Період	Назва	Зміст
Третій	1976–1997 рр.	Ямайська валютна система	Відміна функції золота як міри вартості і основи встановлення валютних курсів. Надання країнам можливості вибору режиму валютного курсу Прикріплення національних валют до валют-лідерів (долар США, німецька марка, японська єна та ін.) Введення стандарту СДР «спеціальні права запозичення». Введення нової міжнародної валюти – євро

Питання для обговорення

1. Сутність та види грошових реформ.
2. Особливості проведення грошової реформи в Україні.
3. Визначте сутність терміна «валюта».
4. Проаналізуйте сутність валютних курсів.
5. Яким чином визначаються валютні курси?
6. Які види валютних ринків Ви знаєте?
7. Які валютні операції вам відомі?
8. Які етапи становлення проходила світова валютна система?
9. В чому полягає сутність політики НБУ?

Практичні завдання

Завдання 4.1

Для кожного виду грошових реформ знайти відповідну характеристику. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Види грошових реформ	Характеристика грошової реформи
1. Деномінація	А. Офіційне зниження державою курсу національної валюти щодо іноземних валют
2. Нуліфікація	Б. Обмін старих грошових знаків на нові проводиться в певній пропорції (укрупнення грошової одиниці) з одночасним перерахуванням у цій же пропорції всіх грошових показників
3. Девальвація	В. Офіційне підвищення державою курсу національної валюти щодо іноземних валют
4. Ревальвація	Г. Старі грошові знаки оголошуються недійсними і вилучається з обігу, а в обіг випускаються нові

Завдання 4.2

Заповнити таблицю.

Етап	Період	Назва	Зміст
Перший	Кінець XIX ст. –1980-ті рр.		Валюти певних країн вільно обмінювалися на золото. Країни встановлювали золотий зміст своєї грошової одиниці, який залишався незмінним. Підтримувалося жорстке співвідношення між запасом золота в країні і внутрішньою пропозицією грошей
Другий	1944–1975 рр.	Бреттон-Вудська валютна система	
Третій		Ямайська валютна система	

Завдання 4.3

Знайти правильні відповіді.

1. Валюта – це:

- а) золото;
- б) срібло;
- в) грошова одиниця;
- г) грошова одиниця, що використовується у функціях світових грошей.

2. Які розрізняють види валют залежно від емітента валютних коштів?

- а) національна;
- б) іноземна;
- в) колективна;
- г) правильні відповіді а), б), в);
- д) правильні відповіді а) і б).

3. Як називаються види валют, залежно від режиму використання?

- а) конвертована повна;
- б) конвертована частково;
- в) неконвертована;
- г) правильні відповіді а), б);
- д) правильні відповіді а), б) і в).

4. Якщо конвертація національної валюти дозволена тільки для нерезидентів, то вона називається:

- а) зовнішньою;

- б) внутрішньою;
- в) поточною;
- г) капітальною.

5. Ціною валюти на валютному ринку є:

- а) конвертованість;
- б) валютний курс;
- в) паритет;
- г) крос-курс.

6. Як називається курс, що формується під впливом співвідношення попиту і пропозиції?

- а) ринковий;
- б) офіційний;
- в) вільно плаваючий;
- г) керовано плаваючий курс.

7. Якщо курс одиниці іноземної валюти виражено в одиниці національної валюти – це:

- а) непряме котирування;
- б) пряме котирування;
- в) зворотне котирування.

8. Як називається зниження обмінного курсу національної валюти відносно іноземної валюти?

- а) ревальвація;
- б) конвертація;
- в) девальвація;
- г) деномінація.

9. Співвідношення, за яким одна валюта обмінюється на іншу – це:

- а) валютний курс;
- б) фіксінг;
- в) крос-курс;
- г) валютний паритет.

10. Конверсійні операції – це:

- а) купівля-продаж валюти на умовах поставки її не пізніше наступного робочого дня з моменту угоди за курсом, погодженим на момент підписання;

б) купівля-продаж валюти, яка має умовний характер, що проявляється в залученні банками валюти на депозити й у наданні ними кредитів в іноземній валюті;

в) купівля-продаж валюти в традиційній формі, переважно на еквівалентних основах шляхом обміну різних валют.

Завдання 4.4

Вихідні дані

Визначити, яким буде курс канадського долара до японської єни, якщо виходити із таких співвідношень цих валют із долларом США:

$$\text{USD} / \text{CAD} = 1,56 / 1,58;$$

$$\text{USD} / \text{JPY} = 107,34 / 107,40.$$

Порядок розв'язання

У цьому випадку долар США є базою котирування для обох валют. Тобто для знаходження їх крос-курсу слід розділити долларові курси цих валют.

Для отримання курсу купівлі необхідно розділити курс купівлі валюти котирування на курс продажу бази котирування.

Для отримання курсу продажу необхідно розділити курс продажу валюти котирування на курс купівлі бази котирування.

Курс купівлі $\text{CAD}/\text{JPY} = \text{курс купівлі } \text{USD}/\text{JPY} / \text{курс продажу } \text{USD}/\text{CAD} = 107,34/1,58 = 67,94.$

Курс продажу $\text{CAD}/\text{JPY} = \text{курс продажу } \text{USD}/\text{JPY} / \text{курс купівлі } \text{USD}/\text{CAD} = 107,40/1,56 = 68,84.$

Розв'язок: $\text{CAD} / \text{JPY} = 67,94 / 68,84.$

Завдання 4.5

Вихідні дані

Визначити, яким буде курс швейцарського франка до гривні, якщо виходити із таких співвідношень цих валют із долларом США:

$$\text{SFR} / \text{USD} = 1,58 / 1,61;$$

$$\text{USD} / \text{UAH} = 5,42 / 5,44.$$

Порядок розв'язання

Долар США є базою котирування тільки для однієї валюти, тому необхідно перемножити долларові курси цих валют.

Для отримання курсу купівлі множимо курс купівлі долларових курсів цих валют.

Для отримання курсу продажу множимо курс продажу долларових курсів.

Курс купівлі $\text{SFR}/\text{UAH} = \text{курс купівлі } \text{SFR}/\text{USD} \cdot \text{курс купівлі } \text{USD}/\text{UAH} = 1,58 \cdot 5,42 = 8,56.$

Курс продажу SFR/UAH = курс продажу SFR/UAH · курс продажу SFR/UAH = 1,61 м 5,44 = 8,76.

Розв'язок: SFR/UAH = 8,56 / 8,76.

Завдання 4.6

Вихідні дані

Визначити, яким буде курс британського фунта до австралійського долара, якщо виходити із таких співвідношень цих валют із долларом США:

$$\text{GBP} / \text{USD} = 1,58 / 1,59;$$

$$\text{AUD} / \text{USD} = 0,75 / 0,76.$$

Порядок розв'язання

У цьому випадку доллар США є валютою котирування для обох валют. Для знаходження їх крос-курсу необхідно розділити доларові курси цих валют.

Для отримання курсу купівлі необхідно розділити курс купівлі базової валюти на курс продажу валюти котирування.

Для отримання курсу продажу необхідно розділити курс продажу базової валюти на курс купівлі валюти котирування.

Курс купівлі $\text{GBP}/\text{AUD} = \text{курс купівлі } \text{GBP}/\text{USD} / \text{курс продажу } \text{AUD}/\text{USD} = 1,58 / 0,76 = 2,08.$

Курс продажу $\text{GBP}/\text{AUD} = \text{курс продажу } \text{GBP}/\text{USD} / \text{курс купівлі } \text{AUD}/\text{USD} = 1,59 / 0,75 = 2,12.$

Розв'язок: $\text{GBP}/\text{AUD} = 2,08 / 2,12.$

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняттю «валюта».
2. Назвіть види валют.
3. Охарактеризуйте фактори, що впливають на валютний курс.
4. Назвіть види валютних курсів.
5. Що таке котирування валют?
6. Дайте визначення конвертованості валют.
7. Що таке валютний ринок?
8. Назвіть операції, які здійснюються на валютному ринку.
9. Зміст та призначення платіжного балансу.
10. Назвіть основні інструменти валютної політики.
11. Охарактеризуйте основні елементи національної валютної системи
12. Що таке золотовалютні резерви?

13. Чи правомірно валюту ототожнювати з грошима у функції світових грошей?

14. Назвіть основні складові елементи валютної системи.

15. Назвіть етапи еволюції валютних систем.

Завдання для самостійного розв'язання

Завдання 4.7

Визначити, яким буде курс ЄВРО щодо швейцарського франка, якщо виходити із середніх співвідношень цих валют із долларом США:

$$1\text{USD} = 1,5125 \text{ EUR};$$

$$1\text{USD} = 1,3140 \text{ SFR}.$$

Завдання 4.8

Визначити, яким буде курс британського фунта до японської ени, якщо виходити із таких співвідношень цих валют із долларом США:

$$\text{GBP} / \text{USD} = 1,58 / 1,59;$$

$$\text{USD} / \text{JPY} = 107,54 / 107,60.$$

Завдання 4.9

Визначити, яким буде курс британського фунта до швейцарського франка, якщо виходити із таких співвідношень цих валют із долларом США:

$$\text{GBP} / \text{USD} = 1,82 / 1,84;$$

$$\text{SFR} / \text{USD} = 3,11 / 3,13.$$

Завдання 4.10

Скільки угорських фунтів дадуть за 456 грн, якщо за офіційним курсом валюти станом на 25.09.2013 року 160 угорських фунтів дорівнює 33,88 індійських рупій, 1000 індійських рупій становить 68,76 грн.

Завдання 4.11

За експортним контрактом фірма отримала валютний виторг у розмірі 15400 англійських фунтів. Разом з тим вона повинна заплатити постачальникові сировини за імпортом контрактом 12000 дол. США, але російськими рублями.

Який фінансовий результат фірми в гривнях після здійснення обох контрактів, якщо відомо що:

$$1\text{RUR} = 0,19 \text{ UAH}, 1\text{USD} = 8,1 \text{ UAH}, 1 \text{ USD} = 1,35 \text{ EUR}.$$

Практичне заняття 5

ТЕОРІЇ ГРОШЕЙ

Теоретична частина

Металістична теорія грошей – грошовий обіг ототожнюється з товарним обміном; золото і срібло вже за своєю природою є грошима.

Номіналістична теорія – заперечення товарної природи грошей і визначення їх як умовних знаків, що позбавлені внутрішньої вартості. Для всіх різновидів номіналізму характерні одні й ті самі вади: ігнорування товарного походження грошей, відмова від їхніх найважливіших функцій, ототожнення грошей з масштабом цін, ідеальною лічильною одиницею.

Кількісна теорія грошей – ціни товарів визначаються обсягом платіжних засобів, що перебувають в обігу.

Кембриджська версія кількісної теорії грошей – кількість грошей дорівнює сумі касової готівки населення і підприємств, що представлено формулою:

$$M = \kappa \cdot P \cdot Q, \quad (5.1)$$

де M – кількість грошей, грошових одиниць, що становлять касовий залишок грошей у суб'єктів економічного життя.

P – середня ціна одиниці виробленої продукції;

Q – загальна величина виробництва продукції у фізичному вираженні за певний період;

κ – коефіцієнт заощадження («кембриджський», «коефіцієнт Маршалла»), який визначає співвідношення між номінальними доходами і тією часткою грошей, що становить касові залишки (частина річного доходу, яку суб'єкти зберігають у ліквідній формі). Він за своєю величиною і значенням дорівнює зворотному значенню показника (V) І. Фішера, а саме $\kappa = 1/V$; ($\kappa \cdot P \cdot Q$) – попит на гроші.

Дж. Кейнс як представник кількісної теорії грошей зазначав, що гроші – це об'єкт державного регулювання економіки, а також безпосередній інструмент здійснення такого регулювання. Дж. Кейнс розробив концепцію регульованого ціноутворення та підконтрольної інфляції. Уведення механізму відсотка та інвестицій значно розтягнуло ланцюг зв'язку між масою грошей і цінами, збільшення пропозиції грошей без інфляційних наслідків (політика дешевих грошей).

Сучасний монетаризм від кінця 1970-х років визначає зміст економічної політики провідних країн світу. Якщо кейнсіанство ставило за мету пошуки інструментів для боротьби з безробіттям, то монетаризм виник як спроба подолання наслідків інфляції.

Представники – економісти чиказької школи на чолі з **Мілтоном Фрідменом**.

М. Фрідмен запропонував застосовувати правило механічного приросту грошової маси щорічно в середньому на 4% (М), що охоплює вірогідні 3% (ВВП) приросту реального продукту і 1% (V) зниження швидкості обігу грошей. У спільній праці («Історія грошей США, 1868–1960») М. Фрідмен та А. Шварц довели, що номінальний обсяг ВВП перебуває в тісному зв'язку з пропозицією грошей. Динаміка ВВП, а отже, і цін, прямує за динамікою маси грошей, що перебувають в обігу.

Таблиця 5.1

Основні теорії грошей

Теорія грошей	Сутність теорії
Еволюційна	Гроші – продукт історичного розвитку, що має товарну форму. Розвиток товарного виробництва (ринку) зумовлює необхідність у спільному засобі обміну. У різні часи в різних народів таким засобом виступали найрізноманітніші товари: худоба, хутро, зерно, прикраси, золото як особливий товар, товар-еквівалент
Раціоналістична	Розглядає гроші як результат угоди між людьми. У міру ускладнення відносин обміну суб'єкти господарювання шукали і домовлялися про найбільш зручний засіб, здатний обслуговувати ринкові відносини. На певному етапі цю роль стали виконувати дорогоцінні метали, а також їх замітники – паперові гроші
Державна	У державі гроші – продукт правопорядку. Як платіжний засіб гроші встановлюються законом
Функціональна	Пояснює необхідність грошей: <ul style="list-style-type: none"> – відсутністю синхронізації надходжень і платежів; – забезпеченням мінімізації витрат у системі ринкового обміну; – як сполучної ланки між сьогоденням і майбутнім

Теорія грошей	Сутність теорії			
Металістична	Гроші (срібло, золото) за своєю природою є гроші. Ця теорія ототожнювала гроші зі шляхетними металами, приписуючи їм властивості бути грошима від природи	Біметалізм (гроші – срібло та золото)		
		Монометалізм (гроші – золото)	золотомонетний стандарт; золотозлитковий стандарт; золотодевізний стандарт	
Номіналістична	Розриває зв'язок із золотом. Гроші – номінальна грошова одиниця, умовний знак, яка не має внутрішньої вартості			
Кількісна (Д. Юм, Д. Монтаріні, Ж. Боден, Д. Локк)	Вартість грошей зумовлюється їх кількістю на ринку, залежить від суми цін на товари та маси грошей. Вона розглядає гроші з погляду їхніх мінових пропорцій під час обміну на товар	Трансакційний варіант (І. Фішер)		
		Кембриджський варіант (теорія касових залишків) (А. Маршалл, А. Пігу, Д. Робертсон)	Кейнсіанська теорія – збільшення грошової маси в обігу і кредитних ресурсів сприяє пожвавленню економіки, зростанню прибутків і зайнятості	Некейнсіанські, посткейнсіанські погляди

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте класичну кількісну теорію грошей та сформулюйте її основні постулати.
2. Проаналізуйте відмінності в поглядах на гроші послідовників кількісної теорії грошей і трудової теорії вартості.
3. Сформулюйте зміст неокласичного варіанта кількісної теорії грошей. «Трансакційний варіант» і «Кембриджська версія».
4. Опишіть сутність внеску Дж. Кейнса в розвиток кількісної теорії грошей.
5. Опишіть сутність внеску М. Фрідмена в розробку монетарної політики на основі неокласичного варіанта кількісної теорії.

Практичні завдання

Завдання 5.1

Заповнити пропущені місця.

1. _____ – продаж пакета власних акцій компанією певній групі юридичних і фізичних осіб.
2. _____ – кредитно-фінансова політика, що допускає стимування отримання кредитів та високі процентні ставки за кредитами.
3. _____ – грошово-фінансова політика утримання процентних ставок на низькому рівні, що проводиться з метою стимулювання економічної діяльності шляхом зниження вартості кредитів та інвестицій.
4. _____ – спосіб розширення сукупного попиту шляхом застосування державного регулювання. Як правило, це здійснюється шляхом перевищення державних видатків над доходами, наслідком чого є створення бюджетного дефіциту.
5. _____ – сучасна школа економістів, яка виникла на основі еволюції кількісної теорії грошей про визначальний вплив кількості грошей на загальний рівень цін, обсяг видатків в економіці, перебіг циклічних кризових коливань та інші порушення процесу відтворення.
6. _____ – теорія, згідно з якою знецінення грошей виникає внаслідок розширення грошової маси в обігу і переповнення каналів обігу надлишковою масою грошей.
7. _____ – продаж цінних паперів банкам з метою фінансування дефіциту державного бюджету.
8. _____ – сукупність затрат у вигляді довгострокових затрат капіталу на придбання засобів виробництва з метою отримання підприємницького доходу, прибутку і відсотків.
9. _____ – витрати на придбання об'єктів основного капіталу.
10. _____ – операція, угода, що супроводжується взаємними поступками.

Завдання 5.2

Співвіднести версії теорії грошей з основними аспектами. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру. Одній цифрі відповідає кілька літер.

Версії	Основні аспекти
1. Концепція кількісної теорії Фішера	А. Динаміка грошових потоків розглядається на макроекономічному рівні

Версії	Основні аспекти
	Б. Враховується психологічна реакція суб'єкта господарювання щодо використання готівки
	В. Гроші не мають втрачати своїх властивостей у процесі обігу
2. Кембриджський варіант	Г. Зосередження уваги на мотиві нагромадження грошей конкретними індивідуальними учасниками виробництва
	Д. Центральною проблемою є попит на гроші
	Е. Методологічна основа рівняння обміну – гроші як засіб обігу
	Є. У трансакційному рівнянні йдеться лише про пропозицію грошей
	Ж. Акцент робиться на об'єктивні засади обігу грошей
	З. Гроші не тільки засіб обігу, а й засіб збереження та нагромадження

Завдання 5.3

Для кожного постулата класичної кількісної теорії грошей знайти відповідну характеристику. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Назва постулатів	Характеристика
1. Причинність	А. Ціни змінюються пропорційно до зміни кількості грошей
2. Пропорційність	Б. У разі зміни кількості грошей у тій самій пропорції змінюються ціни на всі товари, а співвідношення цін залишається незмінним
3. Однорідність	В. Зміна цін визначається зміною кількості грошей

Завдання 5.4

Співвіднести теорії грошей з їх основними напрямками. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру. Одній цифрі відповідає кілька літер.

Теорія грошей	Основні напрями
1. Абстрактна	А. Сучасний монетаризм
	Б. Номіналістична теорія
	В. Кейнсіанська концепція
	Г. Марксистська теорія

Теорія грошей	Основні напрями
2. Монетаристська	Д. Неокласична кількісна теорія
	Е. Державна теорія
	Є. Кейсіансько-монетаристський синтез
	Ж. Функціональна теорія
	З. Класична кількісна теорія
	И. Металістична теорія

Завдання 5.5

Знайти відповідність між визначними економістами та головними ідеями (які вони відстоювали у своїх працях), що відображають еволюцію кількісної теорії грошей. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Економісти	Головна ідея
1. Ж. Боден	А. Визнав залежність товарних цін від кількості неповноцінних грошей, а що стосується повноцінних – вважав, що в обігу їх може бути лише певна, об'єктивно зумовлена кількість, бо зайві автоматично вилучаються у скарби, а при дефіциті грошей їх маса збільшується за рахунок скарбів, а ціни залишаються незмінними
2. Дж. Локк	Б. Висунув і обґрунтував принцип, за яким: подвоєння кількості грошей призводить до подвоєння абсолютного рівня всіх цін, виражених у грошах, але не зачіпає відносин мінових співвідношень окремих товарів
3. Д. Юм	В. Перший пов'язав зростання цін зі збільшенням кількості золота та срібла
4. А. Сміт Д. Рікардо	Г. Вважав, що вирішальним фактором, який регулює і визначає вартість золота і срібла, є їх кількість
5. К. Маркс	Д. Заклали основи трудової теорії вартості й обґрунтували об'єктивну, товарну природу грошей, але бачили в грошах лише технічного посередника в обміні товарів, недооцінюючи такі їх функції, як міра вартості та засіб нагромадження

Завдання 5.6

Знайти правильні відповіді.

1. Теорія, яка проголошує гроші як абстрактні рахункові одиниці, отожднює грошовий обіг з товарним обміном, ціни змінюються пропорційно зміні кількості грошей, в обігу перебувають усі гроші, вартість грошей визначається в процесі обміну, називається теорією:

а) трудової вартості;

- б) маржиналізму;
- в) кількісною;
- г) номіналістичною.

2. Суть номіналістичної теорії грошей полягає:

- а) у запереченні вартісної природи грошей;
- б) у тому, що гроші – це технічний засіб обміну;
- в) у визначенні грошей як таких, що виконують допоміжну роль засобу рахунку і визначають мінові пропорції;
- г) у визначенні грошей як умовних знаків, що позбавлені внутрішньої вартості;
- д) в ототоженні грошового обігу з товарним обміном.

3. Згідно з рівнянням Фішера, кількість грошей, необхідна для забезпечення обігу товарів і послуг:

- а) прямо пропорційна номінальному обсягу виробництва (ВВП) та обернено пропорційна швидкості обігу грошової одиниці;
- б) прямо пропорційна швидкості обігу грошової одиниці та обернено пропорційна номінальному обсягу виробництва (ВВП);
- в) правильної пропорції немає.

4. Якщо маса грошей, необхідна для обігу, становить 1 млн грн, кількість проданих товарів – 100 тис. грн, середня ціна одного товару – 50 грн, то середня оборотність грошової одиниці буде:

- а) 5 об./рік;
- б) 2,5 об./рік;
- в) 1,5 об./рік.

5. Скільки оборотів здійснить грошова одиниця за рік, якщо відомо, що обсяг ВВП за 2 роки був однаковий і разом становив 800 млрд грн, а середній залишок грошей в обігу за рік – 120 млрд грн:

- а) 6,6 об./рік;
- б) 1,6 об./рік;
- в) 3,3 об./рік.

6. Монетаристська концепція інфляції стверджує:

- а) купівельна сила грошей і ціни товарів встановлюються на ринку;
- б) співвідношення між наявною грошовою масою та номінальною величиною ринку товарів і послуг прямо пропорційне інфляції;

в) інфляцію необхідно підтримувати в помірних розмірах, оскільки вона зумовлює підйом промислового виробництва.

7. Формула $M \cdot V = P \cdot Q$, має назву:

- а) «кембриджське рівняння»;
- б) «рівняння Фрідмана»;
- в) «рівняння обміну».

8. Як називається кредитно-фінансова політика, що допускає стримування отримання кредитів та високі процентні ставки за кредитами?

- а) «дефіцитні» гроші;
- б) «дорогі» гроші;
- в) «дешеві» гроші.

9. Як називається мотив зберігання грошей, що впливає із зручності їх використання як засобу платежу?

- а) мотив обачності;
- б) транзакційний мотив;
- в) спекулятивний мотив.

10. Як називається мотив зберігання грошей, який виникає із бажання уникнути втрат капіталу у період очікуваного підвищення норми позичкового процента?

- а) спекулятивний мотив;
- б) мотив обачності;
- в) транзакційний мотив.

Завдання 5.7

Вихідні дані

Визначити середньозважений рівень цін, якщо відомо, що необхідний обсяг грошової маси для обслуговування грошового обігу становить 390 млрд грн. Товарна маса в країні становить 880 млрд грн. Фізичні та юридичні особи постійно зберігають у формі грошових залишків 40% свого номінального доходу.

Порядок розв'язання

Формула закону грошового обігу, яка враховує рівень заощаджень, розроблена представниками кембриджської школи і має вигляд:

$$M = K \cdot PQ. \quad (5.2)$$

Середньозважений рівень цін розраховується так:

$$P = \frac{M}{K \cdot Q}. \quad (5.3)$$

Середньозважений рівень цін в країні складає:

$$P = \frac{390}{0,4 \cdot 880} = 1,11.$$

Це означає, що в країні інфляція, яка складає 11%.

Розв'язок: середньозважений рівень цін дорівнює 111%.

Завдання 5.8

Вихідні дані

Визначити, як зміниться номінальний обсяг ВВП, якщо швидкість обігу грошей становить 1,84 обігів і залишається незмінною, а грошова пропозиція зростає з 259 до 391 млрд грн.

Порядок розв'язання

Обсяг ВВП розраховуємо, виходячи з рівняння І. Фішера:

$$M \cdot V = P \cdot Q, \quad (5.4)$$

де M – грошова маса, грн;

V – швидкість обігу грошей, обігів;

P – середній рівень цін, грн/ум. од.;

Q – фізичний обсяг ВВП, ум. од.

$$P \cdot Q = ВВП, \quad ВВП = M \cdot V. \quad (5.5)$$

Залежність між грошовою масою та номінальним обсягом *ВВП* прямо пропорційна. Розраховуємо номінальний обсяг *ВВП* до та після зростання грошової маси:

$$ВВП_1 = 259 \cdot 1,84 = 476,56 \text{ (млрд грн);}$$

$$ВВП_2 = 391 \cdot 1,84 = 719,44 \text{ (млрд грн).}$$

Зростання номінального обсягу ВВП під впливом зростання грошової маси становило:

$$719,44 - 476,56 = 242,88 \text{ (млрд грн).}$$

Розв'язок: *ВВП* дорівнює 242,88 млрд грн.

Завдання 5.9

Вихідні дані

1. Розрахувати розмір нових кредитних ресурсів для перших 7 банків, що користуються коштами депозитів, за умови, що в комерційному банку їх розміщено на суму 2,2 млн грн.

2. Обчислити максимально можливе збільшення грошової маси в обігу, якщо норма обов'язкового резервування становить 12%.

Порядок розв'язання

Здійснення окремими банками операцій на монетарному ринку з метою отримання прибутку через кредитування своїх клієнтів зумовлює загальне зростання грошової маси в обігу та створює ланцюгову реакцію, яка охоплює інші банки і, таким чином, у банківській системі виникають нові й нові кредити і депозити. Виходячи з того, що норма обов'язкового резерву становить 12%, складемо таблицю кредитних ресурсів для перших 7 банків, які використовуватимуть кошти з цих депозитних рахунків для здійснення кредитних та депозитних операцій, створюючи нові банківські гроші (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

Кредитні ресурси банків

Банк	Кошти на нових депозитних рахунках (загальний резерв), млн грн	Кошти на кореспондентських рахунках (обов'язковий резерв), млн грн	Нові кредитні ресурси (вільний резерв), млн грн
Банк № 1	2,200	$2,200 \cdot 12\% = 0,264$	$2,200 - 0,264 = 1,936$
Банк № 2	1,936	$1,936 \cdot 12\% = 0,232$	$1,936 - 0,232 = 1,704$
Банк № 3	1,704	$1,704 \cdot 12\% = 0,205$	$1,704 - 0,205 = 1,499$
Банк № 4	1,499	$1,499 \cdot 12\% = 0,180$	$1,499 - 0,180 = 1,319$
Банк № 5	1,319	$1,319 \cdot 12\% = 0,158$	$1,319 - 0,158 = 1,161$
Банк № 6	1,161	$1,161 \cdot 12\% = 0,139$	$1,161 - 0,139 = 1,022$
Банк № 7	1,022	$1,022 \cdot 12\% = 0,123$	$1,022 - 0,123 = 0,899$
Всього	—	—	9,54

Максимально можливе збільшення грошової маси в обігу розраховується через грошово-кредитний мультиплікатор:

$$\Delta M = \Delta R \cdot m, \quad (5.6)$$

де ΔR — приріст резервів, що спричинює процес грошово-кредитної мультиплікації;

m — грошово-кредитний мультиплікатор.

$$m = \frac{1}{0,12} = 8,334;$$

$$\Delta M = 2,2 \cdot 8,334 = 18,335 \text{ (млн грн)}.$$

Розв'язок:

1) обсяг нових кредитних ресурсів становить 9,54 млн грн;

2) максимально можливе збільшення грошової маси в обігу – 18,335 млн грн.

Завдання 5.10

Вихідні дані

Якщо норма обов'язкових резервів становить 13%, то чому дорівнює грошово-кредитний мультиплікатор?

Порядок розв'язання

Величину грошово-кредитного мультиплікатора знаходимо за формулою:

$$m = \frac{1}{r} = \frac{1}{0,13} = 7,69.$$

Це означає, що з однієї гривні приросту резервів банківська система може створити 7,69 грн.

Розв'язок: величина грошового мультиплікатора при нормі обов'язкових резервів у 13% становить 7,69.

Завдання 5.11

Вихідні дані

Розрахувати максимально можливий та реальний рівень грошово-кредитної мультиплікації за такими даними: норма обов'язкових резервів становить 11%, готівка поза банками – 111 млрд грн, банківські резерви – 120, загальна сума депозитів банківської системи – 480 млрд грн.

Порядок розв'язання

Максимально можливий рівень грошово-кредитної мультиплікації оцінюється, виходячи з розрахунку мультиплікатора на основі норми обов'язкового резервування, що встановлена НБУ:

$$m = \frac{1}{r} = \frac{1}{0,11} = 9,09.$$

Це означає, що з однієї гривні приросту резервів банківська система може створити 9,09 грн.

Реальний рівень грошово-кредитної мультиплікації оцінюється, виходячи з розрахунку мультиплікатора на основі порівняння суми готівки та депозитів банківської системи із сумою готівки та банківських резервів:

$$m = \frac{M_0 + D}{M_0 + R}, \quad (5.7)$$

де M_0 – готівка поза банками;

D – величина коштів, залучених банками на депозити;

R – банківські резерви.

$$m = \frac{111 + 480}{111 + 120} = 2,56.$$

Це означає, що з однієї гривні приросту резервів банківська система фактично створила 2,56 грн.

Розв'язок:

- 1) максимально можливий рівень грошово-кредитної мультиплікації – 9,09 грн;
- 2) реальний рівень грошово-кредитної мультиплікації – 2,56 грн.

Контрольні питання

1. Порівняйте рівняння обміну Фішера з кембриджським рівнянням.
2. У чому полягають подібність і відмінність в аналізі грошей Кейнса і Фрідмена?
3. Які основні риси ранньої металістичної теорії грошей?
4. Які основні положення і недоліки номіналістичної теорії грошей?

Завдання для самостійного розв'язання

Завдання 5.12

Визначити кількість грошей, необхідну як засіб обігу за таких умов: сума цін реалізованих товарів – 580 млрд грн; сума цін товарів, що продані з відстрочкою платежу, – 120; сума платежів за довгостроковими зобов'язаннями, строки яких настали, – 110; сума взаємопогашувальних платежів – 30 млрд грн; середнє число обертів грошової одиниці за рік – 5.

Завдання 5.13

В економіці швидкість обігу грошей дорівнює 4,5. Реальний національний продукт – 1800 млрд грн. Визначити грошову масу в обігу та номінальний національний продукт, якщо відомо, що за рік ціни зросли на 25%.

Завдання 5.14

Визначити, як зміниться номінальний обсяг ВВП, якщо швидкість обігу грошей становить 1,84 обертів і залишається незмінною, а грошова пропозиція зросте з 300 до 431 млрд грн.

Завдання 5.15

Якщо норма обов'язкових резервів становить 15%, то чому дорівнює грошово-кредитний мультиплікатор?

Завдання 5.16

1. Розрахувати розмір нових кредитних ресурсів для перших 8 банків, що користуються коштами депозитів, за умови що в комерційному банку їх розміщено на суму 3,5 млн грн.

2. Обчислити максимально можливе збільшення грошової маси в обігу, якщо норма обов'язкового резервування становить 16%. Розрахунки оформити у вигляді таблиці:

Банк	Кошти на нових депозитних рахунках (загальний резерв), млн грн	Кошти на кореспондентських рахунках (обов'язковий резерв), млн грн	Нові кредитні ресурси (вільний резерв), млн грн

Практичне заняття 6

КРЕДИТ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Теоретична частина

Кредит – сукупність економічних відносин, що виникають між кредитором і позичальником з приводу передавання вартості (майна або грошей) у позичку на умовах повернення, терміновості й платності. Ці умови виступають основними принципами організації і функціонування кредиту.

Суб'єкти кредиту – населення, держава і суб'єкти господарювання. Кожен із них може бути як кредитором, так і позичальником. Однак в умовах високорозвинутої ринкової економіки кредитором виступає насамперед населення, а позичальником переважно держава і господарюючі суб'єкти.

Об'єкт кредиту – все, що має вартість, однак головним і найпоширенішим об'єктом кредитних відносин виступають гроші як саме буття вартості.

Принципи кредитних відносин:

1. Зворотність (повернення) кредиту означає, що ті фінансові ресурси, які були взяті в позичку, обов'язково мають бути повернені.

2. Терміновість свідчить про те, що позика завжди має межі, за якими кредитні відносини припиняються, бо позичальник втрачає право далі використовувати надані ресурси.

3. Платність реалізується в тому, що за використання наданих у позику ресурсів треба платити певну суму (відсоток). Цей принцип стимулює позичальника до організації найбільш ефективного використання кредиту.

Позичковий капітал – грошовий капітал, що приносить прибуток у вигляді відсотків.

Джерела позичкового капіталу:

– тимчасово вільний грошовий капітал, який вивільняється в процесі його кругообігу;

– капітал рантє, тобто тих осіб, які існують за рахунок передавання свого капіталу в позику;

– грошові заощадження населення, які вони розміщують у кредитних установах;

– кошти держави, страхових компаній, пенсійних фондів та інших організацій, які розміщують акумульовані в них гроші в кредитні установи або в цінні папери.

Рух позичкового капіталу характеризується тим, що в підсумку цей капітал приносить його власникові прибуток у вигляді відсотка.

Відсоток – плата позичальника кредитору за надані в його розпорядження гроші або матеріальні цінності, виступає платою за споживну вартість позичкового капіталу, тобто за його здатність приносити прибуток. У зв'язку з цим відсоток є ірраціональною формою ціни позичкового капіталу.

Норма відсотка – відношення суми грошей, виплачених у вигляді відсотка, до суми грошей, відданих у позику, розраховується за певний період, але найчастіше за рік. Річну норму відсотка (N_n) можна визначити за формулою:

$$N_n = \frac{\text{Сума відсотка за рік}}{\text{Сума позики}} \cdot 100. \quad (6.1)$$

Ринкова норма відсотка – це та його норма, що складається на ринку позичкових капіталів на конкретний період часу. Вона відображає загальну кон'юнктуру ринку, а певною мірою і очікування суб'єктів кредитних відносин.

Середня норма відсотка. Вона відображає середню норму відсотка за відносно великі відрізки часу і дає змогу виявити довгострокові тенденції зміни в кон'юнктурі на ринках позичкових капіталів та зміни в економіці країни в цілому.

Таблиця 6.1

Фактори, що впливають на норму відсотка за кредитами

Фактор	Характеристика фактора
Загальні розміри і динаміка грошових нагромаджень населення	Впливає на ресурсну базу кредитних установ і створює умови для зниження або підвищення процентної ставки за кредитами
Стан економіки	Обумовлений насамперед темпами промислового і сільськогосподарського виробництва. Динаміка цих змін визначає попит на капітал і тим самим істотно впливає на ставку відсотка
Ринкова кон'юнктура і характер ринкових коливань	Обумовлює загальні параметри змін у нормі відсотка, оскільки стан ринку істотно впливає на виробництво, а через нього і на попит на позичковий капітал
Темп інфляції і політика уряду та центрального банку щодо забезпечення стійкості національної валюти	Рівень інфляції не тільки прямо впливає на норму відсотка, але й змінює (особливо це помітно при значних інфляційних процесах) співвідношення між короткостроковим і довгостроковим кредитуванням. При значному зростанні інфляції відсоток за довгостроковими кредитами зростає, сама ця форма кредиту скорочується, а за певних обставин може і взагалі зникнути

Фактор	Характеристика фактора
Прямий вплив держави на процентну ставку	Даний чинник особливо характерний для країн з недостатньо розвинутою ринковою економікою, а також для тих країн, що здійснюють перехід від планової економіки до ринкової і мають ще не дуже досконалу систему ринкових відносин
Стан міжнародного ринку капіталів і ступінь входження країни в цей ринок	Доступність до кредитних ресурсів світового ринку позичкових капіталів створює конкуренцію на внутрішньому кредитному ринку і прямо впливає на норму відсотка

Таблиця 6.2

Функції кредиту

Функція кредиту	Сутність функції кредиту
Перерозподільча	Впливає із сутності і ролі кредитних відносин; при реалізації цієї функції перерозподіляються як грошові кошти, так і товарні ресурси; швидкість та інтенсивність перерозподілу вартості за допомогою кредиту визначаються його доступністю і рівнем позичкового відсотка
Заміщення грошей в обігу	Пов'язана з антиципаційною властивістю кредиту, тобто його здатністю випереджати в часі процес нагромадження в товарній і грошовій формах; кредит створює гроші для безготівкового грошового обігу; інструменти кредиту – переказні векселі, чеки, кредитні картки – починають замінити реальні гроші у сфері обігу; кредит сприяє економії витрат обігу шляхом заміщення частини грошового обігу кредитними засобами обігу
Стимулювальна	Зміст кредитування, що виражається у формулі: «Купуй зараз (товар, гроші), – плати потім», спонукає до ефективного використання одержаної позики, щоб на зароблені кошти не просто повернути кредит, але й одержати прибуток; кредитні відносини – насамперед майнові відносини: за використання і повернення кредиту позичальник відповідає своїм майном і цінностями; з боку кредитора стимулювальним фактором є позичковий відсоток
Контрольна	У процесі кредитування здійснюється взаємний контроль (як кредитора, так і позичальника) за використанням і поверненням позики; кредитор має можливість здійснювати контроль як за об'єктом кредиту, так і за діяльністю позичальника, позичальник не має можливості контролювати діяльність кредитора, він контролює лише об'єкт кредитних відносин

Кредитна система – це сукупність відносин, що складаються в процесі акумуляції тимчасово вільних коштів держави, господарюючих суб'єктів і населення та їхнього використання на умовах терміновості, повернення і платності. Однак у практиці кредитну систему визначають більш вузько, пов'язуючи її із системою кредитно-фінансових установ.

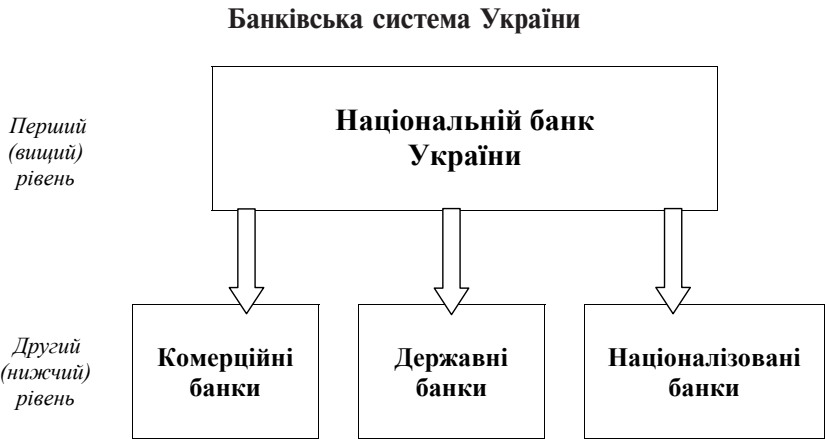

Рис. 6.1. Банківська система України

1. Визначення наращеної суми боргу (вкладу) при нарахуванні простих відсотків:

$$S = P + I = P \cdot (1 + n \cdot i), \quad (6.2)$$

$$I = P \cdot n \cdot i, \quad (6.3)$$

де S – наращена сума боргу (вкладу);

P – певна сума боргу (вкладу);

I – проценти за весь термін позики (вкладу);

n – термін позички (вкладу);

i – ставка наращення.

2. Розрахунок наращеної суми боргу (вкладу) з визначеною кількістю днів при нарахуванні простих процентів:

$$S = P \cdot (1 + t/k \cdot i), \quad (6.4)$$

де S – наращена сума боргу (вкладу);

P – певна сума боргу (вкладу);

- t – число днів позички (вкладу);
 k – число днів у році, або часова база;
 i – ставка нарощення.

3. Визначення нарощеної суми боргу (вкладу) при нарахуванні складних процентів:

$$S = P \cdot (1 + i)^n, \quad (6.5)$$

- де S – нарощена сума боргу (вкладу);
 P – певна сума боргу (вкладу);
 n – термін позички (вкладу);
 i – ставка нарощення.

Питання для обговорення

1. Дайте визначення кредиту.
2. У чому полягає сутність кредиту?
3. З чого складається позичковий капітал і позичковий відсоток?
4. Які функції та форми кредиту Ви знаєте?
5. Що таке кредитна система?
6. Охарактеризуйте механізм побудови кредитної системи країни.
7. Визначте особливості розвитку кредитної системи України.
8. У чому полягає роль кредитної системи в розвитку економіки?

Практичні завдання

Завдання 6.1

Проаналізувати структуру портфеля ПАТ КБ «ПриватБанк» за 2012 р.

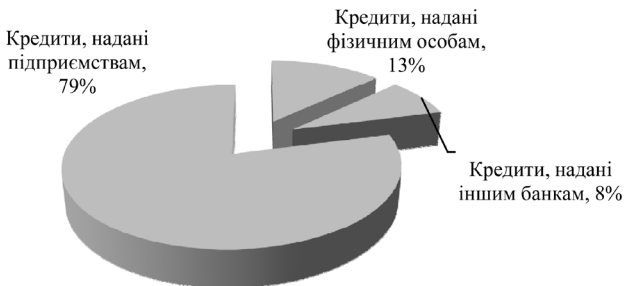

Рис. 6.2. Структура портфеля ПАТ КБ «ПриватБанк»

Завдання 6.2

Проаналізувати дані, наведені в табл. 6.3, та визначити, в якому банку і на який строк вигідно взяти кредит.

Таблиця 6.3

Відсоткові ставки за кредитами

Назва банку	Відсотки							
	на 1 місяць		на 3 місяця		на 6 місяців		на рік	
	UAH	USD	UAH	USD	UAH	USD	UAH	USD
ПриватБанк	14,8	2,10	15,30	7,60	19,10	7,70	20,00	8,10
УкрЕксімбанк	14,2	2,00	15,10	7,53	19,12	7,54	20,04	8,15
Ощадбанк	14,00	2,00	15,00	7,50	19,00	7,50	20,00	8,00

Завдання 6.3

Знайти правильні відповіді.

1. Кредитні відносини є:

- а) добровільними та нерівноправними;
- б) недобровільними та нерівноправними;
- в) недобровільними та рівноправними;
- г) добровільними та рівноправними.

2. Термін довгострокового кредиту становить:

- а) до одного року;
- б) до п'яти років;
- в) понад п'ять років;
- г) до трьох років.

3. Кредит виконує три функції, а саме:

- а) емісійну, контрольну та є засобом накопичення;
- б) контрольну, перерозподільчу та є засобом платежу;
- в) перерозподільчу, зберігаючу та контрольну;
- г) перерозподільчу, емісійну та контрольну.

4. Розрізняють такі принципи кредитування:

- а) цільове призначення позички;
- б) строковість і поверненість;
- в) платність;
- г) диференційованість.

5. Комерційний кредит можна охарактеризувати як:

- а) кредит, наданий у товарній формі продавцями покупцям у вигляді відстрочення платежу за продані товари;

- б) кредит, що надається тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам – резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування і послуг;
- в) кредит, наданий під заставу нерухомого майна;
- г) кредит, коли позичальником є держава, а кредиторами – юридичні та фізичні особи.

Завдання 6.4

Вихідні дані

Визначити проценти і суму нагромадження боргу, якщо позичка дорівнює 500 тис. грн, термін – 3 роки, проценти прості, ставка – 20%.

Порядок розв’язання

Нарощена сума визначається за формулою:

$$S = P + I = P \cdot (1 + n \cdot i), \quad (6.6)$$

$$I = P \cdot n \cdot i. \quad (6.7)$$

Отже, сума процентів за боргом дорівнює: $I = 500 \cdot 3 \cdot 0,2 = 300$ (тис. грн).

Тоді сума нагромаженого боргу складатиме: $S = 500 + 300 = 800$ (тис. грн).

Розв’язок: сума процентів складає 300 тис. грн. Загальна сума боргу разом із відсотками – 800 тис. грн.

Завдання 6.5

Вихідні дані

Позичка у розмірі 100 тис. грн видана 25 січня до 10 жовтня під 17% річних. Яку суму повинен сплатити боржник наприкінці року?

Визначити:

- 1) точні проценти з точною кількістю днів позички;
- 2) звичайні проценти з точним числом днів позички;
- 3) звичайні проценти з наближеним числом днів позички.

Порядок розв’язання

Оскільки ставка фіксується у контракті в розрахунку за рік, тоді при терміні позики менше року необхідно визначити, яка частка річного відсотка сплачується кредитору, отже, нарощена сума визначається за формулою:

$$S = P \cdot (1 + t/k \cdot i), \quad (6.8)$$

При розрахунку простих процентів:

$k = 360$ дн. (12 місяців по 30 днів) – звичайні проценти;

$k = 365$ (366) дн. – точні проценти.

Число днів позики також можна виміряти наближено і точно.

Наближене число днів позики визначається за умови, відповідно до якої будь-який місяць дорівнює 30 дням.

Точне число днів позики визначається шляхом підрахунку числа днів між датою видачі позики та датою її сплати. Дати видачі та сплати позики визнаються як один день.

Отже, з 25 січня до 10 жовтня точне число днів дорівнює 258, а наближене – 255.

1) Розрахунок суми боргу при точних процентах з точним числом днів позики:

$$S = 100\,000 \cdot (1 + 258/365 \cdot 0,17) = 112\,016,44 \text{ (грн).}$$

2) Розрахунок суми боргу при звичайних процентах з точним числом днів позики:

$$S = 100\,000 \cdot (1 + 258/360 \cdot 0,17) = 112\,183,33 \text{ (грн).}$$

3) Розрахунок суми боргу при звичайних процентах з наближеним числом днів позики:

$$S = 100\,000 \cdot (1 + 255/360 \cdot 0,17) = 112\,041,67 \text{ (грн).}$$

Розв'язок:

1) сума боргу при точних процентах з точним числом днів позики дорівнює 112 016,44 грн.

2) сума боргу при звичайних процентах з точним числом днів позики дорівнює 112 183,33 грн.

3) сума боргу при звичайних процентах з наближеним числом днів позики дорівнює 112 041,67 грн.

Завдання 6.6

Вихідні дані

Яку суму грошей необхідно сьогодні внести на банківський депозит під 17,5% річних, щоб через 6 років отримати 10000 гривень за таких умов:

1) нарахування відсотків відбувається за схемою простих відсотків щорічно;

2) нарахування відсотків відбувається за схемою складних відсотків щорічно;

3) нарахування відсотків відбувається за схемою складних відсотків шоквартально?

Порядок розв'язання

1) Якщо нарахування відсотків відбувається за схемою простих відсотків щорічно, то первісна сума вкладу розраховується за формулою:

$$P = S / (1 + n \cdot i). \quad (6.9)$$

Отже, первісна сума вкладу дорівнює:

$$P = 10000 / (1 + 6 \cdot 0,175) = 4878,05 \text{ (грн).}$$

2) якщо нарахування відсотків відбувається за схемою складних відсотків щорічно, то первісна сума вкладу розраховується за формулою:

$$P = S / (1 + i)^n. \quad (6.10)$$

Отже, первісна сума вкладу дорівнює:

$$P = 10000 / (1+0,175)^6 = 3802,28 \text{ (грн).}$$

3) якщо нарахування відсотків відбувається за схемою складних відсотків щоквартально, то первісна сума вкладу розраховується за формулою:

$$P = S / (1 + i)^n. \quad (6.11)$$

Щоквартальна відсоткова ставка дорівнює: $17,5/4 = 4,375$.

Отже, первісна сума вкладу розраховується так:

$$P = 10000 / (1+0,04375)^{6 \cdot 4} = 3578,36 \text{ грн.}$$

Розв'язок: 1) 4878,05 грн; 2) 3802,28 грн; 3) 3578,36 грн.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте сутність кредиту.
2. Як відбувалась еволюція кредитних відносин?
3. Яку роль відіграє кредит у розвитку економіки?
4. Хто виступає суб'єктом кредитних відносин?
5. Що може бути об'єктом кредиту?
6. Дайте визначення позичковому капіталу.
7. Назвіть форми кредиту.
8. Назвіть види кредитів.
9. Дайте визначення комерційному кредиту.
10. Які функції кредиту Ви знаєте?
11. Як класифікується банківський кредит?
12. Дайте визначення споживчому кредиту.
13. Назвіть джерела утворення кредитних ресурсів.
14. Що може бути заставою при наданні кредиту?

15. Назвіть принципи кредитування
16. Визначте суть банківського кредиту.
17. Які види процентних ставок Ви знаєте?
18. Дайте визначення державному кредиту.
19. Назвіть фактори, що впливають на величину процентної ставки.
20. Що означає поняття «ринкова норма відсотка»?
21. У чому полягає необхідність використання принципу такого банківського кредитування, як забезпеченість кредиту?
22. Дайте визначення міжнародному кредиту.
23. Яка різниця між підприємницьким і споживчим кредитом?
24. У чому полягає механізм реалізації перерозподільної функції кредиту.

Завдання для самостійного розв'язання

Завдання 6.7

На банківський внесок в сумі 6000 грн нараховуються 15% річних. Якою буде сума внеску через 4 роки, якщо проценти нараховуються за схемою складних відсотків:

- 1) щорічно;
- 2) щопівроку;
- 3) щоквартально;
- 4) щомісячно?

Завдання 6.8

Яку суму потрібно покласти на депозит терміном 3 місяці, щоб отримати доход у розмірі 6800 грн, при річній процентній ставці 22%?

Завдання 6.9

Позичка у розмірі 35 тис. грн видана 15 грудня до 27 липня під 15% річних. Яку суму повинен сплатити боржник наприкінці року?

Визначити:

- 1) точні проценти з точним числом днів позички;
- 2) звичайні проценти з точним числом днів позички;
- 3) звичайні проценти з наближеним числом днів позички.

Практичне заняття 7

ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ ГРОШОВОГО РИНКУ. ЦЕНТРАЛЬНІ БАНКИ

Теоретична частина

Фінансове посередництво — це діяльність з акумуляції вільного грошового капіталу та розміщення його серед позичальників-витратників.

Загальний вигляд взаємовідносин між базовими суб'єктами грошового ринку та фінансовими посередниками можна подати у такому вигляді (рис. 7.1):

Рис. 7.1. Взаємовідносини між базовими суб'єктами грошового ринку та фінансовими посередниками

У вітчизняній літературі найпоширенішим є поділ фінансових посередників на дві групи:

- банки;
- небанківські фінансово-кредитні установи, які інколи називають ще спеціалізованими фінансово-кредитними установами чи парабанками.

В американській літературі фінансових посередників поділяють на три групи:

- депозитні інституції;
- договірні ощадні інституції;
- інвестиційні посередники.

Небанківських фінансових посередників поділяють на страхові компанії, інвестиційні інститути, кредитні спілки, пенсійні фонди, лізингові компанії, факторингові компанії.

Центральний банк — це емісійно-касовий центр країни, що здійснює нагляд за банківською системою і несе відповідальність за проведення монетарної політики в державі з метою забезпечення стабільного неінфляційного розвитку економіки.

Головна мета центрального банку – збереження стабільності національної грошової одиниці, професійний нагляд та координація діяльності банківської системи.

Таблиця 7.1

Функції центральних банків

Функції	Складові функцій
Регулювальні	Управління сукупним грошовим обігом
	Регулювання грошово-кредитної сфери
	Регулювання попиту та пропозиції на кредит
Контролюючі	Здійснення контролю за функціонуванням кредитно-банківської системи
	Проведення валютного контролю
Обслуговуючі	Організація платіжно-розрахункових відносин комерційних банків
	Кредитування банківських установ та уряду
	Виконання центральним банком ролі фінансового агента уряду
Додаткові	Керування державним боргом
	Проведення аналітичних розслідувань та ведення статистичної бази даних
	Виготовлення банкнот

Національний банк України (НБУ) – перший рівень банківської системи, створений в 1991 р. згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» (1991, 2001) і діє на підставі Закону «Про Національний банк України» (1999).

Функції НБУ:

- емісія грошей та організація їх обігу;
- є кредитором останньої інстанції для комерційних банків;
- організація розрахунків між банками;
- обслуговування державного боргу країни;
- проведення операцій на ринку державних цінних паперів та валютному ринку;
- видача комерційним банкам ліцензій на здійснення банківських операцій та операцій з іноземною валютою;
- контроль за діяльністю комерційних банків.
- визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює, координує і контролює електронні платіжні засоби;
- складає платіжний баланс, здійснює його аналіз та прогнозування;

- здійснює валютне регулювання і валютний контроль, визначає порядок здійснення платежів в іноземній валюті;
- забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними;
- організовує інкасацію та перевезення банкнот та інших цінностей.

Грошово-кредитна політика НБУ (ГКП) – сукупність заходів, спрямованих на зміну грошової маси в обігу обсягів кредитів, рівня відсоткових ставок та інших показників грошового обігу і ринку позичкових капіталів.

Цілі грошово-кредитної політики: економічне зростання; повна зайнятість; стабільність цін; життєздатний платіжний баланс.

Завдання грошово-кредитної політики: поліпшення структури грошової маси; розширення сфери безготівкових розрахунків; регулювання відсоткової ставки; забезпечення зростання обсягів валютних резервів центрального банку (НБУ); забезпечення економічно обґрунтованого рівня обмінного курсу національної грошової одиниці (гривні).

Таблиця 7.2

Типи грошово-кредитної політики (ГКП)

Тип ГКП	Характеристика
Тотальна (всеохоплююча)	Охоплює всі заклади банківської системи II рівня
Селективна (вибіркова)	Охоплює окремі кредитні інститути, їхні відділення або окремі види банківських операцій
Рестрикційна (політика «дорогих» грошей, стримуюча)	Здійснюється урядом та центральним банком з метою скорочення грошової маси в обігу; згладжування різних коливань економічного циклу; боротьби з інфляцією. Обмеження обсягу кредитних операцій. Підвищення рівня відсоткових ставок. Зменшення темпів зростання грошової маси в обігу
Експансійна (політика «дешевих» грошей, стимулююча)	Спрямована на стимулювання кредитної емісії (розширення бази банківського кредитування); подолання спаду виробництва; поживлення ділової активності інвестицій. Розширення обсягу кредитних операцій. Зниження рівня відсоткових ставок. Загальне підвищення грошової маси в обігу

Інструменти грошово-кредитного регулювання поділяються за:

- безпосередніми об'єктами впливу (пропозиція грошей, ставка відсотка, валютний курс, швидкість обігу грошей);

- за характером параметрів, що встановлюються під час регулювання (кількісні — кредитні можливості банків, якісні — вартість банківських кредитів);
- за строками впливу (короткострокові — тактичні; довгострокові — стратегічні);
- за формою впливу (прямі, опосередковані).

Таблиця 7.3

Інструменти грошово-кредитної політики

Інструменти ГКП	
Опосередкованого впливу (нормативні, коригуючі, регулюючі)	Прямого впливу (адміністративні)
Операції на відкритому ринку. Регулювання норми обов'язкових резервів. Регулювання облікової ставки. Рефінансування комерційних банків. Регулювання курсу національної валюти	Встановлення прямих обмежень на здійснення емісійно-касових операцій. Прямі обмеження на кредитування НБУ комерційних банків. Обмеження чи заборона на пряме кредитування центральним банком потреб бюджету. Прямий розподіл кредитних ресурсів, що надаються НБУ в порядку рефінансування між пріоритетними галузями економіки

Згідно із **Законом України «Про банки і банківську діяльність»** з метою захисту інтересів клієнтів і забезпечення фінансової надійності НБУ встановлює для всіх комерційних банків **економічні нормативи**. Порядок розрахунку економічних нормативів регламентується **Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні**, затвердженою Постановою НБУ № 368 від 28.08.2001 р.

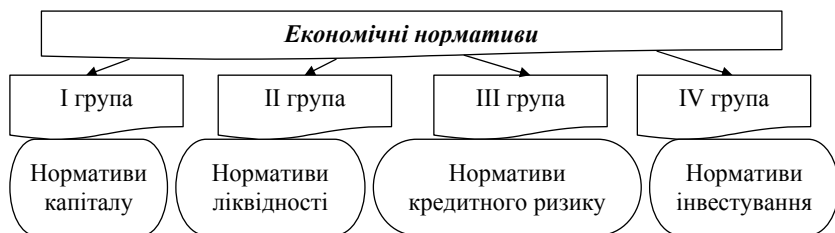

Рис. 7.2. Економічні нормативи діяльності банків в Україні

Таблиця 7.4

Методика розрахунку економічних нормативів діяльності банків в Україні

Норматив	Методика розрахунку	Нормативне значення
Нормативи капіталу		
Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1)	Сума основного і додаткового капіталу за мінусом балансової вартості таких активів: акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж та інвестиції; вкладення в капітал інших банків у розмірі 10% і більше їх статутного капіталу та в дочірні установи; кошти, які вкладені в інші банки на умовах субординованого боргу	Не менше 120 млн грн. Регулятивний капітал банку не може бути менше його статутного капіталу.
Норматив адекватності регулятивного капіталу / платоспроможності (Н2)	Н2 відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Регулятивний капітал банку / Сумарні активи і позабалансові інструменти, зважені за ступенем кредитного ризику та зменшені на суму створених резервів за активними операціями та на суму забезпечення кредиту безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у вигляді застави майнових прав	Не менше 10%. Для банків, що розпочинають операційну діяльність: – протягом перших 12 місяців діяльності (з дня отримання ліцензії) – не менш 15%; – протягом наступних 12 місяців – не менш 12%; – надалі – не менш 10%
Норматив співвідношення регулятивного капіталу і сукупних активів (Н3)	Н3 відображає розмір регулятивного капіталу, необхідний для здійснення банком активних операцій. Регулятивний капітал банку / Сукупні активи банку, зменшені на суму створених резервів	Не менше 9%
Нормативи ліквідності		
Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	Н4 встановлює мінімально необхідний обсяг високоліквідних активів для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного операційного дня. Високоліквідні активи (сума готівкових коштів у касі та на кореспондентських рахунках / Поточні зобов'язання банку	Не менше 20%

Норматив	Методика розрахунку	Нормативне значення
Норматив поточної ліквідності (Н5)	Н5 встановлює мінімально необхідний обсяг активів банку для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця. Активи банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно)/ Зобов'язання банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно)	Не менше 40%
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	Н6 встановлює мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року. Ліквідні активи з кінцевим строком погашення до одного року/ Зобов'язання з кінцевим строком погашення до одного року	Не менше 60%
Нормативи кредитного ризику		
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	Н7 встановлюється з метою обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань. Сума всіх вимог банку та всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента/ Регулятивний капітал банку	Не більше 25%
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	Н8 встановлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів. Сума всіх великих кредитів, наданих банком щодо всіх контрагентів або груп пов'язаних контрагентів, з урахуванням усіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цих контрагентів/ Регулятивний капітал банку	Не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу банку. Якщо Н8 перевищує це значення, то вимоги до Н2 автоматично підвищуються
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та	Н9 встановлюється для обмеження ризику, який виникає під час здійснення операцій з інсайдерами, що може призвести до прямого та	Не більше 5%

Норматив	Методика розрахунку	Нормативне значення
поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9)	<p>непрямого впливу на діяльність банку. Цей вплив зумовлює те, що банк проводить операції з інсайдерами на умовах, не завжди вигідних для банку.</p> <p>Сума всіх зобов'язань інсайдера (або групи пов'язаних інсайдерів) перед банком і всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цих інсайдерів/ Статутний капітал банку</p>	
Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10)	<p>Н10 встановлюється для обмеження сукупної суми всіх ризиків щодо інсайдерів, оскільки надмірний обсяг призводить до концентрації ризиків і загрожує збереженню регулятивного капіталу банку.</p> <p>Сукупна заборгованість зобов'язань усіх інсайдерів перед банком і 100% суми позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо всіх інсайдерів/ Статутний капітал банку</p>	Не більше 30%
Нормативи інвестування		
Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11)	<p>Н11 встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з інвестуванням в акції, паї, частки та інвестиційні сертифікати окремої юридичної особи.</p> <p>Розмір коштів, які інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів окремо за кожною установою/ Регулятивний капітал банку</p>	Не більше 15%
Норматив загальної суми інвестування (Н12)	<p>Н12 встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного із здійсненням банком інвестиційної діяльності. Н12 характеризує використання капіталу банку для придбання акцій (паїв/ часток) будь-якої юридичної особи.</p> <p>Сума коштів, що інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів будь-якої юридичної особи/ Регулятивний капітал банку</p>	Не більше 60%

Розрахунок економічних нормативів банки проводять на підставі щоденних балансів. Звітними є дані про дотримання економічних нормативів, що розраховані:

- а) за щоденними розрахунками: Н1, Н7, Н8, Н9, Н10, Н4;
- б) за формулою середньозваженої величини (за місяць): Н3, Н11, Н12;
- в) за станом на 1-ше, 11-те та 21-ше число кожного місяця: Н2, Н5, Н6.

Коефіцієнти ризику активів комерційного банку (%) поділяються на 5 груп:

- 0 – кошти на кореспондентському рахунку в НБУ, банкноти та монети в касі; банківські метали;
- 10 – кредити, надані центральним органам державного управління;
- 20 – кредити, надані місцевим органам влади, боргові цінні папери центральних органів державного управління та місцевих органів влади;
- 50 – кошти до запитання в інших банках, строкові депозити, які розміщені в інших банках;
- 100 – операції з цінними паперами, кредити, які надані клієнтам банку, пролонгована, прострочена та сумнівна заборгованість, дебітори, основні засоби і товарно-матеріальні цінності.

Кредитний ризик, що прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів **вважається великим**, якщо сума всіх вимог банку до цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів і всіх позабалансових зобов'язань, наданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, становить 10% і більше регулятивного капіталу банку.

Інсайтери – особи, які здатні здійснювати прямий або непрямий вплив на діяльність банку, може призвести до значних проблем, оскільки в цих випадках визначення платоспроможності контрагента не завжди здійснюється об'єктивно, наприклад: власники істотної участі, управлінський персонал банку, працівники внутрішнього аудиту; члени ревізійної комісії; установа, в якій банк є власником істотної участі.

1. Коефіцієнт збільшення ануїтету:

$$S_{n,i} = \frac{(1+i)^n - 1}{i}, \quad (7.1)$$

де S – коефіцієнт збільшення ануїтету;

i – ставка процента;

n – кількість інтервалів нарахування процентів.

2. Майбутня вартість анuitету:

$$S = RS_{n,i}, \quad (7.2)$$

- де S – майбутня вартість анuitету;
 R – сума внеску за анuitетом;
 $S_{n,i}$ – коефіцієнт збільшення анuitету.

Питання для обговорення

1. Дайте визначення фінансових посередників.
2. Які види фінансових посередників Ви знаєте?
3. У чому полягають функції та роль банків?
4. Класифікація небанківських фінансово-кредитних установ.
5. Функції центрального банку.
6. Грошово-кредитна політика центрального банку: суть, цілі, завдання, інструменти грошово-кредитного регулювання.
7. Національний банк України: його завдання, функції та історія розвитку.

Практичні завдання

Завдання 7.1

Заповнити пропущені місця.

1. _____ – втручання центрального банку в операції на валютному ринку з метою впливу на курс національної валюти через операції купівлі-продажу іноземної валюти.
2. _____ – міжнародний резервний актив, створений МВФ з метою доповнення існуючих міжнародних резервних активів, який являє собою «кошик» із п'яти валют, склад яких переглядається кожні п'ять років, а вартість визначається щоденно.
3. _____ – резерви України, відображені у балансі Національного банку України, що включають у себе активи, визнані світовим співтовариством як міжнародні і призначені для міжнародних розрахунків.
4. _____ – ринок, на якому здійснюються операції з купівлі-продажу цінних паперів між особами, що не є первинними кредиторами та позичальниками, і коли кошти внаслідок продажу цінних паперів на такому ринку надходять на користь держателя цінних паперів, а не їх емітента.

5. _____ – виражена у відсотках плата, що береться Національним банком України за рефінансування комерційних банків шляхом купівлі векселів до настання строку платежу за ними і утримується з номінальної суми векселя.

6. _____ – випуск в обіг грошей у готівковій та безготівковій формах.

7. _____ – вклади комерційних банків у центральні банки, розмір яких установлено в законодавчому порядку в певному відсотковому співвідношенні до залучених ресурсів.

8. _____ – функція центрального банку, яка полягає у наданні комерційним банкам кредитів, здійсненні розрахунків між ними, збереженні їх касових резервів та контролі за діяльністю банків.

9. _____ – рахунок для обліку розрахунків, які виконує одна банківська установа за дорученням і на кошти іншої банківської установи на підставі укладеного кореспондентського договору.

10. _____ – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу.

11. _____ – операція з цінними паперами, що ґрунтується на угоді між НБУ і комерційним банком про продаж-купівлю державних цінних паперів на певний термін із зобов'язанням зворотного продажу-купівлі у певний термін або на вимогу однієї зі сторін за заздалегідь обумовленою ціною.

12. _____ – система заходів грошово-кредитної політики, спрямованих на скорочення грошової маси в обігу.

13. _____ – система заходів грошово-кредитної політики, спрямованих на збільшення грошової маси в обігу.

Завдання 7.2

Розподілити функції Національного банку України між чотирма основними функціями Центральних банків.

Основні функції ЦБ	Функції Національного банку України
1. Реалізація грошово-кредитної політики	А. Монопольно здійснює емісію національної валюти України та організує її обіг
	Б. Визначає систему, порядок і форми платежів, у тому числі між банками

Основні функції ЦБ	Функції Національного банку України
	В. Виступає кредитором останньої інстанції для банків і організує систему рефінансування
2. Функція емісії готівки та організації грошового обігу	Г. Організує інкасацію та перевезення банкнот і монет та інших цінностей, видає ліцензії на право інкасації та перевезення банкнот і монет та інших цінностей
	Д. Представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків
3. Функція «банкір уряду»	Е. Відповідно до розроблених Радою НБУ Основних засад грошово-кредитної політики визначає та проводить грошово-кредитну політику
	Є. Встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна
4. Функція «банк банків»	Ж. Веде Державний реєстр банків, здійснює ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законами випадках
	З. Реалізує державну політику з питань захисту державних секретів у системі Національного банку
	И. Аналізує стан грошово-кредитних, фінансових, цінкових та валютних відносин

Завдання 7.3

Для кожної характеристики, наведеної нижче, знайти відповідне або поняття.

Поняття	Характеристика
1. Активні операції центрального банку	А. Матеріальні об'єкти, визначені законодавством України як засоби валютно-фінансових відносин
2. Пасивні операції центрального банку	Б. Грошові кошти на рахунках юридичних осіб, що мають рахунки в установах НБУ; готівкові кошти в обігу та кошти внутрішньобанківського походження (капітал банку)
3. Зобов'язання НБУ	В. Операції з розміщення банківських ресурсів. Включають операції, пов'язані з вкладками в грошові та матеріальні активи, із золотовалютними резервами, з державними цінними паперами та кредитами, наданими комерційним банкам та уряду
4. Ресурси НБУ	Г. Сукупність коштів, мобілізованих НБУ на відповідні рахунки (кореспондентські, бюджетні, поточні, депозитні) від комерційних банків, урядових структур та кредиторів

Поняття	Характеристика
5. Валютна інтервенція	Д. Операції із залучення ресурсів. Включають операції з формування банківського капіталу, емісійні операції та зобов'язання центрального банку щодо комерційних банків, уряду, кредиторів і вкладників
6. Валютні цінності	Е. Рахунок для обліку розрахунків, які виконує одна банківська установа за дорученням і на кошти іншої банківської установи на підставі укладеного кореспондентського договору
7. Золотовалютний резерв	Є. Втручання центрального банку в операції на валютному ринку з метою впливу на курс національної валюти через операції купівлі-продажу іноземної валюти
8. Кореспондентський рахунок	Ж. Це вклади комерційних банків у центральні банки, розмір яких установлено в законодавчому порядку в певному співвідношенні до залучених ресурсів
9. Обов'язкові резерви	З. Офіційний запас золота і валютний запас, що зберігаються в центральному банку держави з метою проведення валютних інтервенцій на внутрішньому та зовнішньому валютних ринках і отримання іноземних кредитів під забезпечення цим резервом

Завдання 7.4

Для кожного типу політик Національного банку знайти відповідну характеристику. Для цього поставити біля номера відповідну літеру.

Політики НБУ	Характеристика
1. Грошово-кредитна політика	А. Інструмент грошово-кредитної політики, який полягає в можливості впливу на обсяг грошової маси в обігу через операції купівлі-продажу державних цінних паперів
2. Політика відкритого ринку	Б. Система заходів грошово-кредитної політики, спрямованих на скорочення грошової маси в обігу (скорочення обсягів кредитів, підвищення процентних ставок за кредитами, підвищення норм обов'язкових резервів)
3. Політика «дорогих грошей»	В. Політика регулювання валютного курсу шляхом купівлі і продажу іноземної валюти
4. Політика «дешевих грошей»	Г. Інструмент грошово-кредитної політики, який передбачає можливість маніпулювання відсотковими ставками, що їх установлює центральний банк за кредитами, з метою впливу на обсяг грошової маси в обігу

Політики НБУ	Характеристика
5. Політика обов'язкових резервів	Д. Комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу
6. Дисконтна валютна політика	Е. Інструмент грошово-кредитної політики, який передбачає можливість зміни норми обов'язкового резервування для комерційних банків з метою впливу на обсяг грошової маси в обігу
7. Девізна валютна політика	Є. Система заходів грошово-кредитної політики, спрямованих на збільшення грошової маси в обігу. Реалізується через зниження процентних ставок та розширення обсягів кредитів, зниження норм обов'язкового резервування тощо
8. Процентна політика	Ж. Зниження або підвищення НБУ процентних ставок за кредит з метою регулювання попиту і пропозиції на позичковий капітал
9. Кредитна політика	З. Інструмент грошово-кредитної політики, який передбачає можливість маніпулювання обсягами кредитів, що надаються центральними банками комерційним банкам і уряду з метою впливу на обсяг грошової маси в обігу

Завдання 7.5

Розподілити методи грошово-кредитного регулювання за відповідними групами. Одній цифрі відповідає кілька літер.

Група	Метод грошово-кредитного регулювання
1. Загальні методи регулювання	А. Встановлення обмежень на розмір відсотків за кредитами, що пропонують комерційні банки
	Б. Операції на відкритому ринку
	В. Обмеження окремих операцій комерційних банків
2. Специфічні методи регулювання	Г. Встановлення і зміна облікової ставки
	Д. Встановлення і зміна норми обов'язкових резервів
	Е. Встановлення диференційованих обмежень для різних комерційних банків

Завдання 7.6

Розподілити операції НБУ між активними та пасивними. Одній цифрі відповідає кілька літер.

Операції центрального банку	Операції НБУ
1. Активні	А. НБУ надає кредити комерційним банкам для підтримки ліквідності
	Б. НБУ здійснює емісію банкнот та монет
	В. НБУ надає кредити Фонду гарантування вкладів фізичних осіб під заставу цінних паперів
2. Пасивні	Г. НБУ зберігає золотовалютні резерви
	Д. НБУ здійснює дисконтні операції з векселями і чеками
	Е. НБУ виконує розрахунково-касове обслуговування Казначейства України і зберігає коштів Державного бюджету на відповідних рахунках

Завдання 7.7

Знайти правильні відповіді

1. До фінансових посередників в Україні належать:

- а) підприємства;
- б) будівельні компанії;
- в) ломбарди;
- г) Національний банк.

2. Як називається суб'єкт, який має потребу і може отримати у тимчасове користування кошти на умовах повернення, строковості, платності?

- а) фінансовий посередник;
- б) кредитор;
- в) позичальник.

3. Як називається особа, яка надає тимчасово вільні кошти у користування на умовах повернення, строковості, платності?

- а) фінансовий посередник;
- б) кредитор;
- в) позичальник.

4. Як називається фінансовий посередник, який здійснює операції з купівлі або продажу цінних паперів від свого імені і за свій рахунок?

- а) брокер;

- б) андеррайтер;
- в) дилер.

5. Організаційна сукупність різних видів банків у їх взаємозв'язку, яка існує в тій чи іншій країні в цілком визначений історичний період:

- а) СКФІ;
- б) кредитна система;
- в) банківська система;
- г) об'єднання банків;
- д) парабанківська система.

6. Норма обов'язкових резервів:

- а) вводиться як засіб, що охороняє від вилучення вкладів;
- б) складає середню величину маси грошей, необхідну для задоволення потреб населення;
- в) зараз не використовується;
- г) вводиться насамперед як засіб обмеження грошової маси.

7. Які з наведених факторів впливають на розмір облікової ставки?

- а) потреба в збільшенні грошової маси в країні;
- б) структура залучених коштів комерційних банків;
- в) рівень інфляції;
- г) усі відповіді правильні.

8. Якщо НБУ підніме облікову ставку, як зміняться темпи зростання грошової маси:

- а) знизяться;
- б) збільшаться;
- в) залишаться незмінними;
- г) не існує залежності між обліковою ставкою і темпом зростання грошової маси.

9. Втручання центрального банку в операції на валютному ринку з метою впливу на курс національної валюти через операції купівлі-продажу іноземної валюти – це:

- а) фіксація курсу;
- б) девальвація;
- в) ревальвація;
- г) валютна інтервенція.

10. Якщо центральний банк випускає в обіг облігації державного займу, то темпи зростання грошової маси:

- а) збільшаться;
- б) залишаться незмінними;
- в) знизяться;
- г) не існує залежності між випуском облігації державного займу та грошовою масою.

Завдання 7.8

Вихідні дані

В інвестиційний фонд щороку надходять кошти у розмірі 10000 грн протягом 7 років, на які нараховуються 15% річних. Визначити обсяг коштів у фонді наприкінці строку.

Порядок розв'язання

Визначимо коефіцієнт збільшення анuitету:

$$S_{n,i} = \frac{(1+i)^n - 1}{i} = \frac{1,15^7 - 1}{0,15} = 11,066799.$$

Визначимо обсяг коштів у фонді

$$S = RS_{n,i} = 10000 \cdot 11,0667,99 = 110667,99.$$

Розв'язок: обсяг коштів у фонді наприкінці року становитиме 11066,99.

Завдання 7.9

Вихідні дані

1. Визначити кількість грошей, необхідних для безінфляційного обігу, за такими даними:

– сума цін реалізованих товарів, робіт, послуг (ВВП) – 949,9 млрд грн;

– сума цін товарів, робіт, послуг, що реалізовані з відстроченням платежу, – 30% обсягу реалізації товарів, робіт, послуг;

– сума платежів за зобов'язаннями, термін оплати яких настав, – 120 млрд грн;

– сума платежів, що взаємно погашаються, – 15% загального обсягу реалізації товарів, робіт, послуг;

– середня кількість оборотів грошової маси (M2) за рік – 1,8.

2. Як зміниться обсяг грошової маси, якщо її оборотність зросте на 2 оберти?

3. Як зміниться обсяг грошової маси, якщо не буде проводитися взаємне зарахування боргів?

Порядок розв'язання

1. Для знаходження кількості грошей, необхідних для безінфляційного обігу, використовуємо формулу:

$$M_n = K\Gamma = \frac{CЦ(PQ) - K + П - B}{O(V)}, \quad (7.3)$$

$$M_{n1} = \frac{949,9 - 0,3 \cdot 949,9 + 120 - 0,15 \cdot 949,9}{1,8} = 356,91 \text{ (млрд грн).}$$

2. Якщо оборотність грошової маси зросте на 2 оберти, то:

$$M_{n2} = \frac{949,9 - 0,3 \cdot 949,9 + 120 - 0,15 \cdot 949,9}{1,8 + 2} = 169,06 \text{ (млрд грн).}$$

У результаті пришвидшення обертання грошової маси потреба в ній для забезпечення безінфляційного обігу зменшиться на таку величину:

$$356,91 - 169,06 = 187,85 \text{ (млрд грн).}$$

3. Якщо не буде проводитися взаємне зарахування боргів, то:

$$M_{n3} = \frac{949,9 - 0,3 \cdot 949,9 + 120}{1,8} = 436,07 \text{ (млрд грн).}$$

Якщо буде припинене взаємне зарахування боргів, потреба в грошах для забезпечення безінфляційного обігу зросте на таку величину:

$$436,07 - 356,91 = 79,16 \text{ млрд грн.}$$

Розв'язок: $M_{n1} = 356,91$ млрд грн; $M_{n2} = 169,06$ млрд грн; $M_{n3} = 436,07$ млрд грн.

Завдання 7.10

Вихідні дані

У комерційному банку розміщено депозит на суму 10 000 грн. Як саме вплине збільшення норми обов'язкових резервів з 11 до 14% на розмір кредитних ресурсів для перших 5 комерційних банків, які використовують кошти цього депозиту, а також на розмір грошової маси в обігу?

Порядок розв'язання

Розрахунок кредитних ресурсів банків проведемо в табл. 7.5.

Таблиця 7.5

Створення кредитних ресурсів банків

Банк	Нові депозити (загальні резерви)		Кошти в НБУ (обов'язковий резерв)		Нові кредитні ресурси (вільний резерв)	
	11%	14%	11%	14%	11%	14%
Банк № 1	10000,0	10000,0	1100,0	1400,0	8900,0	8600,0

Банк	Нові депозити (загальні резерви)		Кошти в НБУ (обов'язковий резерв)		Нові кредитні ресурси (вільний резерв)	
	11%	14%	11%	14%	11%	14%
Банк № 2	8900,0	8600,0	979,0	1204,0	7921,0	7396,0
Банк № 3	7921,0	7396,0	871,3	1035,4	7049,7	6360,6
Банк № 4	7049,9	6360,6	775,5	890,5	6274,2	5470,1
Банк № 5	6274,2	5470,1	690,2	765,8	5584,0	4704,3
Усього					35728,9	32531,0

Зв'язок між нормою обов'язкових резервів та розміром грошової маси в обігу проявляється через грошово-кредитний мультиплікатор:

$$m = \frac{1}{0,11} = 9,09;$$

$$\Delta M_1 = 10000 \cdot 9,09 = 90909 \text{ (грн).}$$

$$m = \frac{1}{0,14} = 7,14; \Delta M_1 = 10000 \cdot 7,14 = 71400 \text{ (грн).}$$

Розв'язок:

1) збільшення норми обов'язкових резервів з 11 до 14% призведе до зменшення кредитних ресурсів перших 5 комерційних банків, які використовують кошти цього депозиту, на: 35 728,9 – 32 531,0 = 3 197,9 (грн);

2) можливий приріст грошової маси буде менший на: 90 909 – 71 400 = 19 509 грн.

Завдання 7.11

Вихідні дані

Національний банк вирішив збільшити пропозицію грошей на 330 млрд грн. На скільки треба збільшити грошову базу за умови, що коефіцієнт депонування дорівнює 0,3, а резервна норма становить 15%.

Порядок розв'язання

Розрахунок мультиплікатора грошової бази:

$$M = \frac{cr + 1}{cr + rr} = \frac{0,3 + 1}{0,3 + 0,15} = 2,89.$$

Визначимо, на яку величину має бути збільшена грошова база, якщо пропозиція грошей буде збільшена на 330 млрд грн, за умови, що грошовий мультиплікатор (M) = 2,89.

$$MB = \frac{M^S}{M} = \frac{330}{2,89} = 114,2 \text{ млрд грн.}$$

Розв'язок: грошову базу потрібно збільшити на 114 млрд грн.

Завдання 7.12

Вихідні дані

Загальні резерви (R) комерційного банку становлять 580 млн грн, депозити (D) – 2 550 млн грн. Норма обов'язкових резервів (Rr) складає 20%. Як може змінитися пропозиція кредитних грошей, якщо банк вирішить використати свої надлишкові резерви для видачі кредитів?

Порядок розв'язання

Обов'язкові резерви КБ становлять: $R \cdot r = 2550 \cdot 0,2 = 510$ млн грн.

Надлишкові резерви дорівнюють: $Re = R - Rr = 580 - 510 = 70$ млн грн.

Пропозиція кредитних грошей збільшиться на:

$$\Delta M^S = Re \cdot \frac{1}{Rr} = 70 \cdot \frac{1}{0,2} = 350 \text{ млн грн.}$$

Розв'язок: пропозиція грошей завдяки мультиплікації грошей збільшиться на 350 млн грн.

Контрольні питання

1. Назвіть функції центральних банків.
2. Що таке грошово-кредитна політика?
3. Цілі грошово-кредитної політики.
4. Дайте характеристику інструментам грошово-кредитної політики.

Завдання для самостійного розв'язання

Завдання 7.13

В інвестиційний фонд щороку надходять кошти у розмірі 145000 грн протягом 17 років, на які нараховуються 21% річних. Визначити обсяг коштів у фонді наприкінці строку.

Завдання 7.14

В інвестиційний фонд щороку надходять кошти у розмірі 500000 грн протягом 10 років, на які нараховуються 19% річних. Визначити обсяг коштів у фонді наприкінці строку.

Завдання 7.15

Визначити кількість грошей, необхідних для безінфляційного обігу, за такими даними:

– сума цін реалізованих товарів, робіт, послуг (ВВП) – 890 млрд грн;

– сума цін товарів, робіт, послуг, що реалізовані з відстроченням платежу, – 23% обсягу реалізації товарів, робіт, послуг;

– сума платежів за зобов'язаннями, термін оплати яких настав, – 134 млрд грн;

– сума платежів, що взаємно погашаються, – 19% загального обсягу реалізації товарів, робіт, послуг;

– середня кількість обігів грошової маси (M2) за рік – 6.

2. Як саме зміниться обсяг грошової маси, якщо її оборотність зросте на 3 оберти?

3. Як саме зміниться обсяг грошової маси, якщо не буде проводитися взаємне зарахування боргів?

Завдання 7.16

У комерційному банку розміщено депозит на суму 27 000 грн. Як саме вплине збільшення норми обов'язкових резервів з 10 до 15% на розмір кредитних ресурсів для перших 8 комерційних банків, які використовують кошти цього депозиту, а також на розмір грошової маси в обігу?

Завдання 7.17

Національний банк вирішив збільшити пропозицію грошей на 220 млрд грн. На скільки треба збільшити грошову базу за умови, що коефіцієнт депонування дорівнює 0,2, а резервна норма становить 12%?

Завдання 7.18

Проаналізувати та порівняти стан виконання банками України економічних нормативів діяльності банків у 2012 та 2013 рр. Вихідні дані наведено в табл. 7.6 і 7.7.

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2013 р., %

№ з/п	Норматив	За станом на											
		01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
1	Н1 Регулятивний капітал (млн грн)	178908,9	181244,8	179197,8	182504,7	183338,9	182759,1	184492,7	185207,5	186046,0	189787,3	191317,0	
2	Н2 Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10%)	18,06	17,91	17,77	18,20	18,09	18,51	17,99	17,95	17,88	17,92	17,87	
3	Н3 Норматив (кофіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (не менше 9%)	14,89	14,31	14,01	14,11	14,14	14,11	14,01	13,89	13,74	13,87	13,92	
4	Н3-1 Норматив (кофіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань (не менше 10%)	–	18,28	17,94	18,02	17,96	17,88	17,71	17,51	17,24	17,41	17,42	
5	Н4 Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20%)	69,26	65,49	59,02	56,89	55,19	55,48	55,97	53,17	57,19	56,27	56,09	
6	Н5 Норматив поточної ліквідності (не менше 40%)	79,09	89,05	85,92	91,49	87,54	88,69	88,64	87,36	89,58	87,95	86,95	
7	Н6 Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60%)	90,28	93,16	92,95	93,07	90,75	90,34	90,28	89,50	88,97	88,27	87,53	

Закінчення табл. 7.6

№ з/п	Норматив	За станом на											
		01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
8	Н7 Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25%)	22,10	22,69	22,31	22,29	22,38	22,57	22,46	22,58	22,70	22,63	22,57	
9	Н8 Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	172,91	171,11	175,78	176,15	176,15	168,87	179,42	183,85	183,60	185,71	183,71	
10	Н9 Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5%)	0,37	0,40	0,39	0,40	0,39	0,35	0,32	0,31	0,34	0,40	0,35	
11	Н10 Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30%)	2,41	2,25	2,11	2,09	2,14	2,09	1,93	1,90	1,75	1,70	1,61	
12	Н11 Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15%)	0,09	0,08	0,09	0,08	0,08	0,08	0,07	0,06	0,06	0,05	0,04	
13	Н12 Норматив загальної суми інвестування (не більше 60%)	3,48	3,57	3,55	3,53	3,54	3,50	3,39	3,41	3,40	3,38	3,32	

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2012 р., %

№ з/п	Норматив	За станом на											
		01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
1	Н1 Регулятивний капітал (млн грн)	178454	171118	171179	172317	172412	172506	174643	176507	177292	178287	179078,5	177991,9
2	Н2 Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10%)	18,90	18,23	18,01	17,88	17,83	17,93	17,98	18,29	18,26	18,24	18,28	18,09
3	Н3 Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (не менше 9%)	14,96	14,73	14,67	14,51	14,58	14,56	14,58	14,64	14,70	14,86	14,96	14,95
4	Н4 Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20%)	58,48	55,63	57,97	54,25	53,22	53,39	52,75	55,24	57,47	57,88	57,89	57,38
5	Н5 Норматив поточної ліквідності (не менше 40%)	70,53	69,59	69,88	72,88	74,80	73,54	70,75	83,49	80,67	78,39	83,41	84,30
6	Н6 Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60%)	94,73	93,54	93,63	93,14	93,94	94,05	94,46	92,81	91,04	90,41	90,13	90,37
7	Н7 Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25%)	20,76	21,97	22,28	22,50	22,38	22,00	22,24	22,24	22,43	22,61	22,41	22,31

№ з/п	Норматив	За станом на											
		01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
8	Н8 Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	164,46	169,57	168,56	177,94	180,17	176,39	178,68	168,31	165,25	169,95	171,46	174,69
9	Н9 Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5%)	0,57	0,70	0,69	0,56	0,53	0,56	0,45	0,47	0,46	0,36	0,36	0,37
10	Н10 Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30%)	2,51	2,74	2,80	2,74	2,73	2,69	2,99	2,49	2,64	2,54	2,49	2,24
11	Н11 Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15%)	0,06	0,07	0,07	0,06	0,09	0,09	0,10	0,10	0,12	0,10	0,10	0,09
12	Н12 Норматив загальної суми інвестування (не більше 60%)	3,24	3,31	3,33	3,24	3,09	3,08	3,11	3,06	3,13	3,27	3,32	3,35

Практичне заняття 8 КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

Теоретична частина

Комерційні банки – це багатопрофільні кредитні інститути, що здійснюють фінансові операції та послуги, пов'язані з обслуговуванням клієнтів у всіх секторах економіки.

Таблиця 8.1

Класифікації банків

Класифікаційні ознаки	Види
За формою власності	Державні Акціонерні Кооперативні Приватні Змішані
За організаційно-правовою формою	Приватні акціонерні товариства Публічні акціонерні товариства
За територіальною ознакою	Міжнародні Загальнонаціональні Регіональні Міжрегіональні, що обслуговують декілька регіонів країни
За національною належністю	Національні Іноземні
За функціями та характером діяльності	Універсальні Спеціалізовані – інвестиційні, ощадні, банки розвитку, іпотечні, інноваційні
Залежно від розміру активів	Малі Середні Великі Найбільші

Банк набуває статусу спеціалізованого (спеціалізованого ощадного), якщо понад 50% його активів (чи пасивів) є активами (чи пасивами) одного типу.

Таблиця 8.2

Види міжбанківських об'єднань

Банківська корпорація	Банківська холдингова група	Фінансова холдингова група
Юридична особа (банк), засновниками та акціонерами якої можуть бути	Банківське об'єднання, до складу якого входять виключно банки. Материнському	Має складатися переважно або виключно з установ, що надають фінансові

Банківська корпорація	Банківська холдингова група	Фінансова холдингова група
виключно банки. Банківська корпорація створюється з метою концентрації капіталів банків – учасників корпорації, підвищення їхньої загальної ліквідності та платоспроможності, а також забезпечення координації та нагляду за їхньою діяльністю	банку банківської холдингової групи має належати не менше ніж 50% акціонерного (пайового) капіталу або голосів кожного з інших учасників групи, які є його дочірніми банками	послуги, причому серед них має бути щонайменше один банк, і материнська компанія має бути фінансовою установою. Материнській компанії має належати більше ніж 50% акціонерного (пайового) капіталу кожного з учасників фінансової холдингової групи

З метою захисту та представлення інтересів своїх членів, розвитку міжрегіональних та міжнародних зв'язків, забезпечення наукового та інформаційного обміну і професійних інтересів, розробки рекомендацій щодо банківської діяльності банки мають право створювати **неприбуткові спілки (асоціації)**.

Банківські спілки (асоціації) не мають права займатися банківською чи підприємницькою діяльністю і не можуть бути створені з метою отримання прибутку.

Асоціація (спілка) банків є договірним об'єднанням банків і не має права втручатися в діяльність банків – членів асоціації (спілки).

Таблиця 8.3

Типи міжбанківських об'єднань

Асоціативного комерційного типу		Корпоративного типу	
Консорціуми	Картелі	Концерни	Трести
Тимчасове об'єднання на договірній основі кількох банків для спільного проведення кредитних чи гарантійних операцій. Головна мета: збільшення обсягів операцій концентрацією	Об'єднання великих банків, в основі якого лежить угода про розподіл сфер діяльності (узгодження і проведення єдиної політики при встановленні відсоткових ставок та	Монопольне об'єднання акціонерних банків, де великий банк (головне АТ) володіє контрольним пакетом акцій юридично самостійних банків (дочірніх АТ), тим самим	Монопольне об'єднання банків, яке утворюється об'єднанням власності банків, що входять до його складу. Останні втрачають юридичну, комерційну самостійність і підпорядковуються єдиному органу

Асоціативного комерційного типу		Корпоративного типу	
Консорціуми	Картелі	Концерни	Трести
ресурсів, розподіл ризиків, що дає можливість обмежити втрати для кожного учасника консорціуму в разі неплатежів позичальників	виплати дивідендів, умов кредитування)	фактично встановлює фінансовий контроль за їхньою діяльністю	управління. Ґрунтується на пайовій формі власності

Функції банків:

- мобілізація тимчасово вільних грошових коштів і перетворення їх в капітал;
- кредитування підприємств, держави та населення;
- випуск кредитних засобів обігу (кредитних грошей);
- здійснення розрахунків та платежів в господарстві;
- емісійно-засновницька діяльність;
- консультування, надання економічної та фінансової інформації.

Банківські операції — це операції, спрямовані на вирішення завдань банків (завдань, що відображають банківську діяльність і, як правило, пов'язані з рухом особливого товару — грошей): залучення грошових коштів та вкладення їх: у позики, цінні папери і послуги, фінансування та кредитування капітальних вкладень.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» на підставі банківської ліцензії банки мають право здійснювати такі **види банківських операцій**:

- приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб;
- відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них;
- розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;
- операції з валютними цінностями;
- емісія власних цінних паперів;
- організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів;

- здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг);
- надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;
- придбання або відчуження права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);
- послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей та документів;
- випуск, купівля, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів;
- випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток;
- надання консультаційних та інформаційних послуг.

Таблиця 8.4

Класифікація банківських операцій

<i>Банківські операції</i>		
<i>Пасивні</i>	<i>Активні</i>	<i>Комісійно-посередницькі послуги</i>
Операції, за допомогою яких утворюються банківські ресурси	Операції, які проводяться щодо розміщення коштів з метою отримання прибутку	Дії банків, спрямовані на задоволення потреб клієнтів
Формування ресурсів за рахунок власних коштів: — утворення акціонерного капіталу; — формування резервного капіталу; — нерозподілений прибуток	Кредитні операції: — торговельно-промислова позика; — позика під заставу нерухомості; — позика органам влади; — позика приватним особам; — позика під ЦП	Розрахункові операції: — інкасові; — акредитивні; — переказні; — акцептні
		Касові операції
Формування ресурсів за рахунок залучених коштів: — утворення депозитів (вкладів); — ведення поточних рахунків; — контокорентні рахунки; — кореспондентські рахунки	Фондові операції: — емісія власних ЦП; — операції РЕПО; — операції з надання кредиту під заставу ЦП; — операції на ринку ЦП від свого імені	Факторингові
		Гарантійні й поручительство
		Трастові (довірчі)
		Операції з валютними цінностями

<i>Банківські операції</i>		
<i>Пасивні</i>	<i>Активні</i>	<i>Комісійно-посередницькі послуги</i>
Формування капіталу за рахунок емітованих коштів: – облігаційні займи; – банківські векселі	Інвестиційні операції	Консультаційні та інформаційні послуги
	Лізингові операції	Організація купівлі-продажу ЦП за дорученням клієнтів

Спроможність банку генерувати власний капітал для забезпечення зростання та подолання економічних труднощів визначається показниками прибутковості активів (ROA) та прибутковості капіталу (ROE), які розраховують за формулами:

$$ROA = \frac{NP}{A} \cdot 100, \quad (8.1)$$

де NP – чистий прибуток банку (після оподаткування);
 A – середня вартість активів.

$$ROE = \frac{NP}{K} \cdot 100, \quad (8.2)$$

де NP – чистий прибуток банку (після оподаткування);
 K – власний капітал банку.

Якщо ROE набагато перевищує ROA, це свідчить про незначний розмір власного капіталу в загальному обсязі капіталу.

Балансування між прибутковістю та ризиком, тобто пошук оптимального їх співвідношення, є одним із важливих і складних завдань стабілізації та ефективної діяльності банку.

Питання для обговорення

1. Класифікація комерційних банків.
2. Пасивні банківські операції.
3. Активні операції комерційних банків.
4. Суть комісійно-посередницьких банківських операцій.
5. Основні показники аналізу діяльності банків.

Практичні завдання

Завдання 8.1

Заповнити пропущені місця.

1. _____ – розміщені і використані кошти банку, згруповані за їх економічним значенням у процесі відтворення.

2. _____ – здатність банку швидко і без втрат перетворити свої активи на готівку.

3. _____ – сукупність коштів, які перебувають у розпорядженні банку і використовуються ним для здійснення кредитних та інших активних операцій.

4. _____ – загроза втрат, що зумовлена специфікою банківської діяльності. Поділяються на кредитні, процентні, валютні ризики, ризики від операцій з цінними паперами, ризики зловживань тощо.

5. _____ – кошти у готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їхніх іменних рахунках у банку на договірних засадах на певний строк зберігання або без зазначення такого строку (до запитання) і підлягають виплаті вкладникові відповідно до законодавства України та умов договору.

6. _____ – операції трастових підрозділів комерційних банків з управління коштами чи майном і виконання інших послуг в інтересах, за дорученням та за рахунок їх клієнтів.

7. _____ – залишкова вартість активів банку після вираховування всіх його зобов'язань.

8. _____ – банк, основною метою діяльності якого є збільшення ринкової вартості статутного капіталу та отримання прибутку для свого подальшого розвитку й для своїх акціонерів чи пайовиків через залучення депозитів та надання кредитів і різних послуг своїм клієнтам.

9. _____ – система заходів з управління кредитним процесом у комерційному банку, який охоплює основні етапи грошово-кредитних відносин на мікрорівні щодо залучення кредитних ресурсів та вибору орієнтовних напрямів їх розміщення відповідно до цілей, які ставить перед собою банк.

10. _____ – ресурси банку – власні і залучені (у тому числі запозичені), зменшені на вкладення у його основні засоби, нематеріальні активи, асоційовані чи дочірні компанії.

11. _____ – сукупність усіх позичок, наданих банком на певний момент.

12. _____ – ризик несплати позичальником кредитором основного боргу і відсотків за користування кредитом.

13. _____ – сукупність усіх наданих банком позичок та придбаних ним цінних паперів.

14. _____ – наявність у юридичної чи фізичної особи умов для отримання кредиту та здатність його повернути.

15. _____ – доход банку, який він одержує в результаті різниці між курсами продажу і купівлі іноземної валюти, цінних паперів, процентними ставками за виданими й отриманими кредитами.

16. _____ – одна з двох частин бухгалтерського балансу (правий бік), в якій на певну дату в грошовому вираженні відображені джерела утворення коштів банку.

17. _____ – юридична чи фізична особа, яка отримує кошти в тимчасове користування з умовою повернення, платності, строковості і, як правило, зі сплатою відсотків.

18. _____ – активно-пасивна операція банку, за якою він викупує у клієнта право на стягнення його дебіторської заборгованості за винагороду, встановлену укладеною між ними угодою.

Завдання 8.2

Розподілити види комерційних банків між класифікаційними ознаками. Для цього поставити біля літери відповідні цифри. Одній літері відповідає кілька цифр.

Класифікаційні ознаки	Види комерційних банків
А. За формою власності	1. Державні
	2. Приватні акціонерні товариства
	3. Малі
Б. За організаційно-правовою формою	4. Безфілійні
	5. Приватні
	6. Універсальні
В. За розміром капіталу	7. Регіональні
	8. Національні
	9. Кооперативні
Г. За філійною мережею	10. Національні
	11. Найбільші
	12. Міжрегіональні
Д. За діапазоном здійснюваних операцій	13. Малофілійні
	14. Публічні акціонерні товариства
	15. Іноземні
Е. За територіальністю	16. Загальнонаціональні
	17. Великі
	18. Спеціалізовані
Є. За приналежністю до країни	19. Спільні
	20. Колективні
	21. Багатофілійні
	22. Середні

Завдання 8.3

Для кожного виду комерційних банків знайти відповідну характеристику. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Вид комерційних банків	Характеристика
1. Державний	А. Банк, що спеціалізується на здійсненні портфельних і реальних інвестицій на комісійній основі чи за власний кошт за допомогою проведення операцій з цінними паперами (випуск, розміщення, придбання) та довгострокового кредитування інвестиційних проєктів, засновницької діяльності
2. Інвестиційний	Б. Спеціалізований банк, основними операціями якого є фінансування або кредитування інноваційної діяльності за повним інноваційним циклом «наука – техніка – виробництво» чи окремими його етапами, або стадіями, з метою прискорення темпів науково-технічного прогресу
3. Інноваційний	В. Банк, що перебуває у спільній власності своїх членів, може здійснювати розрахунково-касове обслуговування, надавати позички, приймати депозити та забезпечувати своїх клієнтів іншими послугами в межах отриманої ліцензії
4. Іпотечний	Г. Банк, 100% статутного фонду якого належать державі
5. Кооперативний	Д. Спеціалізований комерційний банк, що надає іпотечні кредити, продає їх іншим інвесторам, обслуговує платежі з погашення іпотечних кредитів

Завдання 8.4

Розподілити складові ресурсів комерційного банку між відповідними видами. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру. Одній цифрі відповідає кілька літер.

Види ресурсів комерційного банку	Складові ресурсів комерційного банку
1. Власні ресурси комерційного банку	А. Статутний фонд
	Б. Депозити до запитання
	В. Випуск облігацій
	Г. Банківський вексель
2. Залучені ресурси комерційного банку	Д. Резервний фонд
	Е. Кредити ЦБ
	Є. Строкові депозити
	Ж. Нерозподілений прибуток минулих років
	З. Міжбанківські кредити

Види ресурсів комерційного банку	Складові ресурсів комерційного банку
3. Запозичені ресурси комерційного банку	И. Депозитні сертифікати
	І. Резерви на страхування банківських ризиків
	К. Ощадні сертифікати
	Л. Спеціальні фонди, що утворюються за рахунок прибутку

Завдання 8.5

Для кожного показника прибутковості та фінансової стійкості комерційного банку знайти відповідну характеристику. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Показник діяльності комерційного банку	Характеристика
1. Процентна маржа	А. Співвідношення чистого прибутку і активів банку
2. Платоспроможність	Б. Співвідношення суми коштів на кореспондентському рахунку та в касі до поточних зобов'язань
3. Прибутковість банківських активів	В. Співвідношення чистого прибутку і акціонерного капіталу
4. Показник достатності капіталу	Г. Показує, наскільки успішно банк виконує роль посередника грошового ринку
5. Показник миттєвої ліквідності	Д. Співвідношення сукупної заборгованості за позичками, міжбанківськими кредитами і врахованими векселями позичальника та 100% суми позабалансових зобов'язань, виданих для позичальника на капітал банку
6. Прибутковість акціонерного капіталу	Е. Співвідношення сум ліквідних активів та зобов'язань банку шляхом врахування вимог і зобов'язань з кінцевим строком погашення до 30 днів
7. Показник поточної ліквідності	Є. Співвідношення між капіталом і активами банку, підсумованих з урахуванням їх ризиків
8. Максимальний розмір ризику на одного позичальника	Ж. Співвідношення капіталу і загальних активів банку, зменшених на суму створених банківських резервів

Завдання 8.6

Для кожного виду заборгованості за позичками, наданими комерційними банками своїм клієнтам залежно від групи ризику неповернення, знайти відповідну характеристику. Для цього поставити біля цифри відповідну літеру.

Види заборгованості за позичками залежно від ризику неповернення	Характеристика
1. Стандартні кредити	А. Незабезпечені кредити з простроченням терміну погашення від 30 до 60 днів та недостатньо забезпечені кредити з простроченням терміну погашення від 60 до 180 днів, а також забезпечені кредити з простроченням терміну погашення понад 180 днів
2. Нестандартні кредити	Б. Незабезпечені кредити з простроченням терміну погашення від 60 до 180 днів та недостатньо забезпечені кредити з простроченням терміну погашення понад 180 днів
3. Сумнівні кредити	В. Кредити, пролонговані більше 2 разів, або із загальним терміном пролонгації, який перевищує 60 днів, забезпечені кредити з простроченням терміну погашення до 60 днів та недостатньо забезпечені кредити з простроченням терміну погашення до 30 днів
4. Незабезпечені кредити	Г. Кредити (незалежно від виду забезпечення), строки погашення яких не настали, і своєчасно та в повному обсязі погашається основний борг, а також пролонговані у встановленому порядку (але не більше двох разів) кредити із загальним терміном пролонгації не більше шести місяців
5. Безнадійні кредити	Д. Незабезпечені кредити з простроченням терміну погашення до 30 днів та недостатньо забезпечені з простроченням терміну погашення від 30 до 60 днів, а також кредити з простроченням терміну погашення від 60 до 180 днів

Завдання 8.7

Знайти правильні відповіді.

1. Яка частка статутного фонду законодавчо дозволена юридичним та фізичним особам під час створення комерційного банку?

- а) не більше 50%;
- б) не більше 35%;
- в) не більше 33%.

2. У своїй діяльності комерційні банки мають керуватися:

- а) саморегуляцією на основі ринкових механізмів;
- б) принципами комерційного розрахунку та надійності;
- в) вимогами банківського регулювання та нагляду;
- г) правильні відповіді а) і в);
- д) правильні відповіді а), б), в).

3. Відношення регулятивного капіталу банку до сумарних активів, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику, яке характеризує достатність капіталу банку для проведення активних операцій з урахуванням ризиків:

- а) норматив капіталу;
- б) норматив адекватності капіталу;
- в) норматив кредитного ризику;
- г) норматив ліквідності.

4. Відношення суми коштів на кореспондентському рахунку та в касі банку до поточних зобов'язань — це:

- а) норматив загальної ліквідності;
- б) норматив платоспроможності;
- в) норматив миттєвої ліквідності;
- г) норматив достатності капіталу.

5. Пасивні операції банку — це:

- а) операції, пов'язані з розміщенням вільних грошових ресурсів з метою отримання доходу;
- б) операції із залучення вільних грошових ресурсів у підприємств і населення;
- в) операції, пов'язані з переходом прав управління цінностями;
- г) усі відповіді правильні.

6. Активні операції банку — це:

- а) відрахування з прибутку для поповнення статутного фонду банку;
- б) отримання міжбанківських кредитів;
- в) операції РЕПО;
- г) операції, пов'язані з розміщенням вільних грошових ресурсів з метою отримання доходу.

7. Сукупність коштів, які перебувають у розпорядженні банку і використовуються ним для здійснення кредитних та інших активних операцій — це:

- а) банківські ресурси;
- б) банківські активи;
- в) капітал банку;
- г) депозитний портфель.

8. Залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань — це:

- а) банківські ресурси;

- б) банківські пасиви;
- в) капітал банку;
- г) кредитний портфель.

9. Банк набуває статусу спеціалізованого, якщо його активи представлені активами одного типу у розмірі:

- а) 25–50%;
- б) менше 50%;
- в) більше 50%;
- г) 100%.

10. Хто здійснює державну реєстрацію комерційних банків?

- а) Міністерство фінансів України;
- б) Національний банк України;
- в) Кабінет Міністрів України;
- г) правильні відповіді а) і б).

11. Найменш сталими ресурсами комерційного банку є:

- а) строкові депозити;
- б) депозити до запитання;
- в) строкові депозити з повідомленням про вилучення;
- г) короткострокові кредити.

12. Активно-пасивний рахунок, що допускає тимчасове дебетове сальдо, тобто перевитрату клієнтом власних коштів за рахунок банку – це:

- а) поточний рахунок з овердрафтом;
- б) депозитний рахунок;
- в) контокорентний рахунок;
- г) кредитний рахунок.

Завдання 8.8

Вихідні дані

Регулятивний капітал комерційного банку становить 7100 тис. грн, у тому числі основний капітал – 4900 тис. грн, активи банку та відповідні коефіцієнти ризику наведено в табл. 8.5. Чи дотримується банк нормативних вимог НБУ щодо адекватності капіталу (нормативи Н2 та Н3)? Як вплине розширення діяльності банку за рахунок збільшення обсягів операцій кредитування суб'єктів господарської діяльності на 10% на рівень адекватності капіталу?

Таблиця 8.5

Активи банку

№ з/п	Назва активу	Сума, тис. грн	Коефіцієнт ризику, %	Активи, зважені за ризиком, тис. грн
1	Грошові кошти	80	0	0
2	Банківські метали	17	0	0
3	Кошти на коррахунку в НБУ	260	0	0
4	Боргові цінні папери центральних органів виконавчої влади, що рефінансуються НБУ	20 200	0	0
5	Кошти, розміщені в банках з рейтингом «інвестиційний клас»	30	20	6
6	Кошти до запитання в банках, що не належать до інвестиційного класу	3600	50	1800
7	Кредити, надані центральним органам державного управління	4200	10	420
8	Кредити суб'єктам господарювання	45 200	100	45 200
9	Кредити фізичним особам	11 300	100	11 300
10	Основні засоби та нематеріальні активи	5900	100	5900
11	Зобов'язання за гарантіями (акцепти, авалі)	4400	100	4400
12	Зобов'язання з кредитування	2900	50	1450
	Усього	98087	—	70476

Порядок розв'язання

Розрахунок активів банку, зважених за ступенем кредитного ризику, наведено у табл. 8.5 стовпці 5.

Розрахуємо норматив адекватності регулятивного капіталу / платоспроможності Н2 за формулою:

Н2 = регулятивний капітал банку / сумарні активи і позабалансові інструменти, зважені за ступенем кредитного ризику

$$Н2 = (7100 / 70476) \cdot 100 = 10,074\%.$$

Розрахуємо норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів за формулою Н3:

Н3 = регулятивний капітал банку / сукупні активи банку, зменшені на суму створених резервів

$$Н3 = (4900 / 98087) \cdot 100 = 4,996\%.$$

Отже, банк частково дотримується встановлених НБУ нормативів достатності капіталу, оскільки Н2 дорівнює 10,074%

(нормативне значення не менше 10%), а Н3 становить 4,996% (нормативне значення не менше 9%).

Якщо банк планує розширити кредитування суб'єктів господарської діяльності на 10%, то обсяг кредитів збільшиться на суму 4520 тис. грн ($45200 \cdot 0,1 = 4520$).

На таку суму величину зросте загальна сума активів, зважених за ризиком, оскільки ці кредити мають коефіцієнт ризику 100%.

Отже, нормативи банку за таких умов становитимуть:

$$H21 = (7100 / 74996) \cdot 100 = 9,467\%;$$

$$H31 = (4900 / 102607) \cdot 100 = 4,776\%.$$

Розв'язок: розраховане значення Н2 та Н3 нижче за нормативне, і тому перед менеджментом банку постає завдання нарощування капіталу до обсягу, який дозволить виконати обов'язкові вимоги органів регулювання; менеджмент банку має проаналізувати всі можливі джерела поповнення капіталу і обрати найдешевші та найбезпечніші, використовуючи відповідні методи управління капіталом банку.

Завдання 8.9

Вихідні дані

Розрахувати ризик кредитного портфеля банку (*РКП*), якщо розрахункове значення резерву під нестандартну заборгованість (*Рез*) – сума коштів, які з високою ймовірністю банк недоотримає – дорівнює 25 млн грн, обсяг кредитного портфеля банку (*КП*) 150 млн грн.

Порядок розв'язання

Ризик кредитного портфеля банку розраховуємо за такою формулою:

$$PKP = Rez \cdot 100 / KP, \quad (8.3)$$

$$PKP = 25 \cdot 100 / 150 = 16,67\%.$$

Розв'язок: ризик кредитного портфеля становить 16,67%.

Завдання 8.10

Вихідні дані

Розрахувати ціну обробки платіжних документів (*ЦОПД*), якщо витрати на проведення операцій (*В*) складають 15 000 грн, інші доходи (*ІД*) дорівнюють 10 000 грн, прибуток (*П*) заплановано у розмірі 5 000 грн, документів (*КД*) оброблено 40 000 шт.

Порядок розв'язання

Ціну обробки платіжних документів розраховуємо за формулою:

$$\text{ЦОПД} = (B - \text{Д} + \text{П}) / \text{КД}. \quad (8.4)$$

$$\text{ЦОПД} = (15000 - 10000 + 5000) / 40000 = 10000 / 40000 = 0,25 \text{ (грн)}.$$

Розв'язок: ціна обробки платіжних документів складає 0,25 грн.

Завдання 8.11

Вихідні дані

Регулятивний капітал банку складає 130 млн грн. Фірма «Меганом» має заборгованість за довгостроковим кредитом 10, за овердрафтом – 5 млн грн, також стосовно цієї фірми банк надав гарантію за кредитом в іншому банку на суму 15 млн грн. Чи виконує банк норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)?

Порядок розв'язання

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) визначається за формулою:

$N7 =$ сума всіх вимог банку та всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента / регулятивний капітал банку.

Нормативне значення Н7 не більше 25%.

$$N7 = (10 + 5 + 15) / 130 = 23,08\%.$$

$23,08\% < 25\%$, отже, банк виконує норматив Н7.

Розв'язок: Н7 дорівнює 23,08%, банк виконує норматив.

Завдання 8.12

Вихідні дані

Регулятивний капітал банку складає 250 млн грн. Інформацію про позичальників банку наведено у табл. 8.6. Чи виконує банк норматив великих кредитних ризиків Н8?

Таблиця 8.6

Позичальники банку та суми їх кредитів

№ з/п	Позичальник	Сума кредиту, млн грн
1	ТОВ «Карадаг»	20
2	ПАТ «Хоба-Тепе»	25
3	ПрАТ «Алчак»	30
4	ТОВ «Узун-Сирт»	15
5	ПрАТ «Кіік-Атлама»	10

№ з/п	Позичальник	Сума кредиту, млн грн
6	ПАТ «Кизилташ»	135
7	ТОВ «Ак-Кая»	100
8	ТОВ «Отузка»	25

Порядок розв'язання

Норматив великих кредитних ризиків Н8 розраховуємо за формулою:

$N8 = \text{сума всіх великих кредитів, наданих банком} / \text{регулятивний капітал банку.}$

Нормативне значення Н8 – не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу банку.

Отже, в нашому випадку Н8 має бути не більше $250 \cdot 8 = 2000$ млн грн.

Кредитний ризик, що прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів, вважається великим, якщо сума всіх вимог банку до цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів і всіх позабалансових зобов'язань, наданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, становить 10% і більше регулятивного капіталу банку.

Отже, в нашому випадку великі кредитні ризики мають бути більшими або дорівнювати $250 \cdot 0,10 = 25$ млн грн, а це ризики позичальників № 2, 3, 6, 7 та 8 (табл. 8.6).

$N8 = (25 + 30 + 135 + 100 + 25) / 250 = 315 / 250 = 1,26.$

Розв'язок: Н8 перевищує регулятивний капітал банку в 1,26 раз, банк дотримується нормативу.

Завдання 8.13

Вихідні дані

Яку суму грошей необхідно покласти на 6-місячний депозит, щоб отримати наприкінці терміну розміщення 1000 грн, при ставці 20% річних та за умовою, що відсоток на відсоток не нараховується?

Порядок розв'язання

Для знаходження поточної вартості вкладу за простою відсотковою ставкою використовуємо формулу:

$$P = S / (1 + i \cdot n). \quad (8.5)$$

Оскільки ж відсоткова ставка річна, а термін дії депозитної угоди – 6 місяців, то в нашому випадку n дорівнює – 6/12 або S , і після підстановки даних формула набуває такого вигляду:

$$P = 1000 / (1 + 0,2 \cdot 0,5) = 909 \text{ (грн)}.$$

Розв'язок: на депозит необхідно покласти 909 грн.

Завдання 8.14

Вихідні дані

Визначити і проаналізувати показник миттєвої ліквідності банку, враховуючи такі дані (млн грн):

- поручительства банку на термін до 1 місяця – 80;
- зобов'язання банку до запитання – 260;
- кредиторська заборгованість перед клієнтами – 40;
- зобов'язання терміном до 1 місяця – 50;
- залишки на рахунках банку в НБУ – 170;
- гроші в касі банку – 60;
- кредити з терміном погашення до 1 місяця – 220.

Порядок розв'язання

Коефіцієнт миттєвої ліквідності банку визначається як відношення короткострокових зобов'язань банку до короткострокових активів:

$$K_{мл} = \frac{O}{A}. \quad (8.6)$$

До короткострокових зобов'язань належать: зобов'язання банку до запитання, зобов'язання терміном до 1 місяця, кредиторська заборгованість перед клієнтами, гарантії та поручительства банку на термін до 1 місяця;

Активи банку, що слід враховувати при аналізі миттєвої ліквідності: гроші в касі банку, у тому числі в іноземній валюті; залишки на рахунках банку в НБУ; кредити з терміном погашення до 1 місяця і кошти, вкладені в цінні папери.

Коефіцієнт миттєвої ліквідності банку становить:

$$K_{мл} = \frac{260 + 50 + 40 + 80}{60 + 170 + 220} = \frac{430}{450} = 0,96.$$

Коефіцієнт миттєвої ліквідності банку зі значенням 0,96 означає, що сума зобов'язань банку, які взяті комерційним банком до запитання або на дуже короткий термін (до 1 місяця), не перевищують активи банку, що можуть миттєво або в термін до 1 місяця бути перетворені на готівку.

Розв'язок: коефіцієнт миттєвої ліквідності банку дорівнює 0,96.

Контрольні питання

1. Загальна характеристика комерційних банків.
2. Як класифікуються комерційні банки?
3. Операції комерційних банків та їхня характеристика.
4. Небанківські фінансово-кредитні установи, їхнє призначення та види.
5. Механізм забезпечення стабільності банківської системи.

Завдання для самостійного розв'язання

Завдання 8.15

Регулятивний капітал комерційного банку становить 9100 тис. грн, у т. ч. основний капітал – 6900 тис. грн, активи банку наведено в табл. 8.7.

Чи дотримується банк нормативних вимог НБУ щодо адекватності капіталу (нормативи Н2 та Н3)? Як вплине розширення діяльності банку за рахунок збільшення обсягів операцій кредитування суб'єктів господарської діяльності на 11% на рівень достатності капіталу за інших рівних умов?

Таблиця 8.7

Активи банку та коефіцієнти ризику

№ з/п	Назва активу	Сума, тис. грн	Коефіцієнт ризику, %	Активи, зважені за ризиком, тис. грн
1	Грошові кошти	90	0	?
2	Банківські метали	17	0	?
3	Кошти на коррахунку в НБУ	260	0	?
4	Боргові цінні папери центральних органів виконавчої влади, що рефінансуються НБУ	25 200	0	?
5	Кошти, розміщені в банках з рейтингом інвестиційний клас	30	20	?
6	Кошти до запитання в банках, що не належать до інвестиційного класу	3600	50	?
7	Кредити, надані центральним органам державного управління	6200	10	?
8	Кредити суб'єктам господарювання	45 200	100	?
9	Кредити фізичним особам	11 300	100	?

№ з/п	Назва активу	Сума, тис. грн	Коефіцієнт ризику, %	Активи, зважені за ризиком, тис. грн
10	Необоротні активи	5900	100	?
11	Зобов'язання за гарантіями (акцепти, авалі)	4400	100	?
12	Зобов'язання з кредитування	2900	50	?
Усього		?	—	?

Завдання 8.16

Розрахувати ризик кредитного портфеля банку, якщо розрахункове значення резерву під нестандартну заборгованість (сума коштів, які з високою ймовірністю банк недоотримає) дорівнює 35, обсяг кредитного портфеля банку – 200 млн грн.

Завдання 8.17

Розрахувати ціну обробки платіжних документів, якщо витрати на проведення операцій складають 20 000 грн, інші доходи дорівнюють 15 000, прибуток заплановано у розмірі 10 000 грн, документів оброблено 45 000 шт.

Завдання 8.18

Регулятивний капітал банку складає 150 млн грн. Фірма «Кафа» має заборгованість за довгостроковим кредитом 25, за овердрафтом – 10 млн грн, також стосовно цієї фірми банк надав гарантію за кредитом в іншому банку на суму 45 млн грн. Чи виконує банк норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)?

Завдання 8.19

Регулятивний капітал банку складає 210 млн грн. Інформацію про позичальників банку наведено в табл. 8.8. Чи виконує банк норматив великих кредитних ризиків Н8?

Таблиця 8.8

Інформація про позичальників банку

№ з/п	Позичальник	Сума кредиту, млн грн
1	ТОВ «Карагач»	215
2	ПАТ «Гяур-Бах»	55
3	ПрАТ «Караул-Оба»	80
4	ТОВ «Волошин»	18

5	ПрАТ «Кіік-Атлама»	19
6	ПАТ «Демерджи»	145
7	ТОВ «Хоба-Тепе»	105
8	ТОВ «Учан-Су»	30

Завдання 8.20

Яку суму грошей необхідно покласти на 6-місячний депозит, щоб отримати наприкінці терміну розміщення 2000 грн при ставці 14% річних простих?

Завдання 8.21

Визначити і проаналізувати показник миттєвої ліквідності банку, враховуючи такі дані (млн грн):

- поручительства банку на термін до 1 місяця – 100;
- зобов'язання банку до запитання – 290;
- кредиторська заборгованість перед клієнтами – 70;
- залишки на рахунках банку в НБУ – 200;
- гроші в касі банку – 30;
- зобов'язання терміном до 1 місяця – 80;
- кредити з терміном погашення до 1 місяця – 250.

Завдання 8.22

Банк нараховує за кредит 4,5 млн грн, 25% річних. За другий рік банк встановлює додаткову маржу 2, а за кожен наступний – 3%. Термін угоди 4 роки. Визначити загальну суму погашення кредиту і доход банку.

Завдання 8.23

Через 180 днів після підписання угоди боржник сплатив 380 тис. грн, кредит виданий під 22% річних. Яка початкова сума боргу за умови, що часова база дорівнює 365 днів?

Завдання 8.24

Позичка у розмірі 250 тис. грн видана на період з 20.02 по 5.10 під 9% річних, рік високосний. Часова база – 360 днів. Визначити розмір платежу, який необхідно погасити, при нарахуванні звичайних процентів з точним числом днів позички.

Практичне заняття 9

МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-КРЕДИТНІ УСТАНОВИ ТА ФОРМИ ЇХ СПІВРОБІТНИЦТВА З УКРАЇНОЮ

Теоретична частина

Міжнародні фінансові інститути – фінансові інститути, що можуть мати взаємовідносини як з урядами, так і з суб'єктами господарювання окремих країн.

Міжнародні та регіональні валютно-кредитні організації – це установи, які створені на базі багатосторонніх угод між державами. Найважливішу роль серед них у сучасний період відіграють Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР).

Міжнародний валютний фонд було створено з метою регулювання валютних відносин між країнами-членами. МВФ повинен відігравати подвійну роль: з одного боку, стежити за виконанням своїми членами визначених правил поведінки в галузі валютно-фінансових відносин, а з іншого – надавати ресурси для фінансування дефіцитів платіжних балансів тим країнам, які цього потребують. При наданні кредитів МВФ ставить перед країнами-боржниками деякі політичні та економічні умови, які втілюються у програмах перебудови економіки. Цей порядок називається принципом обумовленості.

Основні завдання МВФ:

– Сприяння міжнародному валютному співробітництву та стабілізації валют.

– Створення багатосторонньої системи платежів і розрахунків.

– Підтримання рівноваги платіжних балансів – членів Фонду.

– Вжиття системи заходів, спрямованих на регулювання валютних курсів.

– Підвищення ступеня конвертованості валют.

– Надання короткострокових кредитів країнам – членам Фонду для покриття тимчасових дефіцитів їхніх платіжних балансів, на ліквідацію валютних обмежень, організацію консультативної допомоги з фінансових і валютних питань.

Світовий банк являє собою групу споріднених організацій, тому досить часто говорять про групу Світового банку. До неї входять: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (саме

його інколи називають скорочено Світовим банком), Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Багатостороння агенція гарантування інвестицій, а також Міжнародний центр урегулювання інвестиційних конфліктів.

Кредити Світового банку є достатньо привабливим джерелом зовнішнього фінансування. За класифікацією Світового банку, Україна належить до третьої категорії країн (середній рівень доходів). Для таких країн строк погашення кредитів становить 17 років з пільговим періодом 5 років, протягом яких сплачуються лише відсотки.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є регіональним міжнародним банком, що розпочав свою діяльність у 1991 р. Банк було створено зі спеціальною метою – сприяти переходу до відкритої економіки, орієнтованої на ринок, та розвитку приватної підприємницької діяльності у країнах Центральної і Східної Європи та країнах – колишніх республіках СРСР.

Головною особливістю ЄБРР, що відрізняє його від інших банків розвитку, є підтримка ним саме приватної підприємницької ініціативи. У цьому положенні виявляється сутність діяльності ЄБРР, яка проголошує, що не менше 60% загального обсягу фінансування Банку має спрямовуватися до приватного сектора.

Функціями ЄБРР, що визначають пріоритети його діяльності, є:

- сприяння переходу до ринкової економіки та оцінка впливу своїх проєктів на процес переходу країн на ринкові умови господарювання;
- підтримка приватної підприємницької ініціативи;
- заохочення спільного фінансування проєктів та залучення прямих іноземних інвестицій у приватний та державний сектори;
- мобілізація внутрішнього та зовнішнього капіталу;
- допомога в діяльності інших інституцій.

Питання для обговорення

1. Дайте визначення Міжнародному валютному фонду.
2. В чому полягає сутність діяльності МВФ з Україною?
3. Які функції Світового банку Ви знаєте?
4. Перспективи України щодо співробітництва з Міжнародним інвестиційним банком.

Практичні завдання

Завдання 9.1

Знайти правильні відповіді.

1. Як називаються інституції, які створені на основі міждержавних угод з метою регулювання валютно-кредитних та фінансових відносин?

- а) міжнародні валютно-кредитні установи;
- б) регіональні валютно-кредитні установи;
- в) Світовий банк;
- г) Європейська система центральних банків.

2. Як називаються інституції, створені з метою сприяння розвитку економічного співробітництва та інтеграції країн, що розвиваються, певного регіону?

- а) міжнародні валютно-кредитні установи;
- б) регіональні валютно-кредитні установи;
- в) Світовий банк;
- г) Європейська система центральних банків.

3. Як називається регіональний міжнародний банк, створений у 1958 р. з метою довгострокового кредитування слабо розвинутих регіонів, здійснення спільних проектів країн-учасниць?

- а) Світовий банк;
- б) Європейський банк реконструкції та розвитку;
- в) Європейський інвестиційний банк;
- г) Банк міжнародних розрахунків.

4. Як називається перший міждержавний банк, який був створений у 1930 р. як міжнародний банк центральних банків?

- а) Світовий банк;
- б) Європейський банк реконструкції та розвитку;
- в) Європейський інвестиційний банк;
- г) Банк міжнародних розрахунків.

5. Як називається регіональний міжнародний банк, створений у 1990 р. з метою сприяння здійсненню реформ у країнах, які обрали ринковий шлях розвитку економіки?

- а) Світовий банк;
- б) Європейський банк реконструкції та розвитку;
- в) Європейський інвестиційний банк;
- г) Банк міжнародних розрахунків.

6. Серед фінансових інструментів ЄБРР до прямого фінансування відносять:

- а) кредити;
- б) інвестиції;
- в) співфінансування;
- г) кредитні ціни.

7. Міжнародна валютно-фінансова система – це:

- а) система, яка функціонує самостійно або обслуговує міжнародний рух товарів та факторів виробництва;
- б) міжнародний рух факторів виробництва і товарів та сукупність інструментів;
- в) закріплена в міжнародних угодах форма організації валютно-фінансових відносин, які функціонують самостійно або обслуговують міжнародний рух товарів та факторів виробництва;
- г) система будь-якої країни.

8. Основні завдання Європейської системи центральних банків:

- а) розробка та реалізація грошової політики;
- б) проведення політичних операцій;
- в) контроль за роботою банків;
- г) надання кредитів населенню.

9. Керівні органи Міжнародного валютного фонду:

- а) Рада управляючих, Директорат, Секретаріат;
- б) Міжнародна асоціація розвитку;
- в) тільки Директорат і Секретаріат;
- г) населення країни.

10. Міжнародна фінансова корпорація, створена у 1956 р., є складовою Світового банку і має таку особливість функціонування:

- а) фінансову і організаційну залежність від Світового банку;
- б) фінансову і організаційну незалежність;
- в) фінансову і організаційну залежність від МБРР;
- г) фінансову і організаційну залежність від ЄБРР.

Завдання 9.2

Визначити, яке положення правильне, а яке – помилкове.

1. Інтернаціоналізація міжнародних економічних відносин посилює нестабільність внутрішніх фінансових ринків.

2. Україна є членом Міжнародного валютного фонду, а також Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнарод-

ної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку і Багатостороннього агентства гарантій інвестицій.

3. Міжнародний банк видає кредити лише на короткостроковій основі і лише на фінансування конкретних інвестиційних програм.

4. Призначення БАГП полягає в тому, щоб стимулювати прямі інвестиції в економіку країн, що розвиваються.

5. МБРР видає кредити лише під ефективні капіталовкладення і під гарантії уряду.

6. Для допомоги найменш розвинутих країнам організовано Міжнародну асоціацію розвитку, яка видає безпроцентні короткострокові кредити під гарантії уряду.

7. Європейський банк реконструкції та розвитку не має права укладати міжнародні угоди економічного характеру.

8. Як комерційна установа Європейський банк реконструкції та розвитку надає кредити за ринковими ставками з урахуванням ризиків, базуючись на ставці ЛІБОР.

9. Міжнародний інвестиційний банк є потужною світовою валютно-кредитною установою, призначеною для надання середньострокових і довгострокових кредитів.

10. Азіатський банк розвитку є регіональною валютно-кредитною установою.

Завдання 9.3

Проаналізувати наведені в табл. 9.1 дані.

Таблиця 9.1

Рейтинг країн за 2011–2012 рр.*

Країна	Рік	Оподаткування			Міжнародна торгівля			
		Виплати (кількість)	Час (години)	Загальна податкова ставка (% прибутку)	Час на імпорт (дн.)	Вартість імпорту (US\$ за контейнер)	Час експорту (дн.)	Вартість експорту (US\$ за контейнер)
Азербайджан	2011	18	306	40,9	26	3 480	29	3 420
Азербайджан	2012	18	225	40	26	3 405	29	3 345
Білорусь	2011	82	798	80,5	30	2 115	15	1 772
Білорусь	2012	18	654	62,3	30	2 615	15	2 210
Болгарія	2011	15	616	28	18	1 586	22	1 526

Закінчення табл. 9.1

Країна	Рік	Оподаткування			Міжнародна торгівля			
		Виплати (кількість)	Час (години)	Загальна податкова ставка (% прибутку)	Час на імпорт (дн.)	Вартість імпорту (US\$ за контейнер)	Час експорту (дн.)	Вартість експорту (US\$ за контейнер)
Болгарія	2012	15	500	27,2	17	1 586	20	1 526
Грузія	2011	30	387	15,3	11	1 316	10	1 329
Грузія	2012	5	387	16,5	11	1 715	10	1 355
Кіпр	2011	29	149	22,3	5	955	7	815
Кіпр	2012	29	149	22	5	1 010	7	865
Литва	2011	11	175	45,1	10	980	10	870
Литва	2012	11	175	43,1	9	980	9	870
Російська Федерація	2011	8	320	46,5	23	2 545	24	2 460
Російська Федерація	2012	7	290	46,9	23	2 495	24	2 410
Румунія	2011	113	222	43,5	13	1 175	13	1 275
Румунія	2012	113	222	43,1	13	1 495	13	1 485
Туреччина	2011	11	226	43,3	14	1 063	13	990
Туреччина	2012	11	226	40	14	1 063	13	990
Україна	2011	135	657	55,5	33	1 880	30	1 560
Україна	2012	135	657	57,1	33	455	30	1 865

*За даними Світового банку.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Самостійна робота – це форма навчання, за якої необхідні знання, вміння та навички опановує сам студент за методичного керівництва викладача. Вона призначена для формування навичок самостійної праці в навчальній, науковій, професійній сферах, а також для самостійного розв’язання проблем, знаходження конструктивних рішень.

Самостійна робота студентів (СРС) забезпечується всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи окремої теми: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, навчально-лабораторним обладнанням, електронно-обчислювальною технікою тощо.

Студентам також рекомендується для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання.

Основними функціями самостійної роботи студентів є: пізнавальна, самостійна, прогностична, коригуюча виховна.

Самостійна робота студентів має забезпечити:

- системність знань та засобів навчання;
- володіння розумовими процесами;
- мобільність і критичність мислення;
- володіння засобами обробки інформації;
- здібність до творчої праці.

Форми самостійної роботи з навчальної дисципліни для студентів є різними та визначаються робочою навчальною програмою, залежно від мети, завдань та змісту навчальної дисципліни, специфікою спеціальності і, зокрема:

- опрацювання теоретичних засад прослуханого лекційного матеріалу;
- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання;
- виконання домашніх завдань;
- підготовка до семінарських, практичних занять;
- підготовка до контрольних модульних робіт та інших форм поточного контролю;
- систематика вивченого матеріалу курсу перед написанням модулів;
- виконання індивідуальних завдань (підготовка презентацій за заданою проблематикою; підготовка критичного есе на статті зарубіжних і вітчизняних авторів за певною тематикою; пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою

проблематикою курсу; аналітичний розгляд наукової публікації).

Метою СРС є засвоєння в повному обсязі навчальної програми та послідовне формування самостійності як риси характеру, що відіграє суттєву роль у формуванні сучасної моделі фахівця вищої кваліфікації.

Завдання для самостійного опрацювання передбачають контроль під час семінарських (практичних) занять, а також під час проведення модульних контрольних робіт. Максимальна кількість балів визначається технологічною картою дисципліни «Гроші та кредит» для оцінки роботи на семінарських та практичних заняттях з відповідних тем.

Кожен студент повинен підготувати самостійне індивідуальне завдання (СІЗ) у вигляді презентації з дисципліни «Гроші та кредит». У середньому по одній презентації буде готувати група з 4–5 студентів. Конкретне закріплення теми за студентами визначається в графіку, який затверджується викладачем на першому практичному занятті.

Кожну презентацію студенти представляють та захищають на практичному занятті.

Рекомендації щодо виконання презентації:

1. Обсяг – 10–12 слайдів;
2. Кожен слайд має бути пронумерованим;
3. Таблиці, рисунки, схеми мають бути пронумеровані та містити назви;
4. Слайд має містити коротку характеристику пунктів орієнтовної структури презентації;
5. Усі слайди повинні мати однаковий шаблон та бути легкими для сприйняття;
6. Кожен слайд має бути чітким та зрозумілим;
7. Розмір тексту – 18–20-й кегель;
8. Якісне зображення;
9. Обмеження розміщення тексту на слайді (виключно за необхідності). Бажано відображати зміст лекції у вигляді схем, рисунків, таблиць тощо.

Орієнтовний перелік тем СІЗ та структура роботи:

СІЗ № 1 «Характеристика стану ринку депозитів»:

1. Рівень конкуренції між банками.
2. Задоволення попиту клієнтів.
3. Порівняльна характеристика умов прийому депозитів 5 обраними банками.

СІЗ № 2 «Характеристика стану ринку кредитів»:

1. Рівень конкуренції між банками.
2. Задоволення попиту клієнтів.
3. Порівняльна характеристика умов надання кредитів 5 обраними банками.

СІЗ № 3 «Аналіз динаміки емісії готівкових грошей в Україні»:

1. Суть та функції емісії.
2. Динаміка емісії готівкових грошей в Україні за останні 3 роки.

СІЗ № 4 «Посередницькі операції банків та перспективи їх розвитку»:

1. Суть посередницьких операцій банків.
2. Види, коротка характеристика та перспективи розвитку посередницьких операцій банків.
3. Порівняльна характеристика посередницьких операцій 5 обраними банками.

Орієнтовна структура презентації теми:

1. Титульний слайд (тема лекції, лектор, розробник презентації, назва навчальної дисципліни, назва кафедри).
2. Перелік питань, що будуть розглядатись.
3. матеріали, що розкривають суть презентації.
4. Висновки (1 слайд).
5. Перелік літератури з нумерацією сторінок.
6. Останній слайд має містити приблизно такий текст: «Дякуємо за увагу», а також контакти, e-mail.

Орієнтовні джерела інформації:

Підручники та посібники з дисципліни «Гроші та кредит», кредитно-фінансові установи, аналітичні статті періодичних видань, сайти <http://minfin.com.ua>, <http://bank.gov.ua> та ін.

Критерії оцінювання СІЗ

СІЗ оцінюється за такими критеріями:

- ступінь відповідності назві та широта розкриття теми.
- ступінь відповідності оформлення роботи (обсяг, оформлення титульного листа, рисунків, таблиць, посилань, списку літератури тощо) і творчий підхід до подання матеріалу;
- своєчасність виконання та захисту роботи;
- рівень захисту СІЗ.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Природа грошей. Форми вартості.
2. Сутність грошей і кредиту. Функції грошей.
3. Види фінансових інструментів грошового ринку.
4. Види грошового обігу. Закон грошового обігу.
5. Сутність та призначення фінансового посередництва на грошовому ринку.
6. Грошова маса. Швидкість обігу грошей.
7. Поняття грошової системи.
8. Елементи грошової системи.
9. Види грошових знаків.
10. Визначення ринку грошей.
11. Металева та номіналістична теорії грошей.
12. Форми та методи стабілізації грошового обігу.
13. Кількісна теорія грошей. Сучасний монетаризм.
14. Безготівковий грошовий обіг: умови, принципи організації та види.
15. Фактори впливу на попит грошей. Фактори впливу на пропозицію грошей.
16. Сутність інфляції. Види інфляції.
17. Державне регулювання інфляції.
18. Форми і методи антиінфляційної політики.
19. Світова валютна система і її еволюція.
20. Баланси міжнародних розрахунків.
21. Міжнародні валютно-кредитні організації.
22. Котирування та конвертованість валют. Валютний курс.
23. Валютне регулювання: суть і необхідність. Механізми регулювання валютного курсу.
24. Регіональні міжнародні кредитно-фінансові інститути.
25. Класифікація видів інфляції. Причини інфляції.
26. Складові системи НБУ. Функції НБУ.
27. Бреттон-Вудська валютна система.
28. Ямайська валютна система.
29. Сутність, функції і види кредиту.
30. Небанківські фінансово-кредитні установи, їх відмінності від банків, економічне призначення, види, функції, роль.
31. Функції і операції центрального банку.
32. Активні операції комерційного банку.
33. Пасивні операції комерційного банку.

34. Інструменти грошово-кредитної системи.
35. Стійкість банківської системи та механізм її забезпечення.
36. Міжнародний валютний фонд (МВФ). Загальна характеристика програм співробітництва МВФ з Україною.
37. Типова організаційна структура універсального комерційного банку. Класифікація комерційних банків залежно від діапазону операцій.
38. Ресурси комерційного банку.
39. Основні елементи національної і світової валютної систем.
40. Сутність і види грошових реформ.

КЛЮЧІ ДО ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО РОЗВ'ЯЗАННЯ

Практичне заняття 1

Завдання 1.10

$M_0 = 16,7$ млрд грн; $M_1 = 26,7$ млрд грн; $M_2 = 36,1$ млрд грн;
 $M_3 = 45,2$ млрд грн.

Завдання 1.11

Кількість грошей, необхідних для обігу, складає 88,3 млрд. грн.

Завдання 1.12

Кількість грошей, необхідних як засіб обігу протягом року складає 294,8 млрд грн.

Практичне заняття 2

Завдання 2.12

Банківська система може утворити додаткову кількість грошей в розмірі 166,7 млрд грн.

Практичне заняття 3

Завдання 3.10

Темп інфляції складає 67,7%.

Завдання 3.11

Кількість років, необхідних для подвоєння рівня цін, наведено в таблиці:

2006	2007	2008	2009	2010	2011
70,0	64,7	62,3	63,5	62,7	60,0

Завдання 3.12

Очікуваний темп цінової інфляції звітного року склав 13,9%.

Завдання 3.13

Індекс інфляції для середнього споживача склав 1,05.

Завдання 3.14

Індекс цін поточного року склав 0,97; величина реального ВВП склала 566,95 550 млрд грн.

Практичне заняття 4**Завдання 4.7**

$EUR/SFR = 1,1510$.

Завдання 4.8

$GBP/JPY = 169,913/170,084$.

Завдання 4.9

$GBP/SFR = 0,5852/0,5879$.

Завдання 4.10

$456 \text{ UAH} = 148,1246 \text{ HUF}$.

Завдання 4.11

Плата за сировину – 511579,2 грн; фінансовий результат фірми – 71199 грн.

Практичне заняття 5**Завдання 5.12**

Кількість грошей, необхідна як засіб обігу, дорівнює 108 млрд грн.

Завдання 5.13

Грошова маса в обігу складе 500 млрд грн; номінальний ВВП складе 2250 млрд грн.

Завдання 5.14

Номінальний обсяг ВВП зросте на 241,04 млрд грн.

Завдання 5.15

Грошово-кредитний мультиплікатор складе 6,667.

Завдання 5.16

1. Розмір нових кредитних ресурсів для перших 8 банків складе 16,0269 млн грн.

2. Максимально можливе збільшення грошової маси складе 21,875 млн грн.

Практичне заняття 6

Завдання 6.7

- 1) 10494,04 грн;
- 2) 10701 грн;
- 3) 10800 грн;
- 4) 10920 грн.

Завдання 6.8

6451,6 грн.

Завдання 6.9

- 1) 38236,3;
- 2) 38281,25;
- 3) 32237,5.

Практичне заняття 7

Завдання 7.15

1. Кількість грошей, необхідних для безінфляційного обігу, складе 108,367 млрд. грн.

2. Обсяг грошової маси зменшиться на 36,123 млрд грн.
3. Обсяг грошової маси зросте на 28,183 млрд грн.

Завдання 7.16

Розмір кредитних ресурсів для перших 8 комерційних банків складе 27079,925 грн; розмір грошової маси в обігу складе 90000 грн.

Завдання 7.17

Грошову базу треба збільшити на 58,667 млрд грн.

Практичне заняття 8

Завдання 8.15

1. $H_2 = 12,876\%$, $H_3 = 6,565\%$.
2. $H_2 = 12,029\%$, $H_3 = 6,269\%$.

Завдання 8.16

Ризик кредитного портфеля банку дорівнює 12,5%.

Завдання 8.17

Ціна обробки платіжних документів дорівнює 1 грн.

Завдання 8.18

$H_7 = 53,3\%$, що значно перевищує нормативне значення.

Завдання 8.19

$H_8 = 3$, норматив виконано.

Завдання 8.20

Необхідно покласти 1212,12 грн.

Завдання 8.21

Показник миттєвої ліквідності дорівнює 1,125.

Завдання 8.22

Загальна сума погашення кредиту складає 9,675 млн грн; до-
ход банку складає 5,175 млн грн.

Завдання 8.23

Початкова сума боргу дорівнює 3502,525 грн.

Завдання 8.24

Розмір платежу, який необхідно погасити, складає 264,25 тис.
грн.

Практичне заняття 9**Завдання 9.2**

1. Помилково; 2. Правильно; 3. Помилково; 4. Правильно;
5. Помилково; 6. Правильно; 7. Помилково; 8. Правильно;
9. Помилково; 10. Правильно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булеєв І.П. Гроші та кредит: навч. посіб. / І.П. Булеєв, С.Т. Пілецька, Т.Ю. Коритько, А.В. Гаврікова. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 120 с.
2. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях: навч. посіб. / за ред. Б.Л. Луціва. – 2-ге видання, перероб. – Тернопіль: Карт-бланш, 2000. – 225 с.
3. Гроші та кредит: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / М.І. Мирун, М.І. Савлук, І.М. Лазепко та ін. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 124 с.
4. Гроші та кредит: підручник / за ред. Б.С. Івасіва. – К.: КНЕУ, 1999. – 404 с.
5. Гроші та кредит: підруч. / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
6. Гроші та кредит: підручник / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. ред. М. І. Савлука. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 598 с.
7. Демківський А.В. Гроші та кредит / А.В. Демківський. – К.: Дакор: Вира-Р, 2003. – 528 с.
8. Офіційний сайт Кабінету міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
9. Офіційний сайт Міжнародного Валютного Фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>
10. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
11. Офіційний сайт Кабінету міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
12. Офіційний сайт Світового Банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>
13. Офіційний сайт Організації економічного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org>
14. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
15. Щетинін А.І. Гроші та кредит: підручник / А.І. Щетинін. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: ЦНЛ, 2008. – 432 с.

Навчальне видання
Кузнецова Світлана Анатоліївна
Євтушенко Ольга Анатоліївна
Пестовська Зоя Станіславівна
Штанько Ольга Дмитрівна

ГРОШІ ТА КРЕДИТ:
ПРАКТИКУМ (ДЛЯ НЕФІНАНСОВИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ)

Навчальний посібник
Редактор М.С. Ярмолюк
Комп'ютерна верстка Г.М. Хомич

Підписано до друку 5.02.2014. Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 7,91.
Тираж 100 пр. Зам. № .

ПВНЗ «Дніпропетровський університет
імені Альфреда Нобеля».
49000, м. Дніпропетровськ,
вул. Набережна В.І. Леніна, 18.
Тел. (056) 778-58-66, e-mail: rio@duerp.edu
Свідоцтво ДК № 4611 від 05.09.2013 р.

Віддруковано у ТОВ «Роял Принт».
49052, м. Дніпропетровськ, вул. В. Ларіонова, 145.
Тел. (056) 794-61-05, 04
Свідоцтво ДК № 4121 від 27.07.2011 р.

Г 86 Гроші та кредит: практикум (для нефінансових спеціальностей): навчальний посібник / С.А. Кузнецова, О.А. Євтушенко, З.С. Пестовська, О.Д. Штанько; за заг. ред. С.А. Кузнецової. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. – 136 с.

ISBN 978-966-434-282-4

Навчальний посібник «Гроші та кредит: практикум (для нефінансових спеціальностей)» спрямовано на формування у студентів практичних навичок з теорії грошей та кредиту, засвоєння закономірностей їх функціонування та розвитку.

Навчальний посібник побудований відповідно до програми навчальної дисципліни «Гроші та кредит» для економічних напрямів підготовки (за винятком напрямку «Фінанси і кредит») та складається з 9 практичних занять і 1 індивідуального завдання як елементів індивідуальної самостійної роботи студентів. Кожне практичне заняття містить теоретичний матеріал з теми, питання для обговорення, тести, практичні завдання та приклади їх розв'язання, контрольні питання та завдання для самостійного розв'язання.

Використання в навчальному процесі посібника «Гроші та кредит: практикум (для нефінансових спеціальностей)» буде сприяти опануванню та ефективному застосуванню студентами набутих знань та професійних компетенцій у сфері грошового обігу та кредиту.

УДК 336.74:336.77
ББК 65.261:65.262